

Afz. Hilco Hoksbergen
Prof. Dr. H.A. Lorentzweg 14
3731 KW De Bilt

Martin de Jong
Verweg 50
1234 AB De Bilt

Onderzoek naar de samenhang tussen kerk en maatschappij
Eerste van een serie
Brieven uit De Bilt

Erasmus Universiteit Rotterdam

Student Hilco Hoksbergen

Studentnr. 338778

Begeleider: ir. A.J. Roodink

Meelezer: M.W.S. Dirks

Van: Hilco Hoksbergen
Prof. Dr. H.A. Lorentzweg 14
3731 KW De Bilt

Aan: Martin de Jong
Verweg 50
1234 AB

Woensdag, 27 juli 2011

Betreft: Mijn afstudeeronderzoek en scriptie.

Beste Martin,

Zoals we onlangs afspraken stuur ik je bij dezen de eerste van een aantal brieven, die samen verslag doen van mijn afstudeer onderzoek. In deze eerste brief wil ik een aantal zaken doen. In de eerste plaats wil ik in deze brief de mensen die deze studie en dit afstudeeronderzoek mogelijk hebben gemaakt bedanken.

Als eerste wil in natuurlijk Janine bedanken. Als er een plaatje voor haar zou bestaan van de afgelopen 2 jaar, dan zou er onder staan: Liefde is.... Diesel tanken! In de twee jaar die deze opleiding duurde ben ik een paar honderd keer heen en weer naar Rotterdam gereden. In al die tijd heb ik denk ik 4 of 5 keer getankt. Meestal zei ze 's avonds van te voren: 'ik heb 'm alvast voor je volgegooid'. Het is maar één klein voorbeeld, maar tekenend voor de manier waarop ze me al die tijd heeft gesteund.

En natuurlijk wil ik ook de jongens bedanken voor de steun die ze me gegeven hebben, en voor het begrip dat ik niet kon helpen methuiswerk, spelen, en wat dan ook. En voor het stil zijn in huis, als ik weer eens op zolder zat te typen.

Ook wil ik hier de mensen bedanken die deze opleiding mogelijk hebben gemaakt. Jas, voor de aanzet en het idee me niet verder te verdiepen in techniek, maar eens iets breder te kijken. Deborah, voor haar advies niet te bescheiden te denken over mijn eigen mogelijkheden en capaciteiten, en de mogelijkheden die ik op mijn werk zou kunnen krijgen. En natuurlijk Ron, Paul en Greet voor de mogelijkheden die ze me hebben gegeven dit te doen!

Dan ben ik natuurlijk mijn begeleiders, Ton en Maarten erg dankbaar voor hun begeleiding, zowel inhoudelijk als op het proces. Het blijft bijzonder dat als ik met Ton de voortgang van mijn scriptie besprak, de scriptie zelf soms nauwelijks aan bod kwam.

Maar aan het eind van het gesprek wist ik hoe ik verder wilde.

Klasse!

Natuurlijk ook de peer group leden bedankt, voor het meelesen, meedenken en meepraten. En de mailtjes met 'Lukt het?' bij al te langdurige radiostilte.

Ook ben ik de mensen dankbaar die, dan wel met de gesprekken, dan wel door het aanleveren van beschrijvingen van de kerk en De Bilt, dan wel door mee te lezen of mee te typen, of op welke manier dan ook hebben meegeholpen aan dit onderzoek.

En uiteraard de hele kring van familie, vrienden, collega's en burens hartelijk dank voor de steun en belangstelling,

Ten tweede wil ik je kort alvast iets vertellen over mijn onderzoek en de brieven die komen gaan. Deze brieven vertellen het verhaal van mijn onderzoek als afsluiting van mijn opleiding bedrijfskunde aan de Erasmus universiteit in Rotterdam: Het verhaal van mijn zoektocht naar de verhalen in De Bilt, en naar de verhalen binnen de kerk. Het verhaal van de ontdekking dat die twee niet disjunct zijn en de zoektocht naar hoe om te gaan met de overlap.

Ik denk dat ik alle relevante stukken, rapporten, documenten en zo, die je als achtergrond informatie zou kunnen lezen, in een schoenendoos stop. Die zal ik je dan binnenkort wel geven.

De komende serie brieven zullen denk ik de volgende onderwerpen hebben.

1. afstudeer onderzoek
2. wetenschapsfilosofie
3. methodologie
4. inhoudelijke literatuur
5. MV literatuur
6. onderzoeksuitvoering
7. resultaten
8. verhalen
9. analyse
10. reflectie

En in de schoenendoos verwacht ik dit soort documenten:

- Mijn onderzoeksvoorstel
- De literatuurlijst
- Mijn levensverhaal
- Omschrijving van De Bilt
- Omschrijving van de Dorpskerk
- Omschrijving van de onderzoeker

Bedankt voor je toezegging dat je mee wilt lezen tijdens dit onderzoek.

Met vriendelijke groet,

K.Hoksbergen

Hilco Hoksbergen

P.S.

Het auteursrecht van deze afstudeerscriptie berust bij mij.

Het gepresenteerde werk is origineel en er zijn geen andere bronnen gebruikt dan degenen waarnaar verwezen wordt in de tekst en die genoemd worden bij de referenties.

De inhoud is geheel voor mijn verantwoordelijkheid. De RSM is slechts verantwoordelijk voor de onderwijskundige begeleiding en aanvaardt in geen enkel opzicht verantwoordelijkheid voor de inhoud.

Afz. Hilco Hoksbergen
Prof. Dr. H.A. Lorentzweg 14
3731 KW De Bilt

Martin de Jong
Verweg 50
1234 AB De Bilt

Beste Martin

Zoals ik je in mijn vorige brief al aankondigde hier de eerste brief over mijn afstudeeronderzoek. Als afsluiting van mijn studie bedrijfskunde aan de Erasmus Universiteit ben ik in de periode van januari tot en met november 2011 bezig geweest met het uitvoeren van mijn onderzoek en in deze brief wil ik je daarover vertellen. Ik zal beginnen te vertellen hoe de onderzoeksvraag tot stand kwam en over de achtergronden ervan.

Als voorbereiding op mijn afstuderen ben ik in het laatste semester van 2010 begonnen met nadenken over onderwerpen voor mijn onderzoek. Tijdens de eerste milestone meeting werd ons gevraagd drie mogelijke onderwerpen te bedenken binnen het vak waarin we afstuderen. In een korte brainstorm kwam ik op 3 mogelijkheden, die zich allemaal binnen mijn directe omgeving afspelen.

De eerste was een programma met projecten dat op dat moment op mijn werk werd opgestart. Deze projecten zouden tot een veelheid van veranderingen leiden, en daardoor interessant zijn voor een onderzoek over het managen van veranderingen.

Het tweede onderwerp was het plan van de gemeente De Bilt om het zwembad vanuit Bilthoven te verplaatsen naar een locatie op een steenworp afstand van mijn huis. De bedrijfskundige aspecten van die verandering (hoe kwamen de plannen tot stand, wie is gehoord bij het maken van de plannen en wie niet, etc.) waren de basis voor het tweede onderwerp.

Het derde onderwerp ging over de veranderde en veranderende samenhang tussen kerk en maatschappij. Als je kijkt naar de manier waarop kerk en maatschappij ongeveer 50 jaar geleden samenhangen, en je kijkt naar de manier waarop ze nu samenhangen, dan is er het een en ander veranderd. Vroeger was die samenhang veel groter omdat een veel groter deel van de bevolking betrokken was bij de kerk. Tegenwoordig is dat veel minder het

geval. In dit onderzoek zou ik willen kijken naar welke condities geschapen kunnen worden om die samenhang te verbeteren.

Alle drie de onderwerpen hebben de eigenschap dat ze dicht bij mijn eigen wereld liggen. Het werk dat ik doe, de buurt waarin ik woon, en de kerk waarvan ik lid ben. Dat heeft het voordeel dat voor alle drie de onderwerpen beschik over kennis en kennissen. Tegelijk hebben ze daarmee alle drie het nadeel dat ik als belanghebbende en dus bevooroordeeld het onderzoek uitvoer.

In eerste instantie koos ik er voor om een onderzoeksvoorstel te schrijven op basis van het verandertraject op mijn werk. Maar bij het uitwerken van het voorstel bleek dat het lastig was om een onderzoeksvraag te formuleren en een onderzoeksopzet te maken als onderzoeker, en niet als medewerker, of vertegenwoordiger van mijn werkgever.

In tweede instantie heb ik er voor gekozen om de veranderende samenhang tussen kerk en maatschappij als onderwerp te nemen. Deze keuze was voornamelijk gebaseerd op persoonlijke interesse, en ik heb er voor gekozen om het onderzoek uit te voeren in het dorp De Bilt, en binnen de Dorpskerk in De Bilt. Het is denk ik goed om op dit moment te noemen dat kerk en maatschappij hier gepresenteerd lijken te worden als twee disjuncte begrippen. Uiteraard zijn ze dat niet. Ten eerste, de begrippen zijn niet eens eenduidig. Er ontstaat als het ware een speelveld als het gesprek gaat over kerk, en evenzo ontstaat er een speelveld als het gesprek gaat over maatschappij. Het speelveld kerk valt in deze metafoor helemaal binnen het speelveld maatschappij, en staat er niet naast of tegenover, zoals je misschien zou kunnen lezen uit de eerste regels van deze alinea. Daarbij, zeker als het om beleving gaat, kunnen mensen zich heel goed erg betrokken, niet betrokken, een

beetje betrokken, soms betrokken, etc. voelen. Wat dat betreft is de kerk eerder een configuratie dan een groep.

Om te beginnen zal ik kort uitleggen welk probleem ik zag.

Mijn initiële aanname was dat de maatschappij de afgelopen 50 jaar sterk is veranderd. Vroeger noemde een groot deel van de Nederlandse bevolking zich op een of andere manier kerkelijk betrokken, en daardoor was de kerk sterk betrokken bij het leven van alledag. De afgelopen 50 jaar zijn zowel de kerk als de maatschappij sterk veranderd, maar het lijkt erop dat de kerk minder snel, of anders is veranderd dan 'de rest van de maatschappij'.

Bij het uitwerken van mijn onderzoeksvoorstel bleek dat historisch gezien de onkerkelijkheid is gegroeid van ongeveer 1% in 1879 naar 24% in 1971 (Knippenberg, 1992) en tot 44 % in 2009 (CBS, 2011). Daarnaast is er een verschil in kerkbezoek. De mensen die aangeven kerkelijk te zijn, bezoeken minder vaak een kerk dan vroeger, en de terugloop in kerkbezoek is nog groter dan de terugloop van kerkelijkheid (Brouwer, 2009). Deze trend wordt bevestigd door het onderzoek 'God in Nederland'.

Let er wel op dat deze onderzoeken anders zijn uitgevoerd dan ik het mijne ga uitvoeren. Zo is een deel van deze onderzoeken kwantitatief uitgevoerd, terwijl mijn onderzoek kwalitatief wordt uitgevoerd. Verwijzen en vergelijken is daarmee lastig, omdat de uitgangspunten heel anders kunnen zijn.

Toch zijn de resultaten, samen met de algemene signalen uit de media over de samenhang tussen kerk en maatschappij zo sterk dat ik denk dat ze bruikbaar zijn voor de start van mijn onderzoek.

Nog een ander onderzoek dat aan de basis van dit onderzoeksvoorstel ligt is het onderzoek dat Motivation heeft uitgevoerd. Het rapport zal ik je binnenkort wel sturen.

Doel van dat onderzoek was uitvinden wie in Nederland wel en wie niet wordt bereikt door de kerk. De kerk in dit onderzoek is overigens de PKN (Protestantse Kerk in Nederland) en daarmee een veel breder begrip dan de Dorpskerk in De Bilt, maar een veel smaller begrip dan 'kerk in Nederland'. Er zijn namelijk buiten de PKN nog heel veel andere kerken.

Voor het geven van een antwoord op hun onderzoeksvraag verdeelt Motivaction de maatschappij onder in 8 groepen, die ze 'mentality milieus' noemen. Deze indeling hebben ze gemaakt op basis van welke zaken in het leven elk van deze groepen het belangrijkste vindt. Een beschrijving van die milieus heb ik hieronder geplakt.

Moderne Burgerij 22 % van de Nederlandse samenleving

De conformistische, statusgevoelige burgerij die het evenwicht zoekt tussen traditie en moderne waarden als consumeren en genieten.

Sociale status en genieten van het leven spelen een grote rol

Voor de moderne burgerij is traditie daarnaast erg belangrijk.

Bij deze groepen leven zeker zingevingsvragen, maar men herkent zich minder in de nadruk van de kerkelijke traditie op het collectief, de focus op elders (het hiernamaals of de wereld ver weg), de nadruk op een sterke betrokkenheid op de organisatie en op geschreven taal.

Men hecht meer waarde aan vormgeving en beeldcultuur.

Ruimte voor de nabije ander, duidelijkheid, gezelligheid en een goede presentatie. Ze zijn niet betrokken bij de kerk, maar missen soms de rol van het geloof bij levensvragen. Een kleine kring van familie en vrienden geeft het leven zin. De maatschappij en het buitenland zijn minder relevant. Ze hebben extra behoefte aan medeleven op moeilijke momenten als ziekte, verlies van baan, relatieproblemen etc.

Traditionele burgerij 16 % van de Nederlandse samenleving

Deze groep is plichtsgetrouw, behoudend en hecht aan traditie. Men is sterk op de eigen wijk en woonplaats gericht. Religie speelt een vanzelfsprekende rol. Traditionele burgers zijn relatief vaak lid van een kerkgemeenschap en het kerkbezoek is hoog. Ook is er veel waardering voor de rol van de kerk in de samenleving.

Ze zijn bezorgd over veranderende samenleving, op zoek naar geborgenheid, en zetten zich actief in middels vrijwilligerswerk

Opwaarts mobielen 13 % van de Nederlandse samenleving

Sociale status en genieten van het leven spelen een grote rol voor de opwaarts mobielen. Ze zijn in hoge mate carrièregericht en geïnteresseerd in nieuwe technologie.

Bij deze groepen leven zeker zingevingsvragen, maar men herkent zich minder in de nadruk van de kerkelijke traditie op het collectief, de focus op elders (het hiernamaals of de wereld ver weg), de nadruk op een sterke betrokkenheid op de organisatie en op geschreven taal.

Men hecht waarde aan vormgeving en beeldcultuur.

Ruimte voor de nabije ander, duidelijkheid, gezelligheid en een goede presentatie.

Postmoderne hedonisten 11 % van de Nederlandse samenleving

Postmoderne hedonisten zijn individualistisch ingesteld. Beleven, experimenteren en breken met conventies zijn voor hen belangrijk.

Ze herkennen zich niet in de nadruk op de gemeenschap, mensen ver weg, het belang van de kerkelijke organisatie en de woordcultuur. In een jachtige, oppervlakkige wereld zijn zij echter wel op zoek naar authenticiteit en diepgang.

Postmaterialisten 10 % van de Nederlandse samenleving

Postmaterialisten herkennen zich meer dan gemiddeld in de normen en waarden van de Protestantse Kerk. De mensen uit dit milieu staan kritisch ten opzichte van de maatschappij, hechten aan onderlinge verbondenheid en het nemen van verantwoordelijkheid. Zorg voor het milieu en stellingname tegen maatschappelijk onrecht zijn belangrijk. Als postmaterialisten lid zijn van een religieuze organisatie zijn zij vaak actief in het vrijwilligerswerk. In het kader van de Protestantse Kerk zijn er nogal wat te vinden.

- Bewust bezig met zingeving
- Kritisch, uitgesproken en mondig
- Afkeer van uiterlijkheden en commercie
- Begaan met wereld ver weg en dichtbij
- Vaak actief bezig met geloven binnen de kerk: kader
- Waarderen internationale solidariteit van kerk met de Derde Wereld

Kosmopolieten 10 % van de Nederlandse samenleving

Kosmopolieten zijn open en kritische wereldburgers die postmoderne waarden als ontplooiën en beleven integreren met moderne waarden als maatschappelijk succes, materialisme en genieten. Ambitie, zelfontplooiing en sociale betrokkenheid zijn kernwoorden.

Ze herkennen zich niet in de nadruk op de gemeenschap, mensen ver weg, het belang van de kerkelijke organisatie en de woordcultuur. In een jachtige oppervlakkige wereld zijn zij echter wel op zoek naar authenticiteit en diepgang.

- Rationeel en spiritueel
- Brede interesse
- Afkeer van oppervlakkigheid
- Op zoek naar authenticiteit en diepgang

Gemaksgeoriënteerden 10 % van de Nederlandse samenleving

Gemaksgeoriënteerden streven vooral naar een plezierig, onbezorgd en comfortabel leven. Met zingeving en levensvragen is men minder bezig. De directe leefomgeving staat centraal.

Nieuwe conservatieven 8 % van de Nederlandse samenleving

De eersten vormen een maatschappelijke bovenlaag die ruimte wil geven aan technologische vernieuwing, maar zich verzet tegen sociale en culturele vernieuwing. Men is vaker dan gemiddeld lid van een religieuze of levensbeschouwelijke organisatie. Toch moet de kerk concurreren met carrière, status en familie.

Volgens Motivaction blijkt er bij 2 van de 8 groepen een goede aansluiting, te weten de traditionele burgerij en de postmaterialisten. Bij de overige 6 groepen is de aansluiting minder.

Welke wetenschappelijke vraag riep dat op? De hoofdvraag die ik gesteld heb in het onderzoeksvoorstel is:

Hoe kan de kerk, met inachtneming van haar eigen principes, aansluiten bij de wensen die leven op religieus gebied in De Bilt?

Voor het vinden van het antwoord maak ik gebruik van de methoden zoals die beschreven zijn door Abma en Widdershoven in het boek 'Responsieve Methodologie'. De volledige methodologische onderbouwing en uitwerking zal ik je in een aparte brief toesturen, maar in het kort komt deze methode er op neer dat de onderzoeker, samen met de betrokkenen op zoek gaat naar de betekenis van het onderzoeksonderwerp. Daarvoor gebruikt de onderzoeker verhalen die leven bij de betrokkenen. Die verhalen verzamelt de onderzoeker door gesprekken te voeren met de betrokkenen, en uitkomsten van de gesprekken te bundelen in een aantal verhalen. Deze verhalen samen bevatten alle relevante elementen van de gevoerde gesprekken. Als deze verhalen dus teruggelegd worden bij de betrokkenen, dan zullen alle betrokkenen zich herkennen in een van de verhalen, of in verschillende delen van diverse verhalen. De kans is groot dat daarvoor een aantal dominante verhalen ontstaat, met thema's die bij veel betrokkenen leven, en een of meerdere apocriefe verhalen, met thema's die er voor minder betrokkenen toe doen.

Concreet voor mijn onderzoek betekent dit dat ik, samen met betrokkenen uit De Bilt en de Dorpskerk op zoek ben naar het antwoord. Daarvoor ga ik in gesprek met een aantal mensen uit De Bilt en uit de Dorpskerk. Die gesprekken worden vormgegeven door drie deelvragen te stellen.

- 1) Welke wensen leven er op religieus gebied in De Bilt?
- 2) Kan de kerk, met inachtneming van haar eigen principes, aansluiten bij deze behoeften en beleving?
- 3) Wat moet de kerk daarvoor doen?

Aan het eind van elk gesprek wordt de gesprekspartner gevraagd een nieuwe gesprekspartner te bedenken, die aanvullende informatie kan geven. Op die manier wil ik voorkomen dat ik mijn gesprekspartners alleen uit mijn eigen kennissenkring haal, met telkens (een afgeleide van) mijn eigen vooroordelen.

De gegevens uit deze gesprekken verwerk ik in een aantal verhalen die ik gebruik in een verhalenworkshop.

De deelnemers aan de workshop worden gekozen uit de groep met mensen die ik heb geïnterviewd.

De praktische relevantie van dit onderzoek zit in de verhalenworkshop, waarin de verschillende mensen met elkaar in gesprek gaan en met en van elkaar kunnen leren, en tot wederzijds begrip kunnen komen en tot inzicht in eigen en andermans interpretaties en ideeën. Op basis van dit begrip kunnen de betrokkenen naar eigen inzicht actie ondernemen. Ik hoop dat het einde van mijn onderzoek het begin is van een nieuw verandertraject.

De wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek zit in het inzicht in de betekenis die geloof en religie voor betrokkenen buiten en binnen kerk heeft, en door deze betekenis te koppelen aan de theorie van Management van verandering hoop ik kennis toe te voegen aan de wetenschap. Deze kennis is niet generaliseerbaar omdat de context daarvoor te specifiek is.

Door de manier van onderzoeken, gebruik maken van rijke beschrijvingen, is het wel mogelijk per situatie te beoordelen of de onderzoeksresultaten vertaalbaar zijn.

Ik denk dat dit een goed moment is om je de omgeving van mijn onderzoek te laten zien. Mijn onderzoek richt zich namelijk op een heel specifieke situatie, namelijk het dorp De Bilt en de Dorpskerk in De Bilt. Dat zou je de indruk kunnen geven dat het lezen van dit onderzoek alleen nuttig is als je je specifiek in mijn omgeving en context bevindt. En daarin heb je in zoverre gelijk, dat ik als onderzoeker niet kan bepalen of de resultaten van mijn onderzoek voor jou relevant zijn. Wel zal ik in de volgende pagina's mijn best doen om een zo duidelijk mogelijk beeld te geven van de omgeving waarin ik mijn onderzoek heb uitgevoerd, zodat je zelf de inschatting kunt maken of mijn en jouw omgeving vergelijkbaar genoeg zijn om de resultaten te kunnen gebruiken in jouw omgeving.

Ik zal maar beginnen met de periode van het onderzoek. Een andere tijd kan namelijk een heel andere context en heel andere resultaten opleveren. Ik heb mijn onderzoek uitgevoerd in de periode maart tot en met november 2011 in het dorp De Bilt en de Dorpskerk in De Bilt.

Het volgende punt is de geografische omgeving. Mijn onderzoek richt zich op het dorp De Bilt. Dit is voornamelijk een praktisch kader. Ten eerste is het de plek waar de kerk staat waar ik mijn onderzoek op wil richten. Daarnaast is het mijn woonplaats zodat reistijden binnen de perken blijven.

Een kennis van me leverde op mijn vraag de gemeente De Bilt te beschrijven de volgende tekst aan:

De gemeente De Bilt heeft een grondoppervlakte van 6.713 hectare. Het totale aantal inwoners bedraagt ca. 42.500. De gemeente ligt in de driehoek van de grotere plaatsen Utrecht, Hilversum en Amersfoort. De gemeente kenmerkt zich door een sterke overgang van de bosrijke Utrechtse Heuvelrug naar de polders en watergebieden ten noorden van Utrecht (Gooi- en Vechtstreek).

De inwoners zitten daarmee in de comfortabele positie dat zij wonen in een gemeente met een nog grotendeels groen dorpskarakter, terwijl de faciliteiten die behoren bij grotere steden (ziekenhuizen, vervolg-onderwijsinstellingen, sport, bioscopen, theaters en restaurants) binnen 20 minuten, hetzij per auto, hetzij met het openbaar vervoer, snel te bereiken zijn. Dit neemt niet weg dat ook in de gemeente De Bilt zelf de basale voorzieningen goed voorhanden zijn.

De gemeente De Bilt is op 1 januari 2001 ontstaan na de gemeentelijke herindeling van de gemeenten De Bilt en Maartensdijk. Het grondgebied bestaat nu uit de dorpskernen De Bilt, Bilthoven, Maartensdijk, Groenekan, Hollandsche Rading en Westbroek. De Bilt en Bilthoven zijn daarbij de twee aan elkaar gegroeide hoofdkernen. De Bilt en Bilthoven-zuid zijn dichtbevolkte kernen met een kleinstedelijke uitstraling en een begin van stedelijke sociale problemen. Bilthoven-noord is daarentegen een zeer ruim en groen opgezette villawijk. De overige kernen zijn aanzienlijk kleiner van aard en hebben een sterk agrarisch karakter.

De gemeente De Bilt kent reeds tientallen jaren een relatief stabiele politieke situatie. De grote politieke partijen VVD, PvdA en het CDA maken doorgaans in wisselende partijsamenstelling deel uit van het college van Burgemeester & Wethouders. De afgelopen 10 jaar is een tendens waarneembaar van een toename van het aantal kleine fracties in de gemeenteraad.

De eerder genoemde bijzonder hoge sociaal-culturele diversiteit komt ook tot uiting in een grote diversiteit aan kerkelijke richtingen in de gemeente De Bilt. Daarvan zijn onder meer te noemen de Nederlands Gereformeerde Kerken (NGK) in Westbroek, de Hersteld Hervormde Kerk in Maartensdijk, de Vrijzinnige Gemeente in Bilthoven, de Apostolische geloofsgenootschap in Bilthoven en de Evangelische gemeente in De Bilt. De Protestantse Gemeente en de Rooms-Katholieke kerk zijn achtereenvolgens in alle en in meerdere kernen vertegenwoordigd.

Ter vergelijking van De Bilt met andere gemeenten heb ik het bestand 'BiltDe', Gemeente op maat 2008, gedownload van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Ook heb ik het document 'maatschappelijke participatie', waarin de maatschappelijke participatie van De Bilt wordt weergegeven gedownload van de site van het Sociaal Cultureel Planbureau. De Bilt presenteert zichzelf op www.debilt.nl en bestaat in 2013 900 jaar.

Dan is er nog de Dorpskerk, de kerkelijke omgeving waarin ik het onderzoek uitvoer. Onder het kopje 'Laten we ons even voorstellen' op www.dorpskerkdebilt.nl staat de volgende tekst.

Laten we ons even voorstellen!

Wij vormen de Hervormde wijkgemeente Dorpskerk in De Bilt (**PKN**); een actieve christelijke gemeenschap in deze monumentale Dorpskerk. Naast ouderen maken ook veel jongeren deel uit van onze wijkgemeente die staat in het midden van deze multiculturele samenleving, onder de rook van Utrecht.

Twee maal per zondag vieren we ons geloof in de kerkdienst: we lezen uit de Bijbel, we bidden tot God en zingen oude en nieuwe liederen.

Wat betekent de Bijbel voor ons in ons dagelijks leven, met alle vragen en antwoorden, alle problemen en uitdagingen die daarbij horen? Wij geloven dat het oude evangelie van Jezus Christus nog steeds actueel is en dat God daarin ook vandaag onze Gids wil zijn. Wij zijn een gemeente onderweg... totdat Hij komt!

De predikant van de Dorpskerk stelde deze kerk aan het begin van het gesprek dat ik met hem had als volgt voor:

De Dorpskerk stelt zichzelf, denk ik, anders voor dan andere mensen denken dat de Dorpskerk is. Zoals ik het ervaar, is de Dorpskerk een open kerkelijke gemeente, die wel heel duidelijk geworteld is in de gereformeerde traditie, en daarmee teruggaat op de reformatie. Het is een behoudende gemeente met open deuren, zodat iedereen welkom is. Een gemeente waarin het gesprek mogelijk is over tal van onderwerpen. De gemeente van de Dorpskerk is geen naar binnen gerichte gemeente. Het is wel een dorpsgemeente waarin iedereen elkaar kent, wat voor mensen die van buiten komen een besloten idee zou kunnen geven.

Ik kom bij mensen die minder een band hebben met de Dorpskerk regelmatig het beeld tegen dat de Dorpskerk een zeer traditionele kerk is met zeer vaste meningen, met ideeën als 'je mag niet fietsen op zondag' en waarbij mensen zich tegenover me verontschuldigen dat ze op zondag in de tuin aan het werk zijn. Zo bestaan er vooroordelen over hoe de kerk is, die niet kloppen met de werkelijkheid. Daarin ervaar ik wel een kloof. Zowel uit het dorp als uit andere kerken. 'ik dacht dat jullie alleen maar oude psalmen zongen, maar jullie lezen zelfs uit de Nieuwe Bijbel Vertaling'. Dat soort vooroordelen.

En een van de gemeenteleden verwoordde het als volgt.

De Dorpskerk is voor mij een huis waar God is. Hier ben ik samen met anderen die ook in God geloven en het daarom ook fijn vinden over God te horen. Omdat het moeilijk is te geloven in mijn eentje, heb ik anderen nodig, zoals een dominee en een gemeente, om vol te houden in mijn geloof. Doordat de zondag door God ingesteld is als rustdag, raas ik niet door zoals de andere dagen in de week. Er moet zoveel in de week, rust nemen is er vaak niet bij. Op zondag mag je naar de kerk om rustig te worden in God en dan te leren, te luisteren, te zingen, te bidden, en samen te zijn. Dit heb ik nodig en zou ik erg missen als ik niet naar de kerk zou kunnen gaan.

Nu ben ik van kleins af aan opgegroeid met het geloof en ga ik al vele jaren naar de kerk. Toch is het geen automatische gang elke zondag, maar een nieuwsgierigheid naar God. Niet elke zondag wordt die nieuwsgierigheid bevredigd maar dat weerhoudt mij er niet van toch weer te gaan. Mijn mening is dat het goed is ook eens in een andere kerk een dienst mee te maken. De invulling van de dienst kan verrassend anders zijn, waardoor ik geprikkeld raak. Ik sta open voor andere liederen, andere manier van verkondiging. Toch blijft mijn basis in de Dorpskerk waar gewerkt wordt aan kerk-zijn in deze moderne tijd met behoud van de eigen identiteit.

In de vorige twee stukjes heb ik een beeld geschetst van het dorp De Bilt en van de Dorpskerk.

Om te beoordelen of dit onderzoek relevant is voor jou, is het daarnaast, denk ik, relevant als je zicht hebt op mijn achtergrond, zodat je mijn 'camera positie' kunt meenemen in je beoordeling. En omdat we elkaar nog niet zo heel lang kennen zal ik nog even een en ander over mezelf vertellen.

Ik ben op 1 september 1969 geboren in Wierden, Overijssel. Dat maakt me dus op het moment van schrijven 42 jaar oud. Sinds ik in 1993 getrouwd ben, woon ik in De Bilt. Ik ben vader van 3 jongens. Sinds ik in De Bilt woon ben ik lid van de Dorpskerk. In die kerk ben ik 9 jaar lid geweest van de kerkenraad. De eerste 5 jaar heb ik als diaken meegeholpen de nood in de wereld te bestrijden. De laatste 4 jaar ben ik ouderling geweest, en heb mensen ondersteund in geloofszaken. Ik geloof in God, als schepper, in Jezus, als redder, en in de Geest als aanwezige.

Omdat deze laatste zin mijn positie in het onderzoeksveld scherp weergeeft, denk ik dat het goed is weer te geven wat Marcel Sarot schrijft in 'de goddeloosheid van de wetenschap'

'...Immers, de natuurwetenschappen danken hun bloei juist aan het feit dat zij, krachtens hun methode veronderstellen dat er geen God is die ingrijpt in deze wereld. De toevoeging die ingrijpt in deze wereld is in dit verband van wezenlijk belang...'

Mijn standpunt in deze is dat God in zijn schepping een ordening heeft vastgelegd, die wetenschappelijk te onderzoeken is. Zijn bemoeienis met deze wereld (Jezus als redder, Geest als aanwezige) doorbreken die ordening doorgaans niet.

Een collega die ik vroeg mij te omschrijven mailde me het volgende:

Een korte beschrijving van Hilco.

Vriendelijk, rustig en bedachtzaam. Prettig om samen te werken.

Bovendien ook zeer analytisch en kritisch, dat komt voort uit zijn bedachtzaamheid. Hij neemt ruim de tijd om zijn besluiten te nemen en af te wegen. Hij betreft zijn omgeving in zijn besluitvorming.

Samenwerking:

Hij werkt constructief met anderen samen om doelen te bereiken. Staat open voor andere meningen en visies.

Hij komt met beargumenteerde adviezen naar voren; sluit daarbij goed aan bij de vraag van de ander. Hij straalt geloofwaardigheid en expertise uit.

Oordeelsvorming:

Hij weegt gegevens en mogelijke handelwijzen in het licht van de relevante criteria tegen elkaar af en komt tot realistische beoordelingen.

Organisatiebewust:

Hij heeft kennis en ervaring met betrekking tot veel verschillende onderdelen van de bedrijfsvoering en houdt bij het ontwikkelen van nieuwe strategieën en plannen rekening met de organisatiestrategie. Hij heeft oog voor de veranderingen binnen de organisatie en binnen andere organisatieonderdelen en is op de hoogte van de belangen.

Valkuil:

Mondeling communicatie: De aandacht vasthouden van gesprekspartner.

Pas op dat rustig en bedachtzaam gezien kan worden als niet krachtig.

Voor een eerdere opdracht heb ik ongeveer een jaar geleden een levensbeschrijving gemaakt. Die zal ik in de schoenendoos stoppen die ik je beloofde, net als de omschrijvingen van De Bilt, de Dorpskerk en mijzelf.

Ik hoop dat ik je op deze manier een beeld heb gegeven over mijn onderzoeksvoorstel en de omgeving waarin het onderzoek wordt uitgevoerd.

Met vriendelijke groet,

Hilco Hoksbergen

Afz. Hilco Hoksbergen
Prof. Dr. H.A. Lorentzweg 14
3731 KW De Bilt

Aan Martin de Jong
Verweg 50
1234 AB De Bilt

Hi Martin,

Het wordt misschien lastig om te lezen, maar ik ga nu even twee dingen tegelijk doen, of beter gezegd, ik ben bezig een aantal brieven tegelijk te schrijven. Ik ben op dit moment namelijk ook bezig aan een brief over de eerste onderzoeksresultaten, en eentje over de inhoudelijke literatuur. Daar komt nu dus eerst deze bij over wetenschapsfilosofie. Want weet je, op een gegeven moment tijdens het schrijven moest ik terug denken aan mijn autorijlessen, toen ik 18 jaar was.

Omdat ik al wel eens wat op een opgevoerde brommer en op een tractor gereden had, was ik niet onbekend met het verkeer, de snelheid en de techniek van bijvoorbeeld het schakelen. Toch was ik de eerste les erg gefocust op het beheersen van de auto. En dan schiet het spiegels kijken er wel eens bij in. Gelukkig zat er een instructeur naast me die me dat hielp herinneren. In de volgende serie lessen keek ik braaf op de voorgeschreven momenten in mijn spiegels en over mijn schouders. Het werd min of meer een routine. En als ik het dan eens vergat, dan maakte mijn instructeur me daar op attent. Totdat er een serie lessen kwam dat hij daar mee stopte. De eerste keer dat ik het vergat en hij er niets van zei, dacht ik: "Gelukkig, hij heeft het niet gemerkt." Maar na een paar keer bekwam me een heel ander gevoel. Wacht even, als ik niet kijk en hij niet ingrijpt, dan gebeuren er ongelukken...

Op dezelfde manier was ik al begonnen met mijn onderzoek toen me een zelfde gevoel bekwam. Wat schrijf ik hier eigenlijk allemaal op? En waarom zou jij mij geloven? Het gevoel dat ik mijn onderzoek moet onderbouwen drong zich ineens heel anders op dan: in het boekje staat dat het moet en dus kopieer ik het wel uit mijn onderzoeksvoorstel. Vandaar dat ik ook nog maar eens in de literatuur over wetenschapsfilosofie en naturalistisch onderzoek ben gedoken. In deze brief schrijf ik je wat ik zoal gevonden heb. In

mijn verdere brieven zal ik mijn best doen om te laten zien dat ik de dingen die ik hier opschrijf ook daadwerkelijk toepas in mijn onderzoek.

Wetenschapsfilosofie. De mooiste omschrijving die ik er van tegenkwam was, hoe denken we over wetenschap. En op die manier wil ik de rest van mijn brief ook aanvliegen. In eerste instantie zal ik 'we' uitleggen als 'wetenschappers'. Dus: hoe denken wetenschappers over wetenschap. Het zou kunnen dat dit een wat theoretische verhandeling wordt. In tweede instantie wil ik kijken naar hoe mensen in mijn vakgebied, het management van verandering, denken over wetenschap. Als laatste wil ik dan nadenken over: "Waar sta ik zelf in dat debat. Wat denk ik over wetenschap."

Als ik begin bij wat ik gelezen en gehoord heb over wetenschapsfilosofie, dan begint de zoektocht bij de colleges die ik het vorige semester heb gevolgd aan de hand van een aantal artikelen en het boek van Victor van den Berselaar. Van den Berselaar herleidt wetenschapsfilosofie tot vier kernvragen. Voor het gemak heb ik die even gekopieerd en geplakt.

- Waar komen onderzoeksproblemen vandaan en wat is het belang van de oplossing ervan? (hier is ook de vraag naar waardevrijheid van de wetenschap aan de orde) (sociaal filosofische en ethische vraag)
- Wat is de aard van object van onderzoek? (is het zintuiglijk waarneembaar? Is het een algemeen verschijnsel of een unieke gebeurtenis? Is het constant of veranderlijk? Enzovoort) (Ontologische vraag)
- Onder welke voorwaarden kunnen onderzoekers (subject) gegeven de aard van het object er kennis over krijgen? (Moeten zij zich als waarnemer of als deelnemer opstellen? Moeten zij het object met rust laten of ingrijpen? Enzovoort) (kentheoretische of epistemologische vraag)
- Wat betekent dit voor hun manier van werken? (Methodologische vraag)

De eerste drie vragen zal ik in deze brief uitwerken.

Om het verhaal een beetje leesbaar te houden denk ik dat ik voor de methodologische vraag een aparte brief ga schrijven.

Een van de zaken die verderop in deze brief aan de orde komen is de keuze voor een onderzoeksparadigma. Ik zal dus nu kort uitleggen wat een paradigma is. Guba en Lincoln leggen dit in 'Competing paradigms in qualitative research (2000)' op pagina 107 als volgt uit (ik heb het vertaald uit het Engels):

Een paradigma kan gezien worden als een set basic aannames met betrekking tot basis principes. Het representeert voor degene die er mee bezig is een wereldbeeld dat het wezen van diens 'wereld' definieert en zijn plaats daarin, en het scala aan mogelijke relaties met deze wereld en diens onderdelen. De aannames zijn basic in de zin dat ze aanvaard moeten worden op basis van overtuiging (hoewel wel goed beargumenteerd). Het is onmogelijk om hun ultieme waarheid vast te stellen.

Collis en Hussey (die ik verderop in deze brief een aantal keren aan zal halen) verdelen in hun boek 'Business Research' op pagina 61 de sociale wetenschappen in twee uiterste paradigma's, te weten het positivistische paradigma en het interpretatieve paradigma en tekenen een continuüm aan paradigma's daartussen.

Guba en Lincoln verdelen het veld in vier paradigma's, te weten het positivisme, het post-positivisme, critical theory, en het constructivisme.

Bij het uitwerken van de ontologie en de epistemologie kom ik terug op de verschillen tussen de paradigma's.

Dan nu de sociaal-filosofische vraag, of: Waar komen onderzoeksvragen vandaan:

Het verzamelen van gegevens is geen doel op zich.

Er is altijd een bijzondere aanleiding om naar kennis te streven, namelijk een moeilijkheid die opgelost moet worden of een knelpunt dat verholpen moet worden. Met andere woorden, kennis begint met problemen. (p 30).....

.....Kennis begint met problemen, maar ook problemen komen niet uit de lucht vallen. Een toestand vormt een probleem voor ons als we belang hebben bij de verandering ervan. En dan is er nog niet meteen sprake van een kennisprobleem.... Probleem is pas een kennisprobleem als er nieuwe kennis nodig is om het op te lossen. Pas dan is er aanleiding om onderzoek te doen. (p 30)

Er is verschil tussen een probleem waarvan je weet hoe je het op moet lossen en een probleem waarvoor je meer informatie nodig hebt om het op te lossen. Een onderzoeksvraag ontstaat dus als er een probleem is waarvoor de oplossing nog niet bekend is, en dus onderzocht moet worden. Hiervoor moet kennis gegenereerd worden.

Een onderzoeksvraag is wetenschappelijk als de kennis die gevonden wordt, wat toevoegt aan de bestaande wetenschappelijke kennis. Daarmee is niet gezegd dat (wetenschappelijk) onderzoek alleen geslaagd is als het probleem is opgelost. Onderzoek naar een oplossingsrichting voor een probleem, met als uitkomst: deze richting levert niet de oplossing, kan heel goed kennis toevoegen, namelijk als vooraf nog niet bekend was dat deze richting geen oplossing bood.

Sociaal filosofisch gaat het in de empirische wetenschap om de verwachting dat de toename van de kennis maatschappelijke vooruitgang met zich meebrengt, omdat ze de rationele beheersing van de natuur en de maatschappelijke processen mogelijk maakt. De veronderstelling die hieraan ten grondslag ligt is dat wetenschap waardevrij is. Inmiddels is langs vele wegen aangetoond dat dit niet het geval is. (Van den Berselaar op pagina 59)

Zoals gezegd volgt onderzoek op een situatie waarbij iemand er belang bij heeft dat die verandert. Dat brengt met zich mee dat buitenwetenschappelijke (politieke, economische, etc.) factoren een invloed gaan krijgen in het onderzoeksproces.

Daarnaast is onderzoek altijd theorie geladen. 'zonder theorie zouden we ons in een continuüm van ondefinieerbare indrukken bevinden.' Zegt Van den Bersselaar op pagina 30. Het is aan de onderzoeker te bepalen welke theorie wel en niet meegenomen wordt in het onderzoek. Deze keuze is per definitie waarde-geladen.

Dan zal ik nu de ontologische vraag behandelen.

Van den Bersselaar stelt de vraag als : Wat is de aard van object van onderzoek, met als toevoeging: is het zintuiglijk waarneembaar? Is het een algemeen verschijnsel of een unieke gebeurtenis? Is het constant of veranderlijk?

Collis en Hussey stellen op pagina 59 de vraag : wat is de aard van de werkelijkheid? In hun antwoord onderscheiden ze verschillende werkelijkheden voor het positivistische en het interpretatieve paradigma.

Positivisten geloven dat de sociale werkelijkheid objectief is en dat de onderzoeker daar buiten staat. Er is dus maar één realiteit.

Interpretivisten geloven dat de sociale werkelijkheid subjectief is omdat deze sociaal geconstrueerd wordt. Daardoor weeft ieder persoon zijn eigen beeld van de werkelijkheid, en zijn er dus meerdere werkelijkheden.

Later, als ik je meer zal schrijven over mijn onderzoeksuitvoering, zal ik er nog op terug komen, maar de deelvragen bij mijn onderzoeksvraag worden in de gesprekken zo vertaald:

- 1) Wat zijn uw wensen op het gebied van geloof, religie, spiritualiteit, zingeving?

2) Hoe kan de kerk daar bij aansluiten met behoud van haar eigen principes?

3) Wat moet de kerk daar voor doen?

Als ik mijn gesprekspartners serieus wil nemen, en niet alleen wil honoreren dat hun wensen en belevingen verschillend zijn, maar ook wil honoreren dat ze verschillende beelden en belevingen kunnen hebben bij de concepten geloof, religie, spiritualiteit en zingeving en de begrippen die daar (wel of niet) bij komen kijken, moet ik er van uit gaan dat ze elk hun eigen werkelijkheid hebben. Of, zoals Van den Berselaar zegt op pagina 98, ik ga op zoek naar het wezen van de beleefde werkelijkheid.

Guba en Lincoln leggen het begrip ontologie uit als:

Wat is de vorm en aard van de werkelijkheid, en wat kan ik er dus over weten. Als voorbeeld noemen ze:

Als je een 'echte' wereld veronderstelt kan je alleen kennis vergaren over 'hoe dingen 'echt' zijn en hoe dingen 'echt' werken. Dus zijn alleen vragen over de 'echte zaken' en over 'echte acties' valide.

Vragen over esthetiek en moraal vallen bij deze aanname over de werkelijkheid buiten de grens van legitieme wetenschappelijke vragen.

Abma en Widdershoven (in mijn brief over de methodologie daarover meer) zeggen hierover: mensen geven betekenis en maken samen de werkelijkheid. Er kunnen verschillende definities en betekenissen bestaan van eenzelfde situatie.

Dan is nu de epistemologische vraag aan de beurt.

Van den Berselaar stelt hier de vragen: Onder welke voorwaarden kunnen onderzoekers (subject) gegeven de aard van het object er kennis over krijgen? Moeten zij zich als waarnemer of als deelnemer opstellen? Moeten zij het object met rust laten of ingrijpen?

Enzovoort.

Collis en Hussey vragen (vertaald, p59): "Wat accepteren we als geldige kennis?" Dit includeert een onderzoek van de relatie van de onderzoeker tot het onderzochte. Ook hier maken ze onderscheid tussen de manier waarop positivisten en interpretivisten er mee om gaan.

Positivisten geloven dat alleen verschijnselen die waarneembaar of meetbaar zijn als geldige kennis kunnen dienen. Ze proberen een onafhankelijk en objectief standpunt in te nemen.

Interpretivisten proberen de afstand tussen de onderzoeker en het onderzochte zo klein mogelijk te maken. Ze zullen proberen betrokken te zijn in participatief onderzoek.

Smith (1983, p 10-11) omschrijft het verschil tussen deze twee als 'In kwantitatief onderzoek dienen feiten als de grenzen van onze overtuigingen, in interpretatief onderzoek vertellen onze overtuigingen ons wat we als feit zien.'

Guba en Lincoln leggen het begrip epistemologie als volgt uit: Wat is de relatie tussen de onderzoeker en het onderzochte (eigenlijk, datgene dat te kennen is). Het antwoord op deze vraag wordt beperkt door het antwoord dat op de ontologische vraag gegeven is. Niet elke relatie is nog mogelijk.

Als voorbeeld geven ze: als een echte realiteit verondersteld is, hoort de houding van de onderzoeker er een te zijn van objectieve onpartijdigheid of waarde vrijheid, om in staat te zijn te ontdekken 'hoe dingen echt zijn'.

Abma en Widdershoven stellen zich in hun boek 'Responsieve methodologie' op pagina 179 de vraag: 'Hoe kunnen we de werkelijkheid kennen'. Hun antwoord daarop is; In de responsieve methodologie geldt een dualistische epistemologie. Dat wil zeggen dat object en subject elkaar wederzijds beïnvloeden. Om inzicht te krijgen in uiteenlopende werkelijkheidsconstructies moeten onderzoekers betrokkenheid tonen in plaats van afstand nemen.

Binnen het continuüm van paradigma's dat Collis en Hussey tekenen bevindt mijn onderzoek zich in het interpretatieve deel. Guba en Lincoln gebruiken hiervoor in 'Competing paradigms in qualitative research' op pagina 111 de naam sociaal constructivisme en schrijven hierover:

De onderzoeker en het onderzochte worden geacht interactief verbonden te zijn, zodat de bevindingen letterlijk worden gecreëerd, als het onderzoek vordert. Het traditionele onderscheid tussen ontologie en epistemologie verdwijnt..... Wat geldige kennis is, is onlosmakelijk verstrengeld met de interactie tussen een specifieke onderzoeker en een specifiek onderzoeksobject.

In mijn volgende brief zal ik de methodologie van mijn onderzoek uitwerken op basis van deze keuze.

Een vriendelijke groet,

Hilco

Afz. Hilco Hoksbergen
Prof. Dr. H.A. Lorentzweg 14
3731 KW De Bilt

Martin de Jong
Verweg 50
1234 AB De Bilt

Hi Martin,

In mijn vorige brief heb ik je verteld over de wetenschapsfilosofie, die in 4 delen werd behandeld. Ik heb toen al gezegd dat ik de methodologie in een aparte brief zou behandelen. Wel, hier is de brief.

Nadat ik mijn onderzoeksvraag en de deelvragen had vastgesteld ben ik op zoek gegaan naar een geschikte manier om een antwoord te krijgen op mijn vraag. Welke wetenschappelijke methodes, procedures en werkwijzen leveren me het meest bruikbare antwoord op?

Zoals ik je in die brief ook al heb verteld, heb ik gekozen voor een sociaal constructivistisch onderzoek.

De volgende keuze was een passende methodologie te vinden (voor de duidelijkheid, een methodologie is een samenstel van methoden en technieken die samen het onderzoek vorm geven.)

Net zoals dat een epistemologie niet vrij te kiezen is, als de ontologische vraag is beantwoord, is een methodologie niet te kiezen los van de eerder genoemde epistemologie en ontologie.

Guba en Lincoln zeggen hierover:

Hoe kan een onderzoeker uitzoeken wat hij of zij denkt te kunnen weten? Het antwoord op deze vraag is, opnieuw, begrensd door de twee eerdere antwoorden (op de ontologische en epistemologische vraag). Dus niet iedere methodologie is geschikt.

Een voorbeeld: een 'echte' werkelijkheid, onderzocht door een 'objectieve' onderzoeker, vereist controle over mogelijk versturende factoren, ongeacht of de methoden kwalitatief of kwantitatief zijn.....De methodologische vraag kan niet gereduceerd worden tot een vraag over methoden. Methoden moeten passen bij de vooraf vastgelegde methodologie (P108)

Binnen het sociaal constructivisme zijn verschillende methodologieën, zoals discourse analyse, de case study, de grounded theory en de etnografie of naturalistic inquiry

Het perspectief van de methodologieën is telkens verschillend. Bij discourse analysis redeneert de onderzoeker min of meer dat hij vanuit de positie van buitenstaander naar de materie kijkt. Bij etnografie aan de andere kant redeneert de onderzoeker zoveel mogelijk vanuit de betrokkenen. Grounded theory en case study liggen daar ergens tussen.

Etnografie probeert dicht bij de betrokkenen te blijven en gaat er van uit dat het totaal niet te verklaren is uit de som der delen, maar juist uit de samenhang ervan.

Als je dan kijkt naar mijn onderzoek, dan zijn de wensen van belanghebbenden alleen persoonlijk te pijlen, en hoe een kerk aan kan sluiten bij die wensen is niet te benoemen als losse punten, maar als een 'totaal gevoel', holistisch.

Omdat ik in mijn onderzoek zo dicht mogelijk bij de beleving van de mensen wil blijven heb ik er voor gekozen om mijn onderzoek in te richten volgens de etnografische uitgangspunten.

Binnen etnografisch onderzoek bestaan verschillende manieren van werken.

Guba en Lincoln beschrijven in hun 'Fourth generation evaluation' hun manier van onderzoeken. Ze gaan er van uit dat aan het einde van een onderzoek er geen overeenstemming hoeft te zijn tussen de deelnemers, maar dat ze met elkaar in gesprek zijn en begrip hebben voor elkaar. Daarin hebben ze op voorhand de te onderzoeken wereld voor wat belanghebbenden betreft onderverdeeld in agents, beneficiaries en victims. Voor deze belanghebbenden onderzoeken ze de claims, concerns en issues. In hun gesprekken richten ze zich voornamelijk op de inhoud van het gesprek en veel minder op de relaties.

Erlanson et al hebben in hun boek 'doing naturalistic inquiry' voor mijn gevoel geprobeerd structuur aan te brengen in het

inductieve onderzoek, dat toch een beetje als ongestructureerd te boek staat. Voor het verzamelen van gegevens gebruiken ze gesprekken, waarnemingen, documenten en artefacten. Voor het verwerken van de gegevens werken ze met themakaarten. Elk gesprek, of waarneming, wordt doorgenomen, en als een relevant thema opduikt dan wordt dat thema op een kaartje geschreven. Dit gebeurt totdat bijvoorbeeld het gesprek is doorlopen, dan ligt er een aantal kaartjes op tafel. Het volgende gesprek wordt op dezelfde manier verwerkt. Als een thema al eerder genoemd is, wordt het thema kaartje bij het eerdere kaartje gelegd, waardoor een stapeltje kaarten met hetzelfde thema ontstaat. Bij het uitwerken groeien de stapeltjes, en groeit het aantal stapeltjes. Aan het aantal stapeltjes kan je zien hoe groot je onderzoeksveld is, en wat je deelnemers allemaal belangrijk vinden. Aan de dikte van de stapeltjes kan je zien welke thema's vaak terug komen en welke minder vaak. Een groot voordeel van deze methode vind ik dat ze redelijk gestructureerd is, en als je haar nauwkeurig volgt zie je niet gemakkelijk iets over het hoofd. Een nadeel is volgens mij dat je aan het eind van de analyse wel een serie thema's hebt, maar het onderlinge verband (of de onderlinge verbanden, want de deelnemers kunnen ook heel goed verschillende verbanden leggen tussen dezelfde thema's) gemakkelijk kwijt raakt. Een ander nadeel vind ik dat je na het eerste gesprek al thema's gaat benoemen. Het feit dat je dan al thema's in je hoofd hebt, beïnvloedt je vraagstelling, en analyse van de volgende gesprekken en waarnemingen. Een laatste nadeel voor mijn onderzoek is dat Erlandson stopt voor het uitvoeren van een interventie.

Abma en Widdershoven gaan er van uit dat niet de onderzoeker bepaalt wat de onderzoeksvraag is, en hoe gegevens worden verzameld, geanalyseerd, en gepresenteerd, maar dat dit wordt bepaald in onderling overleg tussen de belanghebbenden.

Het onderzoek vindt interactief plaats, wat wil zeggen dat er overleg is tussen de onderzoeker en de betrokkenen, maar ook tussen de betrokkenen onderling. De relatie is dialogisch: er is sprake van wisselwerking en communicatie.

De onderzoeker is in deze methodologie geen deskundige, maar facilitator. Hij zal zich eerder opstellen als leerling, die leert van de betrokkenen dan als deskundige, die de betrokkenen iets kan leren.

Hij zal proberen de communicatie tussen betrokkenen te begeleiden. Om dit te bereiken doorloopt de onderzoeker de volgende stappen (p57):

Als eerste probeert de onderzoeker vertrouwen en enthousiasme te kweken voor het verhalenproject, door erover te spreken met betrokkenen en aanwezig te zijn bij belangrijke gebeurtenissen.

Daarna zal hij verhalen verzamelen en de zorgen en aandachtspunten van de betrokkenen in kaart brengen, door persoonlijke gesprekken te voeren, en deze te analyseren en bewerken.

De volgende stap is het opzetten van dialogen van belanghebbenden met ongeveer dezelfde belangen, om per groep de aandachtspunten uit te diepen.

Als laatste vindt een gesprek plaats tussen belanghebbenden met verschillende belangen, om verhalen, zorgen en aandachtspunten uit te wisselen en wederzijds begrip te kweken.

De manier waarop de verhalen worden geanalyseerd gebeurt niet alleen door te letten op terugkerende thema's, maar ook door die te interpreteren bijvoorbeeld met de plek die delen van een verhaal krijgen in het gesprek, stiltes, herhalingen van woorden of ideeën.

Deze manier van analyseren is minder mathematisch dan bijvoorbeeld die van Erlandson. Dit heeft voor mij het voordeel dat het een holistisch beeld geeft. Een ander voordeel, voor mij persoonlijk, is dat deze methode ook een interventie uitvoert, wat aansluit bij mijn persoonlijke leerdoelen voor dit traject.

Als ik bovenstaande toepas op mijn onderzoeksvorstel en onderzoeksvraag, dan is de keuze van het onderwerp tot stand gekomen op basis van persoonlijke interesse, zoals ik ook al genoemd had in mijn brief over mijn onderzoeksvorstel.

Vervolgens heb ik eerst in mijn eigen omgeving (voornamelijk, maar niet uitsluitend het kerkelijke deel van mijn omgeving) en later met een aantal experts, uitgezocht of onderwerp en vraag voldoende relevantie hadden.

Voor het verzamelen van data gebruik ik de methode zoals Erlandson et al die beschrijven in het boek 'Doing naturalistic Inquiry', dus het voeren van gesprekken, het observeren, het verkrijgen van documenten en het zoeken van artefacten.

Voor de analyse en de verwerking van de gegevens zal ik gebruik maken van de methode zoals Abma en Widdershoven die beschrijven. Ook de verwerking samen met de betrokkenen, het houden van de verhalenworkshop zal gebeuren volgens deze methode.

Let wel, dit is wat ik me vooraf voorgenomen heb om te doen. Later, in een volgende brief zal ik je vertellen wat ik gedaan heb, en daar waar er verschillen bestaan tussen wat ik me voorgenomen had en wat ik gedaan heb, zal ik die toelichten.

Nu ik geprobeerd heb je uit te leggen op welke manier ik mijn onderzoek wil gaan uitvoeren en waarom, zal ik nu uitleggen wat de gevolgen van die keuzes zijn voor het betrouwbaar uitvoeren van een onderzoek volgens deze principes. Deze kwaliteitscriteria komen voornamelijk uit 'Doing naturalistic inquiry' van Erlandson et al, 'Responsieve methodologie', van Abma en Widdershoven en uit 'interactive approach' van Maxwell.

Deze boeken behandelen de kwaliteit van onderzoek aan de hand van de criteria: Gelooftwaardigheid, Overdraagbaarheid, Betrouwbaarheid en Bevestiging.

Gelooftwaardigheid gaat over 'zijn de bevindingen gelooftwaardig in dit onderzoek, met deze deelnemers en in deze context, of zijn ze beïnvloed door toeval, verstoring of de vooringenomenheid van de onderzoeker'. De auteurs dragen een aantal instrumenten aan om de betrouwbaarheid te waarborgen. De eerste is een langdurige waarneming, om toevalswaarnemingen en tijdelijke verstoringen te voorkomen. In mijn onderzoek ben ik de hele onderzoeksperiode onderdeel van zowel De Bilt als van de gemeente Dorpskerk.

Daarnaast moet de onderzoeker door het verzamelen en analyseren tot verdieping van inzicht en interpretatie komen, om zo de betrokkenen te helpen. In mijn onderzoek doe ik dat door gesprekken te voeren, en door mijn gesprekspartners te laten bepalen wie mijn volgende gesprekspartner is. Binnen de gesprekken kan dit bijvoorbeeld door door te vragen. Na het analyseren van de verhalen die ontstaan terug te leggen en te bespreken met de betrokkenen. Op die manier kunnen verrijkingen worden toegevoegd en meegenomen in de verhalenworkshop. Triangulatie (het vergelijken van verschillende bronnen) gebeurt door verschillende gesprekken te voeren, en die onderling te vergelijken en te vergelijken met de literatuur. Overigens leiden verschillende antwoorden of inzichten niet tot minder betrouwbaarheid, maar geeft het juist inzicht in de verschillende interpretaties die mensen hebben van eenzelfde onderwerp. Peer debriefing, het ter controle voorleggen aan experts, gebeurt in dit onderzoek door verschillende mensen te laten meelezen, zoals mijn coach en meezer, de peer group, en de groep mensen met wie ik in eerste instantie mijn onderzoek heb doorgesproken. Membercheck, het laten controleren van resultaten door gesprekspartners, gebeurt door de verhalen terug te leggen bij mijn gesprekspartners en te bespreken of ze zich erin herkennen.

Overdraagbaarheid gaat over de mogelijkheid de resultaten van mijn onderzoek toe te passen in een andere omgeving. Omdat natuurkundige wetmatigheden (als een appel in Spanje van boven naar beneden valt, zal hij dat op de Noordpool ook wel doen) binnen de sociale wetenschap anders werken (een Spanjaard zou maar zo anders om kunnen gaan met het fenomeen middaguur dan een Eskimo) wordt overdraagbaarheid voornamelijk bereikt door binnen de gekozen context een zo volledig mogelijk beeld te krijgen, en daarvan een zo rijk mogelijke beschrijving te maken. De lezer kan dan zelf de bruikbaarheid in de eigen context beoordelen. In mijn onderzoek wil ik dit bereiken door veel gesprekken te voeren, zodat een zo compleet mogelijk beeld ontstaat. In verband met tijdsbesteding zal ik stoppen na 20 gesprekken. Van deze gesprekken zal ik verhalen maken die ik zal stemmen met de gesprekspartners.

Betrouwbaarheid verwijst naar de herhaalbaarheid van het onderzoek. Geeft hetzelfde onderzoek, opnieuw uitgevoerd, dezelfde resultaten? Omdat dit binnen dit type onderzoek principieel onmogelijk is (bij elke herhaling zal de sociale context anders zijn) zal ik betrouwbaarheid invullen door in het verslag zo transparant mogelijk te zijn over de herleidbaarheid van data via analyse naar verhalen. In verband met privacy (hierover verderop meer) zal ik de gespreksverslagen zelf niet opnemen in het verslag.

Bevestiging gaat over de objectiviteit van de onderzoeker. Omdat het in een sociale omgeving onmogelijk is objectief te zijn, zal ik het in dit onderzoek vorm geven door te proberen open te staan voor de verschillende werkelijkheden van mijn gesprekspartners. Hiervoor zal ik een aantal interviews laten lezen door mijn begeleider, en een aantal gesprekspartners vragen mij hierover van feedback te voorzien.

Aanvullend daarop noemen De Walt en De Walt in 'Participant observations, a guide for field workers' vanaf pagina 195 en Collis en Hussey op pagina 46 en 47 nog een aantal punten over ethiek.

Onder andere noemen ze het verborgen houden van de bronnen (geen namen noemen). In het verslag zijn namen verwijderd en worden met verwijzingen geduid. Ook herkenbaarheid (deze uitspraak moet wel van deze of gene zijn) wordt zoveel mogelijk gemeden. Uitzonderingen daarop gelden alleen met duidelijke toestemming van de betrokkenen.

Verder noemen ze 'open zijn' over wat ik doe. Binnen de kerk heb ik vooraf bij verschillende personen genoemd dat dit een mogelijk onderzoek was. Toen verschillende betrokkenen daarop positief reageerden heb ik aangegeven dat dit daadwerkelijk het onderzoek werd. Op dat moment heb ik geen afspraken gemaakt, en het onderzoek niet kerkbreed aangekondigd. Binnen het dorp heb ik geen aankondigingen gedaan.

Telkens als ik een afspraak maakte voor een gesprek heb ik kort uitgelegd wat ik deed. Aan het begin van elk gesprek heb ik uitgebreider uitgelegd wat ik aan het doen was. In een groot deel van de gevallen ben ik van de ene gesprekspartner doorgestuurd naar de volgende. In veel van de gevallen heb ik de eerste gesprekspartner gevraagd mij te introduceren bij de volgende. Het onderzoek, het onderwerp en de manier waarop waren dan vaak al geïntroduceerd als ik belde voor een afspraak.

Om om te gaan met mijn bias heb ik in mijn brief over het onderzoeksvoorstel aangegeven wie ik ben en waar ik sta in het dorp De Bilt en in de Dorpskerk. Die posities kleuren mijn waarneming, mijn luisteren tijdens gesprekken en mijn kijken naar de wereld.

Ik hoop je zo een beeld te hebben gegeven van de methodologie die ik gebruik voor mijn onderzoek.

Met vriendelijke groet,

Hilco Hoksbergen.

Afz. Hilco Hoksbergen
Prof. Dr. H.A. Lorentzweg 14
3731 KW De Bilt

Martin de Jong
Verweg 50
1234 AB De Bilt

Hi Martin,

Hier dus mijn volgende brief. Ik twijfel een beetje over wat ik je het beste als eerste kan vertellen. Je weet inmiddels hoe ik mijn onderzoek uit wil voeren. Ik heb het eerste deel ook al gedaan en heb dus de eerste onderzoeksresultaten. Daarnaast heb ik al behoorlijk wat gelezen over dit onderwerp. Ik denk dat ik het beste kan beginnen met je te vertellen over mijn literatuurstudie, omdat ik dan later, als ik je schrijf over hoe ik mijn onderzoek heb uitgevoerd, en over mijn onderzoeksresultaten, terug kan vallen op wat ik je nu al schrijf. Als eerste dan nog een kleine kanttekening bij wat ik literatuurstudie noem. Voor grootste deel komt mijn theorie inderdaad uit wetenschappelijke literatuur. Maar een aanzienlijk deel komt ook uit gesprekken met bijvoorbeeld medewerkers van wetenschappelijke instituten van politieke partijen, een universitair docent aan de Protestants theologische universiteit Utrecht, en soms uit kranten. Dat is niet altijd even wetenschappelijk (licht understatement), maar geeft wel (let op: mijn selectie van) de huidige geluiden uit de maatschappij weer.

Om dan nu maar te starten met het inhoudelijke deel van mijn literatuurstudie. Het gros van de theorie is op te hangen aan een relatief beperkt aantal boeken. Het begint met een onderzoek dat Motivaction heeft uitgevoerd in opdracht van de PKN. Volgens mij had ik dat onderzoek al eens genoemd, en zelfs een deel van dat onderzoek in mijn brief over het onderzoeksvoorstel geplakt.

Motivaction verdeelt Nederland in 8 mentality milieus, die ik je in mij eerdere brief al genoemd heb. Het eindrapport is beschikbaar op de site van de PKN en een (deel van de) korte kadernotitie voor het vervolg plak ik hieronder.

Bureau Motivaction deelt de Nederlandse samenleving in acht zgn. *mentality-milieus* in. In 2004 deed het bureau onderzoek naar de achterban van de Protestantse Kerk in Nederland. Nu is ook gekeken naar mensen buiten de Protestantse Kerk, en is het dagelijks leven van deze mensen in het onderzoek betrokken.

Het onderzoek betreft landelijke uitkomsten van een lokaal onderzoek voor de Protestantse Gemeente Amstelveen-Buitenveldert. Het onderzoek vormt de basis van de middagbijeenkomst van de missionaire ronde die in de middagbijeenkomsten met de predikanten na wil gaan hoe de kerk, in de context van het eigen dorp of de eigen stad, nieuwe doelgroepen kan bereiken.

De Protestantse Kerk in Nederland bereikt met haar huidige communicatie twee van de acht *mentalitymilieus*: de traditionele burgerij die 16 procent van de bevolking uitmaakt en de postmaterialisten, 10 procent van de bevolking. Vraag is hoe de Protestantse Kerk in contact kan treden met de andere zes milieus. Er liggen kansen; nu al is elk van de acht geformuleerde *mentality-milieus* bezig met levensvragen en zingeving, alle op hun eigen manier.

Bureau Motivaction heeft drie *richtingen* geformuleerd: de traditionele richting die goed bereikt wordt, de moderne richting waarbij de aansluiting grotendeels mist, en de postmoderne richting waar de aansluiting al ligt bij de postmaterialisten. Als 'tips' daarbij geeft Motivaction:

- Verbind de boodschap van het evangelie met hier en nu in plaats van met ver weg en straks. Heb aandacht voor vragen in het dagelijks leven van mensen en de gevoelens die deze met zich meebrengen.
- Wees als kerk minder bescheiden; de ingetogen stijl sluit niet aan bij de meerderheid van de Nederlanders.
- Geef een duidelijk verhaal en wees trots waar je voor staat. De troost, de kracht en de richting die geloven biedt zijn bij velen onbekend.
- Sluit als kerk aan bij wat mensen werkelijk raakt.

In een volgende brief, als ik ook de onderzoeksresultaten heb, zal ik op deze tips terugkomen.

In het boek 'Geloven in gemeenschap' beschrijft Rein Brouwer zijn onderzoek, naar wat de betekenis is van gemeenschap, geïnspireerd door de identiteit van de gemeente, in en voor de praktijken van een geloofsgemeenschap, en hoe zich deze gemeenschap in veranderende sociale en culturele context verhoudt tot maatschappelijke en politieke waarden en structuren gericht op samenhang en participatie. Dit onderzoek voert hij uit binnen de PKN kerkgemeenschap 'De Brug' in Amersfoort. Op pagina 17 schrijft hij:

'De Brug kan op grond van verschillende maatstaven een succesvolle protestantse gemeente worden genoemd..... In het kader van mijn onderzoek is het een relevante vraag of de gemeente met haar

beleving van gemeenschap een bijdrage kan leveren aan de sociale samenhang in de wijk'

In het hoofdstuk 'Lokaleiteit' werkt hij uit hoe 'De Brug' in de wijk aanwezig is aan de hand van een aantal voorbeelden.

Zo zet de gemeente Amersfoort in de periode dat het onderzoek speelt in op herontwerp van de wijk waarin de kerk staat. De kerk is in dit plan geen sociale partner van de gemeente, en praat niet mee.

Een ander voorbeeld gaat over een gebedsavond die was georganiseerd en waarover wordt geschreven: 'er is nauwelijks interactie tussen de mensen in de groep'. Voor zover het versterken van de eenheid tussen de geloofsgemeenschappen een doelstelling is, lijkt het niet goed voorstelbaar dat die op deze wijze wordt bereikt. Onduidelijk blijft ook wat de wijk hier aan heeft.

De christelijke school in de wijk stuurde De Brug een brief dat ze zich verlaten voelde door de kerk. Daarop ontstond contact tussen school en kerk. Het kerkbestuur en schoolbestuur willen samen praten, maar tegelijk halen kerkelijke ouders hun kinderen van school omdat deze te zwart is. Als De Brug vervolgens het personeel van de school uitnodigt voor een maaltijd is de opkomst van school zo'n 20 mensen en vanuit de kerk zo'n 10 personen.

Open gemeente zijn is een speerpunt in het beleid van De Brug. Bij de ontwikkeling van plannen was echter langere tijd onduidelijk hoe 'open gemeente zijn' concreet zou worden ingevuld.

Het voorstel wordt gelanceerd om een inventarisatie te houden:

- Wat is in De Brug interessant voor de wijk
- Welke aspecten zijn van belang voor open gemeente zijn
- Hoe zorgen we dat mensen zich welkom voelen.

Of de inventarisatie is uitgevoerd, en waar (binnen de kerkelijke gemeente, binnen de wijk, elders?) wordt niet genoemd.

Over de interne gemeenschap van De Brug zegt Brouwer dat die door de gemeenteleden over het algemeen positief wordt ervaren. De gemeenteleden gebruiken termen als: er bij horen, je thuis voelen, contact onderhouden, samen leuke dingen doen, omzien naar elkaar. Een deel van de gemeenteleden gebruikt de term 'familie' voor de gemeenschap die ze ervaren. Voor het onderhouden van de contacten wordt het koffiedrinken na de dienst als belangrijk onderdeel genoemd.

Als typering van de gemeente van De Brug gebruikt Brouwer een indeling van Becker (congregations in conflict, cultural models of local religious life, Becker, 1999):

House of worship: Het aanbieden van religieuze diensten, en het aanbieden van religieus onderwijs worden gezien als primaire taak van de gemeente. Tradities en rituelen worden waardevol ervaren.

Family: Persoonlijke relaties tussen kerkleden. Spontane acties als er binnen de gemeente persoonlijke problemen zijn, 'want we zijn toch een soort familie'

Community: Open en inclusieve presentie in de burgerlijke gemeenschap, delen van waarden. Sociaal georiënteerd, open, liefdevol.

Leader: De gemeenschap is activistisch, en missiegericht. Gericht op het veranderen van de wereld.

Brouwer komt op basis van zijn onderzoek tot de conclusie dat De Brug voornamelijk een House of worship is, al zijn er groepen die met name het family aspect ervaren en individuen die community aspect ervaren.

Op basis van de website en de beschrijving die ik van verschillende mensen gekregen heb (zie onder ander de beschrijving van de kerk in mijn eerdere brief en 'Wat de Dorpskerk voor mij betekent' in de schoenendoos), zou ik de Dorpskerk in willen delen als een mix van House of worship en family.

In het boek 'Een seculiere tijd' gaat Charles Taylor op zoek naar het antwoord op de vraag:

Waarom was het bijna onmogelijk niet in God te geloven in , zeg, 1500 in onze westerse samenleving, terwijl velen van ons dat in 2000 niet alleen gemakkelijk vinden, maar zelfs onvermijdelijk. (pagina 71)

Drie redenen waarom het in 1500 vrijwel onmogelijk was om niet te geloven zijn volgens hem:

1. De natuurlijke wereld waarin de mensen toen leefden, die haar plaats innam in de in de kosmos die ze zich toen voorstelden getuigde van een Goddelijk plan en Goddelijk handelen;
2. God was betrokken bij het bestaan van de samenleving zelf, en
3. Mensen leefden toen in een betoverde wereld. Taylor gebruikt deze term als het tegenovergestelde van 'onttoveren' (een term die Weber gebruikt als beschrijving van de moderne situatie.) Een wereld waarin geesten, demonen en morele krachten reëel waren.

In een wereld met deze drie kenmerken is atheïsme volgens hem onwaarschijnlijk.

Een deel van het antwoord dat hij geeft zit dus in een verandering in deze drie kenmerken. Maar het antwoord is breder dan dat, zegt hij op pagina 72. Ds. Sjaak Visser vat het in zijn weblog over dit boek als volgt samen:

Na de onttovering ontstaat er een ander besef van God als de onmisbare bron voor ons spirituele en morele leven. Hij staat niet meer garant voor de triomf van het goede, maar wordt de motor om de wereld door ordening te onttoveren. Hij blijft wel de oorsprong en is zo onze eerbied en trouw waardig. Maar die eerbied versmalt zich tot de uitvoering van Gods doelstelling (nl. ons heil!) in de wereld. Het gaat er daarbij om een orde op te leggen aan onszelf en aan de wereld. Hoe meer er (economische) orde komt in de wereld, hoe minder we de genade van God nodig lijken te hebben. Een zich richten op de orde van de natuur kan zonder een verwijzing naar de schepper. Zo kreeg het Exclusief Humanisme vaste voet aan de grond. Het werd een levensvatbare spirituele visie door een onttovering van de wereld en door een levensvatbare conceptie van onze hoogste spirituele en morele idealen zonder God daarbij nodig te hebben. Het tot nu toe ondenkbare werd denkbaar.

De onderzoeksvraag van Charles Taylor wordt door Koert van der Velde, in zijn boek 'Flirten met God' geciteerd. Van der Velde gebruikt dezelfde vraag als 'geloofsprobleem', en schrijft over religiositeit zonder geloof als manier om om te gaan met het geloofsprobleem.

Van der Velde constateert dat er, ondanks de moeite die veel mensen hebben met geloven, in ieder geval in de traditionele zin, er nog steeds, of in toenemende mate, sprake is van een verlangen naar religiositeit, deels vormgegeven in minimalisme (het steeds minder concreet en vager maken van het godsbeeld), deels ook vormgegeven door religiositeit zonder geloof.

Hij vertelt over een ervaring die hij zelf heeft gehad, toen hij in Egypte was voor het schrijven van een boek over de islam. Hij sprak veel verschillende gelovigen, waarvan hij zegt: 'in één ding komen al deze mensen overeen, ze leven in een betoverde wereld waarin God en zijn helpers zich actief met het leven bemoeien, soms door wonderen te verrichten. Hun leven heeft een hogere zin, niets is toeval. Deze gelovigen gaven me een inkijkje in een wereld die heel anders is dan de mijne.'

Na een maand studie is Van der Velde toe aan vakantie, en trekt hij de Sinai woestijn in om de 'berg van Mozes' op te klimmen. Hij vertrekt 's ochtends vroeg, en na een intensieve klimpartij bereikt hij de top op zo'n 2300 meter.

Ik staarde de diepte enige tijd in en toen gebeurde het. Mijn blik op een deel van het rotsgebergte een kilometer lager vertroebelde en ik werd overvallen door een boodschap die paradoxaal genoeg woord- en geluidloos was. Het was een boodschap die niet uit mijzelf kwam maar van buiten, althans zo voelde ik het. Het was alsof iets of iemand me er op wees dat het hoogmoedig is ervan uit te gaan dat de diepten van religie te doorgronden zijn.

Vervolgens gaat Van der Velde twijfelen. Heeft hij echt een boodschap gekregen? Een boodschap zonder taal kan niet, en moet dus wel onzin zijn. Was hij door de klim licht in het hoofd, door het uitzicht overweldigd, en door zijn onderzoek zo bezig met God, dat dit hier en nu ineens 'als een duveltje uit een doosje' tevoorschijn kwam?

'Zo wist ik deze op zich best spectaculaire, religieus te noemen ervaring aardig weg te praten, gebruik makend van inzichten die iedere student sociale wetenschappen krijgt voorgeschoteld wanneer hij zich in religie verdiept.'

Een voorbeeld van religieus verlangen dat Van der Velde ziet is het verlangen naar "een authentiek 'zelf' dat een voor de persoon nog verborgen goddelijke bestemming heeft, of dat eeuwig is" en "een waar 'zelf' in wat voor vorm dan ook".

In het hoofdstuk 'Ontgeloven' bespreekt hij de strategie 'eerst geloven dan zien.' Van der Velde besluit dit hoofdstuk met de zin: 'de strategie is onderdeel van de sociale ontwikkeling waarin wordt geprobeerd het geloofsprobleem op te lossen en een vorm van religiositeit te ontwikkelen waarbij je niet hoeft te geloven.'

Later, als ik mijn onderzoek verder heb afgerond, zal ik hier nog verder op terug komen en mijn resultaten koppelen aan deze literatuur.

Met vriendelijke groet,

Hilco Hoksbergen.

Afz. Hilco Hoksbergen
Prof. Dr. H.A. Lorentzweg 14
3731 KW De Bilt

Martin de Jong
Verweg 50
1234 AB De Bilt

Hi Martin,

In deze brief wil ik je vertellen over hoe mijn onderzoek aansluit bij de theorie van Management van verandering.

Het grappige is dat ik dan begin met aansluiten op mijn vorige brief.

Voor het aansluiten van mijn onderzoek op de theorie van management van verandering heb ik me voornamelijk gericht op 'zijn zij gek of ben ik het?' en 'met gevoel voor realiteit.'

In 'zijn zij gek' worden 4 oriëntaties geschetst. oriëntaties zijn patronen die je kunt herkennen in de dingen die mensen doen, de manier waarop ze dat doen, en de betekenis die ze daaraan geven.

Van Dinten en Schouten herkennen 4 van deze oriëntaties.

Als eerste de zelfreferentiële oriëntatie. Mensen die van nature geneigd zijn van zichzelf uit te gaan en zelf te bepalen wat ze met hun leven willen binnen deze oriëntatie. De manier van organiseren die deze mensen bij voorkeur kiezen is die van construeren en macht. Zaken moeten vorm krijgen zoals zij dat willen, en om dat te bereiken gebruiken ze hun positie en hun macht.

Mensen die proberen oorzakelijke verbanden tussen verschijnselen te zien en causaliteit proberen te ontdekken in wat er om hen heen gebeurt passen binnen de rationele oriëntatie. De manier van organiseren die deze mensen bij voorkeur kiezen is die van rationaliseren en overtuigen. Problemen worden geformuleerd als logische puzzels, daar worden rationele argumenten bij gezocht, en met de bestmogelijke argumenten worden anderen overtuigd.

Mensen die de groep als leidraad nemen, vooral iets voor een ander willen betekenen en harmonie hoog in het vaandel hebben, passen

binnen de sociale oriëntatie. De favoriete manier van organiseren van deze mensen is normeren en sociale samenhang. De norm van de groep wordt als uitgangspunt genomen en middels overleg wordt gewerkt naar een gedragen oplossing.

Mensen die openstaan voor wat er om hen heen gebeurt, daar gevoel voor hebben, zien, luisteren, waarnemen, passen binnen de open oriëntatie. De manier van organiseren die hier bij past is stavolutie en gevoel voor realiteit. Stavolutie is een samentrekking van stadiumgewijze evolutie en gaat er van uit dat patronen in wisselwerking met de omgeving tot stand komen. Veranderingen vinden plaats door een kleine stap te zetten, te zien hoe dit uitpakt binnen de omgeving van de verandering, en vervolgens op de nieuwe situatie de volgende kleine stap te zetten.

Voor alle duidelijkheid, oriëntaties zijn niet exclusief. Mensen passen over het algemeen in alle vier de oriëntaties, maar hebben meestal een duidelijke voorkeur voor één van de vier, en vaak ook een duidelijk zichtbare nummer twee.

De eerste twee oriëntaties zijn intern georiënteerd en bij de manier van organiseren past een systeemgedreven inrichting van de organisatie. Dat betekent dat de organisatie uitgaat van zichzelf en haar eigen aanbod. Dat aanbod wordt op de markt gezet, en voor de productie worden systemen en procedures gemaakt, en waar mogelijk worden deze geautomatiseerd.

De laatste twee oriëntaties zijn extern georiënteerd en bij de manier van organiseren past een context gedreven inrichting. Dat betekent dat de organisatie uitgaat van wat de klant nodig heeft en dat levert, en hem niet levert wat op voorraad is.

In iedere organisatie, of ze nu intern of extern georganiseerd is, bestaat een beeld van de wereld buiten de organisatie. Op basis van dat beeld wordt de organisatie geordend en ingericht. Dat beeld en die inrichting heeft een organisatie nodig om haar taak te kunnen uitvoeren. Ze heeft een beeld nodig van wie haar leveranciers zijn en wie haar klanten zijn, etc. Als er in de omgeving van de organisatie iets verandert, zal het beeld en de inrichting binnen de organisatie daarbij mee moeten veranderen. Het beeld en inrichting binnen de organisatie noemen Van Dinten en Schouten virtuele ruimte. Zolang die virtuele ruimte passend is voor de buitenwereld en deze zich daarin herkent is er sprake van een passende virtuele ruimte. Als een fietsenmaker vindt dat hij kwalitatief goede fietsen verkoopt, en zijn klanten herkennen zich in dat beeld, is er sprake van een passende virtuele ruimte.

Als het beeld en de inrichting binnen de organisatie, door de buitenwereld als niet passend worden ervaren is er sprake van een ongepaste virtuele ruimte. Als de fietsenmaker uit het vorige voorbeeld fietsen verkoopt waarvan hij vindt dat ze degelijk zijn, maar de klanten die een proefrit komen maken hebben het idee dat ze op B-merk rijden, is er sprake van een ongepaste virtuele ruimte. Als de fietsenmaker blijft volhouden dat hij kwalitatief goede fietsen levert, ondanks alle klachten van zijn klanten, en die afdoet als gezeur, gebrek aan onderhoud of onzorgvuldig gebruik, dan spreken we niet meer van een ongepaste virtuele ruimte, maar van een virtuele realiteit.

Het risico van mijn onderzoeksonderwerp uitvoeren in een opleiding bedrijfskunde is dat het me de kritiek oplevert dat ik de kerk als een bedrijf benader. Zoals al eerder gezegd ben ik zelf meelevend lid van de kerk, en ik besef terdege dat de kerk geen bedrijf is, dat God en geloof geen producten zijn en dat een voorganger geen verkoper is.

Maar bovenstaande theorie gaat niet (uitsluitend) over bedrijven, ze gaat over organiseren. Over hoe mensen dingen organiseren. En ik ben er van overtuigd dat een aantal ordeningen en patronen niet alleen binnen bedrijven en tussen bedrijven en hun buitenwereld geldt, maar ook te herkennen zijn binnen kerken en tussen kerk en maatschappij. Dus ga ik proberen deze theorie op mijn onderzoek toe te passen.

Maar voordat ik dat doe wil ik even kort nadenken over de betekenis van een aantal termen. Hiervoor heb ik een aantal keren 'de kerk' als term gebruikt, zonder uit te leggen wat dat is. Een van de mogelijke betekenissen is het organisatorische deel van de kerk. De sturende en besluitvormende organen van de kerk: de kerkenraad. Een andere betekenis kan zijn de kerkelijke gemeente. De groep mensen, of beter gezegd, de configuratie van mensen die zich in zekere mate betrokken voelt bij de kerk.

De kerk haalt haar bestaansrecht uit het geloof dat God bestaat. Dat is ook de boodschap die ze haar gemeente en de maatschappij wil brengen. Vertaald naar organisatietermen klinkt dat als 'aanbod gedreven'. De manier van organiseren is gericht op het brengen van die boodschap, en dat gebeurt op een manier die door de jaren heen is vastgelegd in beleidsplannen, kerkordes en regelingen. Daarmee lijkt de kerk een systeemgedreven intern georiënteerde omgeving.

Aan de andere kant lijkt het erop dat binnen de kerk de kerkelijke normen en waarden als uitgangspunt worden gehanteerd, en dat samen optrekken, van elkaar leren en elkaar helpen en stimuleren als belangrijk worden ervaren, wat lijkt te wijzen naar een sociale oriëntatie.

Als ik verder ben met mijn onderzoek zal ik de resultaten ervan analyseren aan de hand van deze theorie.

Met vriendelijke groet,

Hilco Hoksbergen

6

Afz. Hilco Hoksbergen
Prof. Dr. H.A. Lorentzweg 14
3731 KW De Bilt

Martin de Jong
Verweg 50
1234 AB De Bilt

Hi Martin

In een van mijn vorige brieven heb ik je verteld hoe ik van plan was mijn onderzoek uit te voeren. In deze brief wil ik je vertellen hoe ik mijn onderzoek heb uitgevoerd.

Mijn oorspronkelijke plan was om zoals Erlandson beschrijft, gesprekken te voeren, waar te nemen, artefacten te verzamelen, en documenten te verzamelen.

Voor de gesprekken had ik twee startpunten bedacht. Eén in de kerk en één in de maatschappij. Het zijn uiteindelijk drie startpunten geworden.

De eerste gespreksslinger, die me door het dorp De Bilt voerde ben ik begonnen bij een buurman, die een paar huizen verderop woont. Omdat ik me aan het eind van elk gesprek door heb laten verwijzen naar een volgende gesprekspartner, kwam ik vanzelf de buurt uit en verder het dorp De Bilt in.

De tweede gespreksslinger, die me door de Dorpskerk in De Bilt voerde, ben ik gestart bij een van de kerkenraadsleden. Dit had het voordeel dat ik naast dat ik het gesprek kon voeren, ook kon vragen naar relevante documenten.

De derde gespreksslinger ben ik later gestart. Tijdens mijn onderzoek liep ik er steeds duidelijker tegenaan dat kerk en maatschappij, in mijn geval dus Dorpskerk en dorp De Bilt, geen disjuncte begrippen zijn, maar overlap vertonen. Dat er dus mensen zijn die in de andere twee gespreksslingers niet aan bod komen, maar wel relevant zijn omdat ze 'een beetje betrokken' zijn, of 'anders betrokken'. Ik besef overigens dat deze laatste twee termen weinig duidelijk zijn, maar kan geen andere woorden vinden om het te verwoorden.

Deze derde slinger is minder een slinger omdat ik niet altijd ben doorverwezen van de een naar de ander. Naast deze manier van

mensen vinden heb ik ook in de gesprekken in de andere twee slingers aangegeven dat ik op zoek was naar mensen in deze categorie, en ben dus vanuit die andere slingers ook doorverwezen naar mensen.

De meeste afspraken voor de gesprekken heb ik telefonisch gemaakt. In een enkel geval is de afspraak mondeling gemaakt, of per mail.

De meeste gesprekken zijn bij de mensen thuis gevoerd. Het merendeel van de gesprekken vond dan in de woonkamer plaats. In twee gevallen vonden de gesprekken in de studeerkamer plaats, wat me bij een van die twee het gevoel gaf dat het gesprek ook wat zakelijker verliep. In een aantal gevallen liep tijdens het gesprek een partner of kind de woonkamer binnen. In mijn beleving maakten dat soort voorvallen de sfeer gemakkelijk en informeel. In één van de gevallen vroeg de binnengekomen zoon naar ons gesprek, en vertelde spontaan ook zijn verhaal.

In één geval vond het gesprek op initiatief van mijn gesprekspartner bij mij thuis plaats.

In een aantal gevallen heb ik in tweede instantie nogmaals contact opgenomen met gesprekspartners, om aanvullende vragen te stellen. Dit had deels te maken met de ontdekking tijdens het uitwerken van een gesprek, dat ik interessante onderwerpen over het hoofd had gezien. Deels had het te maken met het gegeven dat het speelveld van het onderzoek, gedurende het onderzoek steeds duidelijker werd, en de aanvullende vragen pas later rezen.

In de praktijk bleek waarnemen lastig te zijn. De meeste gesprekken heb ik gehouden bij de mensen thuis. Daar kan ik uiteraard om me heen kijken. Maar ik zag weinig relevante informatie voor mijn onderzoek, of aanknopingspunten voor in het gesprek. Dat zegt natuurlijk evengoed wat over mijn vooroordelen en verwachtingen als

over de omgeving van de geïnterviewden, dat ik daar van tevoren een ander beeld bij had, bijvoorbeeld kruisjes, Boeddhabeeldjes, Yin - Yang kettinkjes en dat soort zaken. Een paar keer heb ik gevraagd of er voorwerpen waren die verwijzen naar het beleven van religie. Als er voorwerpen waren, zoals een paaskaars of een gedicht, dan geeft dat duidelijke aanknopingspunten voor het gesprek.

Voor het gesprek dat bij mij is thuis gevoerd is observeren, anders dan de persoon zelf, helemaal onmogelijk.

Aan het begin van mijn onderzoek had ik drie deelvragen geformuleerd. Tijdens het onderzoek bleek dat deze vragen niet altijd even scherp naar het antwoord van mijn onderzoeksvraag leidden. Vandaar dat de vragen in de loop van de tijd iets anders geformuleerd zijn. De vragen zoals ik ze oorspronkelijk in mijn voorstel had verwoord waren.

- 1) Welke wensen leven er op religieus gebied in De Bilt?
- 2) Kan de kerk, met in acht neming van haar eigen principes, aansluiten bij deze behoeften en beleving?
- 3) Wat moet de kerk daarvoor doen?

In de gesprekken zelf vertaalde zich dat al snel naar:

- 1) Wat zijn uw wensen op het gebied van geloof, religie, spiritualiteit, zingeving?
- 2) Hoe kan de kerk daar bij aansluiten met behoud van haar eigen principes?
- 3) Wat moet de kerk daar voor doen?

De overgang van vraag 1 naar vraag 2 liep gevoelsmatig in de gesprekken niet soepel, terwijl vraag 2 en 3 vaak dezelfde antwoorden opleverden. Na een paar gesprekken veranderde de vraagstelling in

- 1) Wat zijn uw wensen op het gebied van geloof, religie, spiritualiteit, zingeving?
- 2) Wat is daarbij uw behoefte aan andere mensen en gemeenschap?
- 3) Hoe kan de kerk daar bij aansluiten, met behoud van haar eigen principes?

Op dit moment in het verhaal is het denk ik goed u een beeld te geven van de mensen die ik gesproken heb. Het is een beeld. Slechts grove contouren zonder de pretentie compleet te zijn in de beschrijving. Het is bedoeld u een beeld te geven van de groep mensen die ik gesproken heb.

Na zo'n 15 gesprekken te hebben gevoerd, met zo'n 20 mensen in totaal, heb ik verschillende mensen met verschillende religies gesproken. Mijn verschillende gesprekspartners hebben aangegeven te behoren tot het christendom, het protestantisme, evangelische bewegingen, het katholicisme, het ietsisme, de Islam, het agnostisme en het atheïsme. (persoonlijke noot: Bij het teruglezen valt me op dat dit niet de volgorde van de gesprekken was waarin de overtuigingen tot mij kwamen, maar dat deze volgorde meer de gevoelsmatige afstand weergeeft van die overtuigingen ten opzichte van mijn eigenovertuiging).

Hoewel Hindoeïsme, Boeddhisme, Jodendom en polytheïsme in meerdere gesprekken onderwerp van gesprek zijn geweest, heeft geen van de gesprekspartners aangegeven deze vormen van religie of filosofie actief te bedrijven.

Aan mijn gesprekspartners heb ik geen specifieke vragen gesteld over hun maatschappelijke positie. Wel kwam het in een aantal gesprekken ter sprake ("Ik ben directeur geweest van verschillende grote firma's", "Als zelfstandige...", "...waarom geldt altijd een issue is", "Ik ben op dit

moment werkzoekend" etc.). Afgaande op deze signalen en de eigen waarnemingen van bijvoorbeeld woning, inrichting van de woning, auto etc. denk ik dat ik een groot deel van de maatschappelijke ladder (ook weer zo'n lastig begrip) bestreken heb.

Ik hoop dat ik je op deze manier een beeld gegeven heb van de manier waarop ik mijn onderzoek heb uitgevoerd.

Een vriendelijke groet,

Hilco

6

Afz. Hilco Hoksbergen
Prof. Dr. H.A. Lorentzweg 14
3731 KW De Bilt

Martin de Jong
Verweg 50
1234 AB De Bilt

Hi Martin,

Het gaat ergens op lijken. Er zijn resultaten. En in deze brief zal ik je er meer over vertellen.

Als ik kijk naar de gesprekken die ik nu gevoerd heb, dan zie je daarin een behoorlijk breed beeld ontstaan met betrekking tot het beleven van religie, geloof en zingeving. Van mensen die helemaal niets geloven, tot mensen met een tamelijk traditionele en of conservatieve manier van geloven. Als ik daar dan een aantal thema's uithaal voor het uitwerken naar kern- en apocriefe verhalen, dan komen er verschillende zaken aan de orde.

Een eerste verhaal gaat uit van toeval. De wereld is er zoals die er is, is toevallig zo ontstaan, en zal zich zo toevallig blijven ontwikkelen totdat er om wat voor reden dan ook een einde aan komt.

Het leven is er zoals het er is, en is toevallig zo ontstaan en ontwikkelde en ontwikkelt zich zoals het zich ontwikkelt. Het begint bij de geboorte en eindigt bij het sterven.

In termen van religiositeit is het vooral 'niet'.

God bestaat niet, in welke vorm dan ook. Er bestaat geen hogere macht of kracht, niet iets scheppends en geen hiernamaals. Los van de gekozen termen (religie / zingeving) wordt het begrip ingevuld als relaties tussen mensen onderling.

Een ander verhaal gaat over het bestaan van een hogere macht, vaak zonder die een naam te geven. In dat verhaal is plaats voor een scheppende macht die zich al dan niet nog met deze wereld bemoeit. Het leven of de verschillende levens van een mens worden in dat verhaal gezien als een pad dat bewandeld wordt en waarin je kan kiezen de uitdagingen die op je pad komen al dan niet aan te gaan of

uit de weg te gaan. In dit verhaal is ruimte voor reïncarnatie en een hiernamaals. Ook komt de figuur van Jezus soms aan de orde, voornamelijk als profeet of voorbeeldfiguur, die geïnspireerd door de hogere macht een goed en voorbeeld-ig leven heeft geleid. Voor deze mensen heeft religie te maken met de relaties tussen mensen onderling en de relaties tussen mensen en het bovenmenselijke.

In een ander verhaal wordt God genoemd als Opperwezen, en Jezus als zoon van God en redder van de mensen. Voor mensen is er een relatie met het bovenmenselijke (God) mogelijk door Jezus, Hij wordt genoemd als de hoop van mensen of de reden dat mensen hoop kunnen hebben.

In gesprekken met gesprekspartners blijkt dat als het gaat over zingeving, het thema 'het leiden van een fatsoenlijk leven' heel vaak terug komt. Met name mensen met kinderen brengen hierin onderscheid aan. Hoewel de groep geïnterviewden te klein is om er echt iets van te zeggen maken ze onderscheid tussen goed zorgen voor je kinderen, zorgen dat ze het goed hebben, en zorgen dat ze normen en waarden meekrijgen, en daarnaast (of daarna) het goed zorgen voor de mensen om je heen.

Als het vervolgens gaat over de vraag of mensen behoefte hebben aan andere mensen om hun geloof, religie of zingeving mee te delen, dan blijkt daar een even groot verschil in te zitten. Van mensen die zeggen andere mensen echt nodig te hebben om hun geloof, religie, spiritualiteit, te kunnen beleven en vast te houden, tot mensen die zeggen daarbij niets of niemand nodig te hebben. Van mensen die regelmatig in een of andere vorm van geloofsgemeenschap komen, tot mensen die dat nooit doen. Dat betekent overigens niet dat die laatste categorie niemand nodig heeft. Het blijkt dat ook die mensen

wel met anderen praten over met name zingeving. Sommigen zoeken daarvoor mensen op die er net zo over denken als zijzelf en ontstaat er dan een gesprek tussen gelijkgezinden, sommigen gaan op zoek naar mensen die ze vertrouwen, waarbij het er niet toe doet hoe de ander er over denkt. Als ze maar het volledige verhaal kunnen vertellen in vertrouwen dat het binnenskamers blijft. Ook geeft een deel van de mensen die zeggen niemand nodig te hebben aan wel lezingen te bezoeken en boeken te lezen over met name zingeving.

Op de vraag wat de kerk kan betekenen, reageren de mensen die niet direct kerkelijk betrokken zijn over het algemeen terughoudend (mijn interpretatie). Het valt wel op dat een deel van de mensen moeite heeft met hoe de kerk in het verleden heeft gehandeld. Als kernverhaal hoor je dan terug dat mensen afscheid hebben genomen van (een deel van) de inhoud, omdat de vorm en de interactie van de kerk hen tegenviel. Daar tegenover staat het (vooralsnog apocriefe) verhaal van iemand die blij was met de vorm en de interactie, en aangeeft daar ook werkelijk in gezocht te hebben, maar zoveel moeite had met de inhoud, dat hij afscheid heeft genomen van de kerk. In de antwoorden op deze vraag ontstaan ook verschillende verhalen. De verhalen zelf zal ik je in een volgende brief sturen, ik zal nu eerst de contouren neerzetten.

Een eerste verhaal gaat over de kerk die is wat ze nu is (of beter, zoals ze nu ervaren wordt): een gemeenschap van gelijkgezinden, die meer wil weten over God en zich daarin door de kerk laat leiden.

Een ander verhaal gaat over een kerk waarin mensen wel samen zoeken naar God, maar waarin de definitie van God niet vastligt, en waarin ook de vorm van gemeenschap-zijn open is, en wordt aangepast aan hoe de mensen die samenkomen het op dat moment nodig hebben.

Weer een ander verhaal dat ontstaat, maakt het begrip gemeenschap 'vloeibaarder'. Daarin is gemeenschap of kerk niet zozeer aanbodgedreven, maar ontstaan en verdwijnen gemeenschappen (groepen of groepjes) op het moment dat mensen er behoefte aan hebben. Hierin lijkt het hebben van dezelfde denkbeelden minder van belang dan het vertrouwen dat de leden van die groepjes in elkaar willen hebben.

Een laatste verhaal dat ontstaat rondom de betekenis van de kerk vind ik lastig om weer te geven. Het ontstaat rondom de mensen die zeggen weinig tot niets van de kerk te willen hebben, maar anderzijds wel aangeven te lezen over zingeving en daarover lezingen te volgen. Deze mensen geven aan dat de kerk weinig voor ze kan betekenen, al zegt een deel van hen wel dat ze door de kerk georganiseerde lezingen gevolgd hebben, en zouden willen volgen. Dit gegeven ingebracht in gesprekken met kerkelijk meelevende mensen blijkt dat de kerk het lastig vindt deze groep iets te bieden.

Wat nog verder moet blijken, ook uit verdere gesprekken en het inbrengen van dit punt in die gesprekken is het tussenzinnetje in de onderzoeksvraag waarin de vraag wordt gesteld hoe de kerk, met behoud van haar eigen principes, aan kan sluiten. Het lijkt erop dat mensen die betrokken zijn bij de kerk aangeven dat de kerk, geloof, religie er voor iedereen is, en dat het gesprek plaats kan vinden als het gesprek minimaal gaat over God en Jezus. Tegelijk lijkt het erop dat mensen die niet kerkelijk betrokken zijn (en ook hier geldt dat betrokken en niet betrokken niet zwart - wit is) zeggen dat de kerk misschien wel open staat voor iedereen, maar dat je eerst aan een stel eisen moet voldoen, en dat dit een drempel opwerpt. Hoe om te gaan met die drempel die 'buitenstaanders' ervaren, versus de grens die 'de kerk' wil hanteren bij het aanhouden van haar eigen principes hoop ik

enerzijds duidelijker te krijgen uit de komende gesprekken, en hoop ik anderzijds terug te vinden in de literatuur. Omdat literatuur rechtstreeks over deze grens bij religie moeilijk te vinden is ben ik in gesprek met de wetenschappelijke instituten van een aantal politieke partijen, omdat zij, op hun eigen vlak, met dezelfde grensbepaling en afweging zitten. In gesprek met hen heb ik en hoop ik meer informatie te krijgen en literatuur te vinden die relevant is voor mijn onderzoek. Het wetenschappelijk instituut van de SGP geeft aan deze grens regelmatig te ervaren en hem per keer (= onderwerp en moment) te definiëren. Dat betekent een aantal dingen. Ten eerste dat er geen vast beleid is m.b.t. deze grens, maar dat per onderwerp wordt vastgesteld, op basis van Bijbelse kaders, hoe er mee om te gaan. Ten tweede kan hetzelfde onderwerp op verschillende momenten leiden tot verschillende conclusies. Het gaat om het onderwerp in de context, en de context kan in de tijd wijzigen. Daarbij kan ook nog, afhankelijk van onderwerp en moment het bestaan van deze grens wordt benadrukt, of wat worden onderbelicht.

Mijn gesprekspartner bij het wetenschappelijk instituut van de CU spreekt liever niet over het zoeken van een grens, maar levert als vergelijking een haardvuur aan en stelt de vraag: waar ligt de grens tussen wel en niet de warmte van het vuur voelen. Een dergelijke grens is niet scherp te bepalen. Hoe dan om te gaan met dit onderwerp? 'Keep the center hot!'. Maak het brandpunt zo aantrekkelijk mogelijk. De afstand tot dat centrum, waarop mensen zich prettig voelen bepalen ze zelf. Voor de een zal dat dicht bij het haardvuur zijn, voor de ander er wat verder vandaan. Dit verplaatst de vraag van de grens naar het centrum. Zijn advies is: 'Zorg dat je weet wat de kern van je boodschap is, en focus daarop'.

Hoewel ik er in het begin van mijn onderzoek van uit ging dat ik de gesprekken voornamelijk zou voeren met mensen als individu, heb ik

een deel van de gesprekken gevoerd met stellen (al dan niet formeel getrouwd). En hoewel ook in die gesprekken vaak bleek dat ze op een of andere manier behoefte hebben aan iets gemeenschappelijks, blijkt tegelijkertijd dat in die gesprekken de mensen elkaar verrassen met de ideeën die ze hebben, in de zin van: 'heb jij hier ook wel eens over nagedacht? Dat wist ik niet. Ik dacht dat het mij veel meer bezig hield dan jou...' of 'denk jij daar zo over? Gunst, ik dacht dat jij daar heel anders over dacht...'. Ondanks het feit dat ze soms enerzijds zeggen behoefte te hebben aan gesprek hierover of mensen om mee te praten, vinden ze de mensen die heel dicht bij zijn niet altijd. Het lijkt er op dit moment op dat er meer over gedacht dan gesproken wordt.

In de theorie komen verschillende manieren terug van het opdelen van de 'de maatschappij' in groepen. Bij het zoeken van vervolgkandidaten voor de gesprekken wil ik, naast het mechanisme van doorverwijzen, proberen op basis van dat soort indelingen te kijken of 'de maatschappij' vertegenwoordigd is. In het mooiste geval zou ik me door laten sturen tot er geen nieuwe data meer verschijnt, en dus alle groepen gedekt zijn. In verband met tijdsbesteding denk ik dat enige sturing daarop nodig is.

In mijn volgende brief zal ik de verhalen verder uitwerken.

Met vriendelijke groet,
Hilco Hoksbergen.

Martin de Jong
Verweg 50
1234 AB De Bilt

Hilco Hoksbergen
Prof. Dr. H.A. Lorentzweg 14
3731 KW De Bilt

Hi Martin,

In deze brief wil ik je de verhalen vertellen die ik je in mijn vorige brief heb beloofd.

De twintig gesprekken die ik gehouden heb, met in totaal 26 mensen, heb ik in eerste instantie uitgeschreven. Deze uitgeschreven interviews heb ik verwerkt in 7 verhalen. Deze verhalen presenteer ik hieronder als mailtjes van 7 niet bestaande personen. In de verdere analyse van de verhalen zal ik telkens naar deze namen verwijzen. Deze verhalen wil ik gebruiken in mijn verhalenworkshop.

Het uitschrijven en verwerken van gesprekken naar verhalen is al redelijk in het begin van mijn onderzoek tot stand gekomen. Nadat ik de eerste paar gesprekken had gevoerd. Ik weet niet zeker of ik, als ik pas aan het eind van mijn gesprekkenserie was begonnen met verwerken, of ik dan de grenzen tussen de verhalen op dezelfde manier gelegd zou hebben. De grenzen liggen nu toch min of meer bij bestaande religies en geloofsvormen (waarbij ik atheïsme voor het gemak ook even een geloofsvorm noem). Daardoor is het verhaal van de Islamiet een ander verhaal geworden dan het verhaal van de christen en het verhaal van degene die wel gelooft, maar een afkeer heeft van regels. Nu terug kijkend zegt bijvoorbeeld de Islamiet dat er één God is (Allah is het Arabische woord voor God), die verschillende profeten heeft gestuurd, waaronder Jezus en Mohammed. En dat die werden gestuurd omdat de gelovigen de woorden van de vorige profeten verkeerd gingen interpreteren. Daarmee liggen er best grote raakvlakken met het verhaal dat de christen vertelt. Maar ook wel met het verhaal dat de man vertelt die zegt dat de verschillende geloven hetzelfde zijn.

Daarnaast ben ik ook pas later gaan nadenken over andere manieren van vertellen. Bijvoorbeeld niet de verhalen van de mensen, maar de verhalen van de goden waar ze al dan niet in geloven. Aandachtspunt daarbij zou zijn ervoor zorgen dat zowel de lijn, als de verhalen niet als kwetsend worden ervaren door de gesprekspartners. Het doel van de verhalen en de daarbij horende verhalenworkshop is immers het gesprek tussen de deelnemers, en daarmee het onderlinge begrip, te stimuleren. Het is de bedoeling dat de verhalen daaraan bijdragen.

Weer een andere manier van vertellen is de mensen het verhaal laten vertellen vanuit het hiernamaals, voor zover ze er van uit gaan dat er zoiets is. Voor mensen die daar niet in geloven zou wellicht een verhaal kunnen ontstaan in de sfeer van:

"Ik was Dirk maar ik besta niet meer. Ik ben op 30 februari 2021 overleden. Ik heb mijn leven geleefd als..... ik heb mijn omgeving nagelaten, en ik hoop dat ze nog zo nu en dan met liefde, plezier en respect aan me terugdenken. Als ik vanaf hier en nu terug denk aan wat de kerk op aarde zou kunnen bijdragen dan...."

Voor iemand die er wel in gelooft zou dat kunnen zijn:

"Ik ben Chris, en ik ben nu bij God. Hoe het hier is? Daar kan je je op aarde geen voorstelling van maken. Maar als ik vanaf hier terug denk aan mijn leven dan... en wat de kerk op aarde zou kunnen bijdragen dan....",

Ik ben nu bij Allah...

Ik maak nu onderdeel uit van de kosmos....

Ik ben nu Jan, maar in mijn vorige leven was ik Peter....

Nog een andere manier van verhalen samenstellen is indelen naar thema's rondom de maatschappij, in plaats van thema's rond het geloof.

Ik ben Zacharia, lijsttrekker van een politieke partij, en vrijwilliger in de thuiszorg.

Ik ben Yrma, en mijn gezin is een van de belangrijkste zaken in mijn leven.

Ik ben Xander, en volgens mij is de primaire loyaliteit van een mens aan het 'zelf'. Mijn 'ik in pure vorm'.

Het moeilijke aan het schrijven van dergelijke alternatieve verhalen is dat op die manier kijken niet expliciet onderdeel was van de gesprekken. Wel heeft een groot deel van de gesprekken zoveel raakvlakken met bijvoorbeeld God en het hiernamaals en zullen ook deze verhalen zoveel terugblik op het leven bevatten dat ik denk dat ze te schrijven zijn. Maar omdat ik al een serie verhalen heb, en de tijd beperkt is zal ik de hierboven genoemde voorbeelden niet verder uitwerken en de verhalen gebruiken die hierachter staan.

Van:	Albert van Werkhoven
Aan:	Bianca van Voorst, Chris Manders, Dirk Rubens, Eduard Brouwer, Fadi Yilmaz
CC:	Hilco Hoksbergen
Onderwerp:	Mijn verhaal over kerk en maatschappij

Beste allen,

Ik ben Albert, ik ben 31 jaar en woon in De Bilt, samen met mijn vrouw Annet en 2 dochters. Ik heb een tijdje terug een gesprek gehad met Hilco. Hij vroeg me op papier te zetten hoe ik denk over de samenhang tussen kerk en maatschappij, aan de hand van een paar vragen die hij had.

Het eerste deel van het gesprek ontstond aan de hand van de vraag 'wat betekent geloof, religie, zingeving, spiritualiteit voor mij'. Als hij me nou gewoon een vragenlijst had toegestuurd, had ik gewoon 3 keer ja en 2 keer nee in kunnen vullen. Nu moet ik er ineens nog over na gaan denken ook.

Kijk, ik kom van origine uit een christelijk nest en ken dus het hele setje aan normen en waarden, gewoontes, regeltjes en voorschriften. En echt, ik heb daar ook alle respect voor. Maar ergens aan het einde van mijn pubertijd ben ik het geloof op die manier toch echt kwijtgeraakt. En het is niet eens zo zeer zo dat ik er van overtuigd ben dat God niet bestaat, want dat weet ik niet. Ik denk eigenlijk dat 'ie best wel bestaat. Maar ik denk niet dat er één geloof is dat het alleenrecht heeft op hem. Of je hem dan God noemt, of Allah. En of zijn profeet dan Jezus heet, of Mohammed, of Boeddha. Dat maakt volgens mij niet uit.

Maar goed, dan bestaat hij, wat dan nog? Hij is nooit naar mij toegekomen met de mededeling dat 'ie wat met me wilde. En als kind bad ik wel eens, maar ja, dan kreeg ik nooit antwoord. Dus sinds mijn 12e ga ik ook niet meer naar Hem toe met de mededeling dat ik wat met hem wil. En eerlijk gezegd, het gaat uitstekend zo.

Kijk, ik kan soms oprecht jaloers zijn op de oma van Annet. Die vrouw gelooft écht. En die haalt daar ook kracht en vertrouwen en troost uit op momenten dat ik me zwaar klote zou voelen als ik haar was. Maar zij kan dat dan overgeven en loslaten. En zij gelooft echt dat er iemand is die naar haar luistert als zij praat, en die haar helpt als ze het moeilijk heeft. Door mensen op haar pad te sturen en zo. En de dominee of pastoor die daar rondloopt, dat is ook echt een goeie gozer. Toen opa overleed was hij er niet alleen voor oma, of voor de mensen van zijn eigen kerk, maar was hij er voor iedereen die het er mee moeilijk had. Dat vind ik goed.

Aan de andere kant kan ik me wezenloos ergeren aan een stuk of wat ooms en tantes van mijn vaders kant. Echt! Die kennen de Bijbel van voor naar achter en weer terug. Maar als ze het dan in praktijk moeten brengen, haken ze af. Dan is de thee van kinderarbeid ineens goedkoper en dus lekkerder dan de fair trade thee. En toen laatst een oudtante overleed sloegen ze elkaar bijna de hersens in voor de elektrische fiets die tante naliet. En geloof maar niet dat oom Eddo de sleutels afgeeft als hij op een verjaardag 5 whisky's opheeft. Het is zijn Mondeo, en als tante Erica wil rijden pakt ze haar Fiesta maar. En dan mag ik mijn kinderen uitleggen dat ze hun naaste liefhebben als zichzelf.

Wat ik veel belangrijker vind dan God, is hoe we met elkaar omgaan op deze wereld. Want hier leven we met z'n allen en hier moeten we het met elkaar doen. En daarbij zijn regels zoals die in de bijbel staan wel nuttig. Maar dat is meer omdat dat universele regeltjes zijn. Die zijn niet alleen goed voor gelovigen. Die zijn goed voor iedereen, en dat snapt ook iedereen. Niet moorden, niet liegen, je vrouw niet belazeren. Gewoon: goed omgaan met de mensen om je heen. Dat je hard moet werken om het goed te

hebben. En als je hard werkt, mag je het ook goed hebben. En daar mag je een ander best in laten delen. Je bent niet alleen voor jezelf op deze wereld.

Dat proberen we ook aan de kinderen mee te geven. Dat ze een goed leven moeten leiden. En elke ouder probeert er natuurlijk voor te zorgen dat zijn kinderen het goed hebben. Maar goed, dan gaat het niet meer over geloof of religie, dat is veel meer zingeving. En ik vind wel dat dat soort dingen mijn leven zin geven. Dat dat een doel is in mijn leven. Zorgen dat ik het goed heb, en zorgen dat mijn kinderen het goed hebben. Anderen daarin laten delen. Goed omgaan met de mensen om me heen.

Ja, en of ik daarbij behoefte heb aan gemeenschap, vroeg hij toen.

Weet je, ik geloof niet zoveel. En daar hoef ik het dus ook niet met andere mensen over te hebben wat mij betreft. Maar ja, dat zei ik net ook al, als ik dan kijk naar toen de opa van Annet overleed, toen had ik ineens wel weer wat met die predikant. Die kon met Annet en haar moeder en haar oma praten, ja dat kan ik niet. Ja, ik kan wel met ze praten, en ik zeg ook wel dezelfde dingen als hij. Maar als hij het zegt, doet het ze wat. En die man doet het natuurlijk ook vanuit zijn geloof. En dat dat aansluit bij oma, ja, dat snap ik. Die hebben hetzelfde geloof. Maar dat het bij Annet ook werkt, snap ik dan weer niet, want Annet gelooft hetzelfde als ik.

Hoe zou een kerk daarbij aan kunnen sluiten. Voor mijn gevoel nauwelijks dus. Ja, er zijn als er iets aan de hand is. Want ik vond het fijn voor Annet dat er iemand was die haar goed aanvoelde. En als mij eens zoiets overkomt, dan hoop ik dat er iemand is die mij aanvoelt en helpt. En daarbij, kerken doen natuurlijk een heleboel goede dingen en zijn best maatschappelijk betrokken. Die sturen ook geld als er hongersnood is, en niet alleen maar om zieltjes te winnen. En dat vind ik ook hartstikke belangrijk van ze. Maar ja, dan moeten ze me natuurlijk niet vragen om 's zondagsmorgens om half tien in de kerk te gaan zitten. Daarvoor kan ik te weinig met de verhalen die er verteld worden, en de regeltjes die daar worden opgelegd.

Tot zover mijn verhaal. Ik hoop dat we in de verhalenworkshop hierover met elkaar in gesprek kunnen.

Met vriendelijke groet,
Albert van Werkhoven.

Van:	Bianca van Voorst
Aan:	Albert van Werkhoven, Chris Manders, Dirk Rubens, Eduard Brouwer, Fadi Yilmaz
CC:	Hilco Hoksbergen
Onderwerp:	Mijn verhaal over kerk en maatschappij

Beste allemaal,

ik zal mezelf eerst even voorstellen. Ik ben Bianca van Voorst, ik ben 43 jaar oud, en woon in De Bilt. Ik ben getrouwd met Gerard, een schat van een man, en we hebben samen twee jongens en een meisje. Bertrand, onze oudste korfbalt, en Anne-Jan, de tweede, wil het Nederlands hockey team halen. En Ingeborg is nog voornamelijk druk met haar Barbies en wil dolgraag een dwarsfluit voor haar verjaardag. We hebben ook nog 2 poezen en 3 goudvissen. Die combinatie is in werkelijkheid net zo gevaarlijk als ze op papier lijkt.

Hilco heeft me gevraagd om op papier te zetten hoe ik denk over de samenhang tussen kerk en maatschappij. Dat was wel bijzonder, want toen hij belde met de vraag of we dit gesprek konden hebben, had hij zijn onderzoek al een beetje uitgelegd, en eigenlijk waren we al bij het inschenken van de koffie volop aan het praten over wat geloof en zo nou voor mij inhoudt. En ik vond het best lastig om dat onder woorden te brengen. Ik denk er veel vaker over na, dan dat ik er over praat. En ik weet ook niet goed welk woord ik moet gebruiken voor wat ik geloof. Het is niet echt een bestaand geloof of religie, maar het is meer dan zingeving, vind ik. Misschien is spiritualiteit wel het beste woord ervoor. Ik geloof namelijk niet per se in een God, maar wel in een vorm van een hiernamaals. Maar ook, als ik het zo mag uitdrukken, in een hiervoormaals. Ik geloof in reïncarnatie. Ik geloof dat ik al verschillende keren hier op aarde ben geweest en ik denk ook dat ik nog verschillende keren zal terugkeren. Ieder mens heeft een zuivere ik. Een bestemming. Potentie.

En in elk leven kan ik dingen leren. In elk leven komen er nieuwe uitdagingen op mijn pad, die ik aan kan gaan, of uit de weg kan gaan. Als ik een uitdaging aanga, kan ik er van leren en door groeien. Maar het kan ook zijn dat ik door omstandigheden de energie of de mogelijkheid niet heb om de uitdaging aan te gaan. Dat hoeft niet erg te zijn, maar dan leer ik niets, en groei ik dus ook niet. En dan komt, of in dit leven, of in een volgend leven, het leermoment wel weer terug, net zolang tot ik de groei heb doorgemaakt, die voor mij is voorbestemd. Want de bestemming staat vast. Maar de weg er naar toe kunnen we kiezen. En wat er voorbij de bestemming is, zeg maar voorbij de finish is, daar heb ik geen zicht op.

De neiging die uitdagingen aan te gaan zit in je. Dat is een aanleg die je hebt en waar je niet omheen kan. Een soort verantwoordelijkheidsgevoel dat inherent is aan je wezen.

En aan het einde, als je alles geleerd hebt wat er te leren is, hoef je niet meer terug naar de aarde. En ik weet niet wat het is, waar je dan mag blijven, of hoe het er dan uitziet, maar dat is de eindbestemming. Als ik dit nu zo vertel, lijkt het misschien een beetje op punten sprokkelen in elk leven dat ik hier op aarde doorbreng, maar zo is het niet.

Als ik dan kijk naar mensen als Jezus, en Mohammed, en Boeddha, dan zijn dat mensen die erg goed geleefd hebben. En voor de mensen in hun tijd waren het daarmee goden, of godenzonen. Maar ik denk dat ze elk op hun manier en in hun tijd, al een groei hadden doorgemaakt die veel verder was dan die van hun tijdgenoten. En dat ze daarom opvielen.

En het klinkt misschien wat flauw, maar als ik kijk naar hoe wij nu als gezin leven dan voel ik me gezegend. Al weet ik niet door wie.

Zoals ik net al vertelde denk ik over dit soort dingen veel vaker na, dan dat ik er over praat. Toch weten mijn man en kinderen, in ieder geval de oudste twee, dat ik er zo over denk. Als ik er over praat, is dat

eigenlijk omdat ik een enkele keer naar een lezing ga. En daar kom ik dan wel weer vaker dezelfde mensen tegen. En ik lees er nog wel eens het een en ander over.

Ik heb niet het idee dat de kerk hier bij aan kan sluiten. Ik geloof gewoon echt iets anders dan in de kerk verteld word, en de manier waarop het in de kerk verteld wordt spreekt me ook niet echt aan. Als ik er meer over wil weten dan heb ik mijn eigen contacten wel.

Groetjes,

Bianca

Van:	Chris Manders
Aan:	Albert van Werkhoven, Bianca van Voorst, Dirk Rubens, Eduard Brouwer, Fadi Yilmaz
CC:	Hilco Hoksbergen
Onderwerp:	Mijn verhaal over kerk en maatschappij

Mijn naam is Chris. Ik ben geboren in Assen, maar ik woon inmiddels al weer vijf jaar in De Bilt. Daar leef ik mee met de Dorpskerk, omdat die het beste aansluit bij wat ik geloof, en hoe ik dat beleef.

Ik heb het geloof eigenlijk met de paplepel ingegoten gekregen. Ik heb ook altijd op christelijke scholen gezeten, en op mijn 23^e belijdenis van mijn geloof afgelegd. Dat vond mijn familie relatief laat, maar ik wilde zeker zijn van mijn geloof, en het niet doen omdat het nu eenmaal de gewoonte was, of omdat mijn ouders of de kerk mij pushten.

Geloof is voor mij dat ik persoonlijk zeker weet dat God bestaat. Dat is geen bewijs, maar het is wel zeker weten. Wat dat betreft heeft geloof ook te maken met vertrouwen en keuze. Ik kies er voor te geloven dat Hij bestaat, en ik kies ervoor Hem te vertrouwen. Ik geloof ook dat Hij alles gemaakt heeft. Het hele heelal met alles erop en eraan. En de hele aarde met alles erop en eraan. En dat Hij nog steeds betrokken is bij alles wat er gebeurt, er op let en het daar waar nodig is ook stuurt. Dat Hij nu, in het leven hier op aarde voor ons zorgt. En dat hij na dit leven voor ons zorgt en ik dan bij Hem leef. Dat er dan geen ellende en oorlogen en zo meer zijn en dat alles wat ons leven moeilijk maakt niet meer bestaat. Dat bij Hem alles volmaakt is.

En voor mij is daarin de persoon van Jezus Christus, de zoon van God, ook heel belangrijk. Hij heeft er voor gezorgd dat ik altijd weer opnieuw kan beginnen. Anders zou ik vastlopen in mijn verkeerde beslissingen. Ik denk dat als ik niet zou geloven dan zou ik mijn leven redelijk zinloos vinden. Een heel belangrijk punt hierbij is wel dat God ons kent, en wij God kunnen kennen. We kunnen een relatie met Hem hebben. En die persoonlijke relatie met Hem is voor mij wel erg belangrijk.

Ik denk niet dat ik zou kunnen geloven zonder mensen om me heen die ook geloven. Alhoewel, het zou misschien wel kunnen, want ik zei net al, geloven is ook een keuze, maar het zou het wel een stuk moeilijker maken. Geloven heeft te maken met kiezen en vertrouwen, maar ook met gevoel. En als je het moeilijk hebt, kan dat gevoel en dat vertrouwen maar zo verdwijnen. Dan is het belangrijk om mensen om je heen te hebben die je helpen. Daarbij is het sowieso fijn om samen te geloven, ook als het goed gaat.

En hoe je dan als kerk kunt aansluiten bij de maatschappij? Ik denk in eerste instantie aanwezig zijn. Laten zien dat je er bent. En in gesprek met elkaar bereid zijn om te kijken naar wat de kern is en bereid zijn bijzaken te laten vallen. Voor mij wordt het verschil dan gemaakt tussen 'er bestaat niets of niemand' en 'leven in het hier en nu, maar wel het besef van iets bovennatuurlijks'. Dan is er wat mij betreft al wel zoveel gemeenschappelijks, dat je samen op pad kan gaan. Vergelijk het met een voetballer. Als je die laat praten met een metselaar heb je geen idee waar het gesprek over kan gaan. Als je hem met een tennisser laat praten, kan het al over sport gaan. En dan kan het in het gesprek alle kanten op.

Met vriendelijke groet,
Chris Manders

Van:	Dirk Rubens
Aan:	Albert van Werkhoven, Bianca van Voorst, Chris Manders, Eduard Brouwer, Fadi Yilmaz
CC:	Hilco Hoksbergen
Onderwerp:	Mijn verhaal over kerk en maatschappij

Verslag van mijn gesprek met Hilco.

Naam: Dirk Rubens

Religie: Atheïst.

Geloof betekent niets voor mij. Ik ben er van overtuigd dat God niet bestaat, evenmin als een hiernamaals.

Ik kan ook niet geloven dat er iets is dat deze wereld stuurt. Als ik naar het heelal kijk, dat is zo groot, zo immens, ik kan me ook niet voorstellen dat dat gemaakt is. Ik ben er van overtuigd dat dat toeval is. Dat betekent niet dat ik elke vorm van godsdienst of religie nutteloos vindt. Maar ik denk dat religies en geloven zijn bedacht door mensen omdat ze in een behoefte voorzien. Alle religies zeggen iets over mensen en hoe ze met elkaar omgaan en de wereld om zich heen verklaren. Ik geloof alleen niet dat daar een God bij zit. Ik geloof wel dat mensen onder elkaar iets hebben. Iets spiritueels, dat mensen verbindt. Dat is mijn hoop in de wereld, en dat zou je religieus mogen noemen.

In die zin ben ik zeker religieus, want in de religie gaat het over heel veel dingen als vergeving, zingeving, boetedoening. Dat zijn begrippen die helemaal niet zo zweverig zijn. En dan bedoel ik niet boetedoening door met een gesel op je rug te slaan, zoals paters dat vroeger deden. Maar sta eens stil bij je goede en foute eigenschappen. Denk eens na over hoe je de dingen doet. Maar ook over vergeving. We zijn zo vaak geneigd om gelijk te straffen. De spreuken en uitspraken van Jezus in de Bijbel vind ik ontzettend filosofisch. Wat dat betreft liggen geloof en religie heel dicht tegen elkaar aan. Ik geloof wel in dit soort dingen, maar niet in God.

De mens heeft een geweten. Dat onderscheidt de mens van de dieren. Ergens in de hogere hersenfuncties is dat in de loop van de evolutie ontstaan. Door de eeuwen heen en over de wereld merk je dat mensen eenzelfde beeld hebben van wat goed is en wat niet. Maar dat bleef vaak onbenoemd. En om het benoembaar te maken, heeft de mens dat geweten een naam gegeven: God, of Allah of Jahweh, of noem maar een andere naam. En hebben ze hem (of hen) eigenschappen gegeven. En dan is hij soms lief en soms streng, soms dichtbij en soms ver weg. Maar ik denk dat de mens, en in ieder geval de cultuur, een god zoekt en vormt die bij haar past op een gegeven moment.

Vaak komen ze toch op het zelfde neer. Een basisset aan regels en normen, en een beloning op de lange termijn als je hier en nu goed gedraagt. Ik heb die beloning op lange termijn niet nodig. Maar ik hecht wel heel veel waarde aan de onderliggende regels, in geval van de bijbel de 10 geboden. Die zijn heel bruikbaar voor het praktisch inrichten van mijn leven. Dat zijn leidraden waarlangs ik het leven probeer vorm te geven. Maar dat is omdat ik denk dat het goed is een goed leven te leiden, en niet omdat ik moet van god, of omdat ik hoop op een beloning later.

Wat ik dan wel weer bijzonder vind is dat mensen, helemaal los van de vraag of ze religieus zijn of niet, elkaar zo vaak het leven zuur maken. Er is al zoveel ellende in de wereld die ons overkomt, waar we niets aan kunnen doen. Ik vind het zo jammer dat we daarnaast elkaar nog zoveel ellende aandoen. Door te weinig rekening met elkaar te houden, en soms zelfs door elkaar rechtstreeks kwaad te berokkenen. Wat dat betreft doen religieuze mensen het niet veel beter dan niet religieuze mensen, en niet religieuzen het niet beter dan religieuzen.

Ik kan niet zoveel met de relatie die gelovigen beweren te hebben met hun god. Wat ik wel heel waardevol vind is de aandacht die gelovigen geven aan de relaties onderling. Daar heb ik ook echt iets mee. Maar dat noem ik geen geloof, dat noem ik zingeving en dat heeft alles te maken met

betrokkenheid op elkaar en op de maatschappij. Het gaat me om contact maken met anderen. Me inleven in wat een ander denkt en voelt. Daar rekening mee houden. Soms zelfs het uitgangspunt maken van mijn handelen. Dat moet een kwestie zijn van instelling. Dat kan je niet bedenken. Als je denkt: nu ga ik iets maatschappelijk relevants, iets goeds doen, dan werkt het vaak juist averechts.

Dat is ook de reden dat ik al jaren vrijwilligerswerk doe. Omdat ik geloof dat dat goed is. Het is in overeenstemming met mijn eigen geweten en met dat universele geweten. Ik maak deel uit van een samenleving en in die samenleving wil ik functioneren. En ik wil meehelpen die samenleving te laten functioneren.

Ik vind het bijvoorbeeld belangrijk om maatschappelijk en politiek betrokken zijn. Ik ben lid van een politieke partij, en ik zorg dat ik er ben op de ledenvergaderingen. Daar geven we met zijn allen vorm aan de maatschappij en cultuur waarin we leven. Dat is een van mijn manieren om sturing te geven aan deze maatschappij. Maar een ander praktisch voorbeeld vind ik dat als ik op straat iemand zie die zijn snoeppapiertjes op straat gooit dat ik daar wat van zeg. Dat is niet de manier waarop we onze samenleving vorm willen geven denk ik. En het grappige is dat als je dan met iemand in gesprek gaat, dan vindt hij dat zelf ook wel. Wat dat betreft past dat universele geweten wel, maar soms negeren mensen dat.

En dan die vraag over behoefte aan een gemeenschap om dat samen mee te delen. Nee, ik heb geen behoefte aan een groep mensen die net als ik atheïst is. We zouden veel te weinig hebben om over te praten. Ik heb wel in algemene zin behoefte aan mensen om me heen. De mens is nu eenmaal een sociaal wezen. Al geldt dat sociale karakter vaak wel voor de mensen binnen de eigen groep, maar is dat voor mensen buiten de eigen groep al weer veel moeilijker.

Dan kom ik toch weer terug op dat contact maken met elkaar. Ik heb er behoefte aan contact te maken met andere mensen, maar heb er ook behoefte aan dat andere mensen contact maken met mij. Belangstelling hebben voor anderen, maar ook gevoed worden en energie krijgen door de belangstelling van anderen.

En hoe de kerk dan aan kan sluiten?

De kerk is denk ik nog altijd een maatschappelijk relevante club. En als instituut vertegenwoordigt ze een grote groep mensen die over het algemeen een sterk besef heeft van dat universele geweten. En die zich daarop laat aanspreken, vaak bereid is in allerlei sociale en maatschappelijke discussies mee te praten en soms zelfs het voortouw wil nemen. Ik denk dat daar een belangrijke rol voor de kerk weggelegd kan zijn. Maar dat is dan wel een rol die ze zelf moet pakken. Het contact moet zoeken met de wereld om haar heen. Zich daarvoor openstellen. Een plek zijn waar mensen met elkaar iets kunnen beleven. Aan zingeving, aan samenzijn, aan contacten, aan al die begrippen die in het dagelijks leven zo vluchtig voorbijgaan.

Met vriendelijke groet,

Dirk Rubens.

Van:	Eduard Brouwer
Aan:	Albert van Werkhoven, Bianca van Voorst, Chris Manders, Dirk Rubens, Fadi Yilmaz
CC:	Hilco Hoksbergen
Onderwerp:	Mijn verhaal over kerk en maatschappij

Beste mensen,

Ook ik ben door Hilco gevraagd om mijn gedachten weer te geven over wat ik beleef aan religie en zingeving en hoe de kerk daarbij aan kan sluiten, voor het gesprek dat hij graag met ons wil hebben over de samenhang tussen kerk en maatschappij.

Ik ben Eduard Brouwer, ik woon samen met Agnes, ik ben wel religieus, maar leef niet mee met een kerk.

Als ik mijn religie moet omschrijven dan doe ik dat het liefst aan de hand van een aantal korte kernzinnen.

Religie is voor mij allesomvattend.

Religie is voor mij waarheid. Er is geen geloof of religie groter dan de waarheid.

Alles hangt met alles samen

Het uitgangspunt is dat God alles is, in allen.

God is onmetelijk groot en oneindig.

Religie heeft ook sterk te maken met de zin van dit leven. Waarom zijn we hier en wat is de betekenis van het feit dat we hier zijn en van de dingen die ons overkomen? Ik zou niet kunnen leven met het idee dat ons bestaan zinloos is en dat er geen betekenis achter zit. Ons leven, en alles wat er is, dat moet zin hebben, betekenis hebben, en er moet verband zitten tussen de dingen die gebeuren.

Naar dat verband ben ik op zoek. Dat wil overigens niet zeggen dat ik het ook ga vinden. Misschien is die betekenis wel helemaal niet kenbaar. Maar als het kenbaar is, wil ik het weten. En dan kan ik vast niet alles weten. Als ik mijn eigen nietigheid in ogenschouw neem dan ben ik al dolgelukkig als ik een fractie zou kunnen kennen en een fractie inzicht zou hebben.

En dan zoek ik die kennis en dat inzicht in tradities die veel ouder zijn dan de christelijke en joodse tradities. In tradities die er van uit gaan dat alles met alles samenhangt. Zoals je dat tegenwoordig ook in de kwantumfysica terug ziet komen. Het stemt me blij als op die manier waarden en inzichten die we in onze traditie eeuwenlang als fantasie hebben afgedaan plotseling toch weer terugkomen.

Ieder mens heeft zijn eigen oorsprong. En ieder mens heeft ook zijn eigen bestemming. Beide liggen vast, maar de weg tussen beide beïnvloeden we zelf door onze keuze. Dat maakt dat onze keuzes er toe doen. Dat ze zin hebben. En in dat licht heeft ook lijden zin. Ik zou niet kunnen leven met de gedachte dat lijden zinloos is. Ik wil het lijden niet bagatelliseren en we moeten ook doen wat in ons vermogen ligt om lijden te verzachten, maar lijden is een illusie. Een illusie waarin je je identificeert met wat zichtbaar is, een stoffelijk lichaam. Maar het eeuwige, het goddelijke in je, verlies je daarmee uit het oog. Als je oog krijgt voor het grotere, het overstijgende, kom je los van het lijden zelf en krijgt het een doel.

Als voorbeeld kan ik misschien het verhaal vertellen van een man die jaren in een grot in India heeft zitten mediteren. Hij maakte van daar uit telepathisch contact met mensen met wie hij zijn wijsheid wilde delen. Die zocht hij vervolgens op. Als je zoveel tijd in ontbering en mediterend in een grot doorbrengt, kies je voor een vorm van lijden. Het duurde even voor het tot me doordrong. Dit was geen ontbering en lijden, dit was het doel van zijn leven. De zin van zijn leven. Toen ging ik lijden met andere

ogen bekijken. Dingen die ik voorheen met lijden had geassocieerd bleken dat niet te zijn. En zaken die ik nooit met lijden had geassocieerd bleken het wel te zijn.

Het doel van je leven en de regels die daar bij horen, komen van binnenuit. Die worden niet van buitenaf opgelegd. Wat jij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet. Is geen regel die van buitenaf wordt opgelegd. Dat is een innerlijk weten bij ieder mens. Je moet intuïtief weten, dit is waar of dit is goed. Elke vorm van toestaan van regels van buiten je eigen zijn, is dat een vorm van lijden.

Hoe ik mijn leven invul; laat ik mij door angst regeren of ben ik uit op zekerheid, of laat ik het allemaal los en vertrouw ik er op dat het goed is, zoals het is, zonder dat ik daardoor onverantwoordelijk begin te leven, dat is mijn eigen zijn. De mens is primair geroepen om trouw te zijn aan eigen 'zijn'. Hij heeft niet primair een maatschappelijke verantwoordelijkheid, maar primair een verantwoordelijkheid aan zichzelf. Van daaruit kan hij bijdragen aan de maatschappij, aan de gemeenschap. En die creëer je zelf door je open te stellen voor de mensen om je heen. Op die manier neemt ieder mens deel aan veel gemeenschappen in veel verschillende vormen. In die zin bestaan gemeenschappen ook niet, die vormen zich en vervormen zich.

Ik heb geen behoefte aan een gemeenschap die klaar is, die af is. Of een gemeenschap die universele, eeuwigdurende, pasklare antwoorden heeft. Ik ben vroeger wel kerkelijk actief geweest, maar dat heb ik achter me gelaten. Ik zou wel onderdeel kunnen zijn van een zoekende gemeenschap.

Met vriendelijke groet

Eduard.

Van:	Fadi Yilmaz
Aan:	Albert van Werkhoven, Bianca van Voorst, Chris Manders, Dirk Rubens , Eduard Brouwer
CC:	Hilco Hoksbergen
Onderwerp:	Mijn verhaal over kerk en maatschappij

Beste allen,

Ik ben Fadi Yilmaz, 37 jaar oud en getrouwd en vader van een zoon. Ik ben geboren in Turkije en op mijn 10e met ons gezin naar Nederland gekomen. Ik ben opgevoed binnen de islam en mijn bestaan is gericht op het geloof, op het vinden van God en het hebben van contact met Hem. Het hebben en onderhouden van een relatie met Hem.

In Turkije was het geloof eenvoudig. Er is één God (Allah is het Arabische woord voor God) en één manier van geloven. In Nederland kwamen daar een heleboel manieren van geloven bij. Toen moest ik voor mezelf op zoek naar wie God is, en de antwoorden zoeken op de vragen die mijn omgeving me stelde en die ik mezelf stelde. Ik heb het antwoord gevonden dat er maar één God is en dat Hij verschillende boodschappers heeft gestuurd om de wereld te vertellen wie Hij is en hoe Hij wil dat we leven.

Daarvoor heeft God spelregels gegeven. Hij zegt, jullie zijn allemaal van mij en om het samen te doen heb je regels nodig. Niet doden, elkaar respecteren. Veel van die dingen zie je nu terug in wetten. Omdat mensen snappen dat dat goed is. Eigenlijk komen alle goede dingen uit geloof.

Zijn bekendste profeten zijn Mozes, Jezus en Mohammed. En elke keer luisteren de mensen naar zo'n profeet, en dan gaat het een tijdje goed, en dan verslapt het, of mensen zetten de boodschap van zo'n profeet naar eigen hand, en dan klopt het niet meer met wat God wil en stuurt Hij een volgende profeet. In die zin zijn het ook geen verschillende geloven, maar volgen ze elkaar op. Het is de bedoeling dat we van elkaar leren.

In de Koran staat:

'Ik heb jullie geschapen in verschillende volken en kleuren, opdat jullie elkaar leren kennen.

Daarin zit mijn wijsheid'.

De boodschap van de profeten is telkens dezelfde. God is één. En God is voor ons allen. Wij zijn gemaakt om hem te aanbidden en dankbaar te zijn. Als je van andere geloven op die manier wel kan leren begrijpen wat ze bedoelen kan je je eigen geloof laten groeien.

Wij zeggen altijd als het over geloof gaat, eerst uitvoeren dan nadenken. Als je eerst gaat nadenken, kom je er niet uit en voer je nooit iets uit. Wordt je geloof nooit praktisch. En wordt het heel rationeel en komt het nooit in je hart.

Moslams geloven dat Mohammed vanuit de gouden koepel met de koets naar de hemel is gereisd om te onderhandelen met God. Gods eis was dat de mens 50 keer per dag tot hem zou bidden. Maar dat zou de mens nooit kunnen volhouden. Dus ging Mohammed naar de hemel om met God te onderhandelen.

'Maar mijn Heer, dit is te veel voor uw volk en uw volk is daarvoor te zwak, dit kunnen wij niet volbrengen.' Waarop God het aantal halveerde. Maar toen Mohammed daarmee op aarde kwam zeiden de eerdere profeten, Mozes en Jezus, tegen hem. 'Keer terug naar God. kijk naar hoe onze volken zich door de jaren heen hebben gedragen. Het is onze volken niet gelukt, hat zal jouw volk ook niet lukken.' Zodat Mohammed weer naar de hemel ging, en nog eens, en nog eens. Toen God gezegd had dat 5 keer bidden ook goed was, wilde Mohammed niet meer terug. Hij zei 'ik schaam me om het nog een keer aan de Here te vragen.'

De kern van dit verhaal is, geloven doe je voor jezelf niet voor God. God heeft alles al en de mens kan hem niet iets geven. Het bidden, het vasten, het houden van de ramadan, is niet om God terug te betalen, maar om jezelf te leren goed te leven. Om jezelf discipline te leren en na te denken over wat Hij wil.

Toen de aarde net geschapen was, leefden de mensen veel langer dan nu. Ze werden honderden jaren, tot soms wel bijna duizend. Er is een verhaal van een man die 500 jaar had geleefd, en al die tijd in aanbidding voor God had doorgebracht. God zei tegen hem, treed in de hemel, door mijn genade. Toen zei de man, wacht even, ik heb 500 jaar goed geleefd en mijn best gedaan. Zou U mij daarop willen beoordelen. Dat is goed, zei God, en nam een weegschaal, een balans. Ik zet al jou goede daden hier neer, aan deze kant. En aan de andere kant je oog, want dat heb ik aan jou geleend, maar dat is van mij. Mijn investering in jouw oog, tegenover alle goede daden die je gedaan hebt. Alleen al het oog liet de weegschaal doorslaan in het nadeel van de man.

We kunnen Hem nooit terugbetalen. Er is maar een ding en dat is genade

Een man was op zoek naar wijsheid, en begreep dat hij die niet zelf alleen zou kunnen vinden. Dus ging hij op zoek naar iemand die wijzer was dan hijzelf, om te leren. Maar na een tijdje stuurde de wijze hem verder, naar iemand die nog wijzer was. Dat gebeurde een aantal keren, tot hij bij de meest wijze man uit de wijde omtrek kwam. Om hem de wijsheid van het leven te leren gaf deze wijze hem een lepeltje, en deed dit tot de rand toe vol met olie, en gaf hem een opdracht. Loop met deze lepel mijn huis door en mijn tuin door. Maak een ruime ronde. Maar mors geen olie! De man ging op pad door het huis, maar dat viel niet mee, want de wijze had voor zijn adviezen veel geschenken gekregen, en zijn huis en tuin stonden vol met spullen. Maar de man was vastberaden en na een ruime, maar voorzichtige wandeling die veel langer duurde dan de afstand deed vermoeden, kwam hij trots terug bij de wijze. En hij had geen druppel gemorst! Heel goed gedaan zei de wijze. Heb je trouwens de muurschildering gezien in de kamer? En de prachtige vaas in de hal? Het schitterende beeld buiten? Heb je de bijzondere bloemen in mijn tuin geroken, en de vogels horen fluiten? De zon op je huid gevoeld? Nee zei de man. Ik moest zo goed opletten op de olie, dat ik daar niet aan toe gekomen ben.

Goed zei de wijze. Maak het rondje nu nog eens.

De man bleef dit keer nog langer weg, maar kwam helemaal enthousiast terug. U had gelijk. Wat een prachtige spullen heeft u in uw huis en tuin. Wat ruikt het heerlijk en wat klinkt het fantastisch. Wat voelt de buitenlucht formidabel. Ja, knikte de wijze, en zit er nog olie in het lepeltje?

De olie is onze ziel. Als je zuinig bent op je ziel, mis je een heleboel dingen die God in Zijn schepping aan ons gegeven heeft. Maar als je alleen maar bezig bent met genieten van alle mooie dingen in de schepping, dan vernietig je je ziel. God wil dat we op zoek gaan naar een evenwicht daarin. Daarom kan je niet zeggen dit is goed, en dat is fout. Dat hangt af van de omstandigheden waarin je zit.

Niemand heeft God gezien. Maar toen Mozes op de berg de geboden van God had ontvangen mocht hij God, in het voorbijgaan, van achteren zien. Daarna begon hij met de twee stenen tafels, aan de tocht naar beneden. Toen hij halverwege was, rustte hij even uit bij een schaduw onder een boom. En terwijl hij daar zat kwam een Egyptenaar de berg op en raakte met Mozes in gesprek. Mozes vertelde hem dat hij God in het voorbijgaan van achteren had mogen zien en de Egyptenaar werd helemaal enthousiast. 'Als ik God had mogen zien dan zou ik hem zo graag de voeten willen wassen.' Dat was voor de Egyptenaar een teken van liefde en erkenning. Het was zijn manier van eerbied tonen. Maar Mozes werd woedend en gaf de man een klap. 'wat denk je wel, dat God vieze voeten heeft die gewassen moeten worden? Dat Hij op jou zit te wachten?'

De Egyptenaar schrok daar zo van dat hij is weggegaan. Later vroeg een engel aan Mozes: 'Waarom heb je dit gedaan? De Egyptenaar was op zoek naar God en al zo dicht bij. Maar jouw gedrag heeft hem ver van Hem verdreven.'

Geloven in niet regeltjes volgen maar omgaan met de situatie hier en nu op de manier die God bedoeld heeft.

Als kerk of moskee ben je er om de gemeenschap wat mee te geven. Je bent er niet voor jezelf. Dus op het moment dat je naar de kerk gaat, stel je je eigenlijk de vraag, hoe kan ik de gemeenschap van dienst zijn.

Dat kan bijvoorbeeld door te kijken, hoe kan ik vragen stellen en zorgen dat mijn omgeving gaat proberen daar antwoord op te geven. Niet absoluut van 'dit is het' maar meer 'wat is het voor jou' en 'hoe ga je er mee om' wat is jouw mening daarover. Dat het vormen van een mening geactiveerd en gestimuleerd wordt. Creëer vragen en help bij het vormen en vinden van antwoorden.

Dat kan in brede zin, maar daar kan je al mee beginnen in de opvoeding. Kinderen tot zo'n 7 jaar hebben alleen maar onvoorwaardelijke liefde nodig. Daarna, tot ongeveer hun 14^e, hebben ze behoefte aan structuur, en moet je ze regelmaat leren. Vanaf hun 14^e ben je eigenlijk sparring partner. Dan moeten ze het zelf gaan ontdekken. Het is dan veel belangrijker ze te leren de juiste vragen te stellen dan ze antwoord te geven. Maar het is dan wel heel belangrijk dat je er bent want het werkt net als bij een boom. Als die jong is kun je de stam nog buigen en vormen. Als hij ouder wordt is hij wel veel sterker, maar veel minder buigzaam. Dat moet je dus begeleiden. Je bent echt niet de enige die probeert hem te vormen. Dat doen zijn vrienden, de school de media, iedereen. Als je daar niet bij bent, wordt zijn vorming een soort toeval.

Als ik nu naar de meeste kerken kijk dan zijn die heel erg oud ingericht. Dat kan je klassiek noemen, maar dat kan je ook achterhaald noemen. Veel jongeren voelen zich daar niet thuis. Zo zouden ze hun kamer nooit inrichten. Daar moet je als kerk rekening mee houden. Als je mensen wilt benaderen moet je benaderbaar zijn. Op mijn werk bijvoorbeeld zijn we al jaren bezig met Facebook en Twitter en dat soort dingen. Dat is ook een kwestie van meegaan met de tijd.

Als ik voor mezelf kijk, wat een gebedshuis mij biedt, dan merk ik: met meer mensen sta ik sterker in het geloof. Daar heb ik een gebedshuis voor nodig. Geloven doe je zelf, maar het maakt je wel sterker als je het samen kan doen. Je kan je geloof delen en van elkaar leren. Soms voel je je sterk en heb je niemand nodig, en soms heb je hulp nodig, en ben je blij als er mensen zijn. Als groep sta je sterker.

Ik hoop dat ik jullie een beetje inzicht heb gegeven in mijn geloof, en hoe zich dat tot de kerk en tot de maatschappij verhoudt.

Met vriendelijke groet,

Fadi

Van:	Gerda Molenaar
Aan:	Albert van Werkhoven, Bianca van Voorst, Chris Manders, Dirk Rubens , Eduard Brouwer, Fadi Yilmaz
CC:	Hilco Hoksbergen
Onderwerp:	Mijn verhaal over kerk en maatschappij

Beste allen,

Ik ben Gerda Molenaar

Ik ben zeker gelovig. Ik geloof in God als kracht, niet als persoon. Die kracht heeft de wereld gemaakt en houdt de wereld nog steeds in de gaten. Het heelal en deze wereld kunnen niet zomaar toevallig ontstaan zijn. Iets heeft ervoor gezorgd dat de juiste dingen bij elkaar kwamen. En dat iets zorgt daar nog steeds voor.

Maar het is geen god die straft en beloont, of regels oplegt en controleert. Ik geloof ook niet in een hiernamaals.

Dat is de inhoud van mijn geloof. De term religie is niet meer dan een labeltje dat verwijst naar de manier waarop je gelooft. De titel ervan.

De praktische invulling van mijn geloof is voor mij de zingeving. De momenten dat ik nadenk over de zin van mijn acties. Want ik geloof niet dat je ongestraft van alles en nog wat kan doen. Maar dat 'niet ongestraft' komt niet van God. Dat komt uit mensen en zit tussen mensen. Je bent verantwoordelijk voor je eigen daden, en hoe je omgaat met anderen. De wereld om ons heen levert ons continu prikkels. Het is aan ons om daar mee om te gaan. Ieder persoon bepaalt zelf hoe. Als je daar op een goede manier mee omgaat heb je positieve effecten. Het kan ook zijn dat jouw manier van daar mee omgaan niet werkt. En dan heb je negatieve effecten.

Maar iedereen gaat daar op zijn eigen manier mee om. De één voelt die prikkels alleen maar, de ander gaat op zoek naar een reden. Ik denk dat de macht wel zorgt voor al die prikkels maar niet voor de regels om er mee om te gaan. De 10 geboden bijvoorbeeld zijn door mensen geschreven. En het is aan mensen ze te interpreteren en daar mee om te gaan. De een vindt het prima om jaloers te zijn op wat anderen hebben. De ander niet. Maar wat je daar van vindt beïnvloedt je gedrag. Wat het effect is van je gedrag is afhankelijk van jezelf. Daarmee bepalen mijn acties hoe ik me voel

Zingeving is voor mij nadenken over bepaalde situaties. Over de dingen die ik meegemaakt heb. En nagaan of het mij goed deed, of juist helemaal niet. Of wat voor reacties die prikkels op mij hadden of nog steeds hebben. Het is mijn reflectiemoment. Wat is er gebeurd. Wat deed het met me. Hoe ben ik ermee omgegaan. Wat zal ik een volgende keer anders doen. Of zal ik helemaal niks anders doen.

Het is fijn om die zingeving met anderen te doen maar dat hoeft niet. Als ik het niet alleen doe, dan werkt het voor mij het beste in een klein groepje mensen, waarmee ik een band heb en die me kennen. Met zo'n groepje kan ik eens in de zoveel tijd een avond bij elkaar zitten en praten over de afgelopen periode. De dingen die ik meegemaakt heb. Dan kun je elkaar advies geven, of vragen stellen voor jezelf.

Zo'n groep moet wel een groep mensen zijn waarmee ik een vertrouwensband heb. Sommige mensen zijn sneller met dingen vertellen dan andere. Dus ik kies zelf voor een groep mensen die ik al langer ken en waarmee ik echt een band mee heb. Dat vertrouwen is belangrijk, bijvoorbeeld als ik weet dat mijn acties tegen de huidige normen en waarden ingaan. Dan moet ik me wel prettig voelen om erover te

kunnen praten. Ik moet weten dat ik niet nagekeken wordt, of dat er over me geroddeld wordt omdat ik anders omga met de prikkels. Het maakt niet uit dat anderen in de groep anders over dingen denken maar ze hoeven mijn dingen niet met weer anderen te bespreken

Om daar bij aan te sluiten zal de kerk meer een organisator moeten zijn en faciliteiten beschikbaar stellen. Dat kan ruimte zijn, of zich aanbieden als coach of vertrouwenspersoon.

Als ik zit met een probleem, of een situatie die ik wil delen met anderen kan de kerk het voor mij vergemakkelijken om bij anderen te komen. Maar dat is niet hun plicht. Ik kan ook zelf bepaalde mensen eens in de zoveel tijd vragen om bij elkaar te komen.

Wat voor mij in ieder geval niet werkt is een kerk die regulerend optreedt, er voor probeert te zorgen dat de regels van het geloof gevolgd worden.

Met vriendelijke groet,
Gerda

Tot zover de verhalen die ik gemaakt heb op basis van de gesprekken die ik heb gevoerd. In mijn volgende brief zal ik ze analyseren door ze met elkaar te vergelijken, en door ze naast de theorie te houden.

Groet,

Hilco

Afz. Hilco Hoksbergen
Prof. Dr. H.A. Lorentzweg 14
3731 KW De Bilt

Aan Martin de Jong
Verweg 12
1234 AB De Bilt

Hi Martin,

Hier is dus de brief die ik je aan het einde van mijn vorige brief beloofde. In deze brief zal ik de verhalen analyseren die ik geschreven heb.

Ik zal beginnen met de verhalen naast elkaar te leggen en te kijken welke overlap er in zit en welke breukvlakken ik kan zien.

Daarna zal ik de verhalen naast de inhoudelijke theorie leggen en kijken in hoeverre mijn bevindingen overeenkomen met de gevonden theorie.

Als laatste zal ik ze naast de theorie van Management van Verandering leggen.

Als ik de verhalen naast elkaar leg, dan lopen de breukvlakken behoorlijk parallel met de verhalen, voor wat geloof, religie, spiritualiteit, zingeving betreft. De verhalen zijn juist op deze manier ontstaan omdat deze breukvlakken gezien werden. Deels door mij, tijdens de analyse, en deels al door de betrokkenen op het moment van het gesprek. Toch hebben deze verhalen naast verschillen ook gemeenschappelijke kenmerken.

Voor wat de binding met de maatschappij betreft lopen de parallellen en breukvlakken door de verhalen heen.

Zo blijkt bijvoorbeeld dat Chris en Fadi veel overeenkomsten hebben. Beiden hebben hun geloof in God (waarbij Fadi me aan het begin van het gesprek vertelde dat Allah het Arabische woord voor God is, en verder de hele avond over God sprak) als schepper, als betrokkene bij en op de wereld, als genadige. Beiden geven ook aan waarde te hechten aan de gemeenschap en daar steun uit te halen en hebben de behoefte hun geloof en hun geloofsgemeenschap maatschappelijk

relevant te maken. Het verschil tussen beiden zit in het geloof van Jezus als zoon van God of als profeet.

Ook Dirk en Albert hebben veel gemeen. Beiden hebben, in ieder geval in praktijk, geen enkele behoefte aan God, en geen enkele relatie met God. En beiden zien ze de kerk als een club met maatschappelijke relevantie die zich bezig kan houden met het doen van goede werken, en er voor mensen kan zijn als die mensen daar behoefte aan hebben. Het verschil tussen de twee is dat voor Albert het bestaan van God een 'don't care' is, en het voor Dirk een principieel niet bestaan is. En daar waar Albert het leiden van een goed leven voornamelijk in de context van de eigen familie, kennissenkring en directe omgeving lijkt te plaatsen, plaatst Dirk dit in een breder maatschappelijk verband.

Waarin Chis en Fadi (beide gelovig) en Dirk op elkaar lijken is de wens maatschappelijk relevant te zijn. Alle drie zijn ze zich er van bewust te leven in een maatschappij, en hebben de behoefte om in die maatschappij te functioneren en de maatschappij te laten functioneren. Waar Dirk verschilt van Chris en Fadi is de vraag of God bestaat.

Waar vrijwel iedereen het over eens is, is het nut van een vorm van regels. Gelovigen noemen ze door God gegeven, anderen noemen ze universeel geweten of 'gewoon logisch' maar de waarde wordt door iedereen herkend en erkend.

Als ik dan kijk naar de behoefte aan gemeenschap dan is een veel genoemd thema dat de kerk last heeft van haar verleden en het beeld van het opgeheven vingertje. De kerk was, en volgens een aantal is, een naar binnen gerichte, en op zichzelf georiënteerde club die de neiging had of heeft anderen haar normen op te leggen. Dit beeld

wordt niet alleen geschetst door Albert, Bianca, Dirk, en Eduard, maar (deels) ook herkend door Chris en Fadi.

Daarbij gaven Albert, Bianca, Dirk, en Eduard aan dat dit in ieder geval gold op het moment dat ze nog wat met de kerk hadden, en dat dit voor zover het binnen hun blikveld ligt deels verbeterd is, maar deels ook nog geldt. Fadi gaf aan dat de interne gerichtheid in zijn beleving voor de kerk sterker geldt dan voor de Moskee.

Als ik kijk naar hoe de kerk aan kan sluiten bij de beleving, dan lopen de grenzen anders. De belangrijkste overeenkomst is dat vrijwel alle gesprekspartners de kerk als maatschappelijk relevant zien. De gesprekspartners die zichzelf kerkelijk betrokken noemen geven aan zichtbaar en aanwezig te willen zijn in de wereld, en niet zij die aangeven niet of minder kerkelijk betrokken te zijn geven aan dat te herkennen, en zien daar ook een rol voor de kerk.

De belangrijkste scheidslijn ligt op het vlak waar het gesprek over geloof of religie plaatsvindt. Iedereen gaf aan dat het gesprek er te allen tijde kan zijn en dat de kerk toegevoegde waarde heeft als gesprekspartner op het moment dat iemand daar behoefte aan heeft. Maar waar Albert, Bianca, Dirk, en Eduard het een religieus gesprek noemen, ook als het gaat over zingeving, spiritualiteit, religie of geloof zonder God, geeft Chris aan dat het gesprek over geloof of religie gaat als God ter sprake komt, en zijn bestaan wordt erkend. Het is denk ik goed te noemen dat dit 'het gemiddelde' en 'het zwaartepunt' is van de Chris-en die ik gesproken heb, maar dat ze hierover niet op één lijn zitten. Het spectrum loopt van 'elk gesprek kan een religieus gesprek zijn, waarbij de kerk haar eigen standpunt over God scherp mag hebben' tot 'een geloofsgesprek gaat over het erkennen van God en Jezus als zijn zoon'.

Hieronder leg ik de verhalen naast de inhoudelijke literatuur die ik besproken heb in mijn brief over literatuur. Daarvoor plak in nog even de tips die Motivaction gaf hieronder.

- Verbind de boodschap van het evangelie met hier en nu in plaats van met ver weg en straks. Heb aandacht voor vragen in het dagelijks leven van mensen en de gevoelens die deze met zich meebrengen.
- Wees als kerk minder bescheiden; de ingetogen stijl sluit niet aan bij de meerderheid van de Nederlanders.
- Geef een duidelijk verhaal en wees trots waar je voor staat. De troost, de kracht en de richting die geloven biedt zijn bij velen onbekend.
- Sluit als kerk aan bij wat mensen werkelijk raakt.

Als ik de eerste tip naast de verhalen leg dan geeft vrijwel iedereen aan dat de kerk hier en nu een rol te vervullen heeft (of, in de woorden van Dirk, een rol kan pakken). Toch geven Albert, Dirk en Fadi aan ook waarde te hechten aan de maatschappelijke (straks en ver) rol van de kerk.

Als ik de tweede tip van Motivaction naast de verhalen leg ontstaat er ook een beeld. Hoewel in het uitgewerkte verhaal nog niet sterk verwoord, geven zowel Chris als Eduard aan dat de kerk papieren heeft waar ze trots op mag zijn. Het voorbeeld dat ze beiden noemen komt uit de armen- en ziekenzorg. Chris noemt het ontstaan van openbare ziekenhuizen, Eduard de start van de ambulance. Tegenover deze goede papieren stellen met name Albert en Gerda hun ervaringen met een kerk van regeltjes, en kerkmensen die weten hoe het hoort maar heel anders leven.

Over de derde tip geven bijvoorbeeld Albert, Chris, Dirk, en Fadi duidelijk aan het verhaal van de kerk over troost en kracht te kennen. En in lijn met de voorgaande tip geven ze ook aan dat de kerk daar trots op mag zijn. Daarentegen geeft Eduard aan het in de kerk gezocht te hebben, maar niet gevonden en geeft Gerda aan dat ze dat

in een gemeenschap zou willen, maar geeft ze aan dat niet als plicht van de kerk te zien.

Over tip vier lijkt vrijwel iedereen het eens te zijn. Alleen geeft iedereen iets anders aan dat hem raakt. Albert wordt geraakt als iets het iets persoonlijks betreft. Bij Chris en Fadi is die aansluiting te maken bij hun geloof, bij Dirk op het maatschappelijke en intermenselijke vlak, bij Eduard in zijn zoektocht naar de betekenis en verbanden in de dingen die gebeuren en bij Gerda in de rol van coach of vertrouwenspersoon. En dan te bedenken dat de verhalen van Albert tot en met Gerda samengestelde verhalen zijn, en de veelheid aan aansluitingsvlakken in werkelijkheid nog veel groter is dan die hier genoemd worden.

Daarmee lijkt de tip van Motivaction een advies voor een context gedreven manier van organiseren (zie mijn eerdere brief over de theorie van MV).

In die zin viel mijn oog op de laatste zin uit de laatste bijlage van het document van Motivaction, een korte samenvatting van een bijeenkomst over dit onderwerp.

De balans van deze bijeenkomst:

1. Het belang van het fundament onder die openheid en gastvrijheid, onze eigen bezieling. Het geloofsgesprek met elkaar moet indringender worden gevoerd.
2. Momenten van bezinning zijn zeer nodig om ons verder te brengen op de onderwerpen openheid en gastvrijheid.
3. Het is wellicht productiever om het gesprek maar gewoon aan te gaan en niet te blijven broeden op wat mogelijk aantrekkelijk is voor die ander.

Rein Brouwer beschrijft in zijn boek 'Geloven in gemeenschap' (zie mijn eerdere brief over de inhoudelijke theorie) voorbeelden van de samenhang van De Brug met de wijk waarin ze staat. Een aantal daarvan doet me denken aan de uitspraak van Dirk: 'Dat moet een

kwestie zijn van instelling. Dat kan je niet bedenken. Als je denkt, nu ga ik iets maatschappelijk relevants doen, dan werkt dat averechts.'

Waar voor sommigen, zoals Chris en Fadi, geloof en religie onlosmakelijk met een hogere macht verbonden zijn, heeft het voor anderen veel meer te maken met wat de gevolgen hier op aarde zijn. Ook in de literatuur komt dat onderscheid terug. Charles Taylor verwijst er in 'een seculiere tijd' naar dat de meningen bij de secularisatie theoretici grofweg worden onderverdeeld in inhoudelijke religie, die uitgaat van bovennatuurlijke wezens en /of krachten, tegenover functionele religie, die uitgaat van wat de religie voor de samenleving doet. In dat licht kunnen veel meer verschijnselen als religieus worden bestempeld, zoals bijvoorbeeld concerten en voetbalwedstrijden.

Van der Velde werkt het concept van religieus bewust zijn zonder te geloven verder uit in zijn boek 'Flirten met God'. Zelf zegt Van der Velde overigens niets te geloven: niet in 'God' en niet in 'geen God'. Deze laatste vorm van religiositeit vind ik sterk terug bij Dirk, die aangeeft wel te geloven, maar niet in God. In het onderliggende gesprek geeft hij zelfs aan zich actief te verdiepen in literatuur hierover.

Een voorbeeld van religieus verlangen dat Van der Velde ziet, is het verlangen naar 'een authentiek zelf dat een voor de persoon nog verborgen goddelijke bestemming heeft, of dat eeuwig is' en 'een waar zelf in wat voor vorm dan ook'. Deze vorm van religie lijkt op de manier waarop Eduard erover spreekt.

In het hoofdstuk 'Ontgelooven' bespreekt hij de strategie 'eerst geloven dan zien.' Van der Velde besluit dit hoofdstuk met de zin: 'de strategie is onderdeel van de sociale ontwikkeling waarin wordt geprobeerd het

geloofsprobleem op te lossen en een vorm van religiositeit te ontwikkelen waarbij je niet hoeft te geloven. Uit Fadi's verhaal blijkt echter dat hij de strategie 'eerst geloven dan zien', juist gebruikt om zijn geloof vorm en kracht te geven.

De komende paar pagina wil ik kijken naar hoe mijn onderzoek aansluit bij de theorie van Management van Verandering. Daarbij gebruik ik nog een paar keer het voorbeeld van de fietsenmaker dat ik ook gebruikte in mijn brief over de theorie van MV. Misschien is het goed om dat nog even terug te lezen.

Als ik kijk naar het beeld dat de kerk van zichzelf heeft, en het beeld dat de buitenwereld van haar schetst, moet ik eerst één en ander ontvlechten.

Ten eerste komt hier de vraag: "Wat is kerk en wat is buitenwereld?" Als ik schrijf dat de patronen in het bedrijfsleven ook herkenbaar zijn in de kerk, wie is dan de fietsenhandelaar en wie is de klant?

Als de kerk(organisatie) de fietsenhandelaar is, en de klant is de kerkganger, dan kloppen de beelden die de fietsenhandelaar en de klant hebben redelijk goed. Omdat het verhaal van Chris zowel de organisatoren als gemeenteleden in de kerk vertegenwoordigt is het in dit verhaal niet goed zichtbaar, maar uit de onderliggende gesprekken blijkt dit wel.

Als de kerk(organisatie) de fietsenhandelaar is, en de maatschappij in haar volle breedte is de klant, dan blijken de beelden voor wat betreft de maatschappelijke relevantie redelijk samen te vallen. Zie de verhalen

van Chris en Fadi aan de ene kant en de Albert en Dirk aan de andere kant.

Als het gaat over het religieuze aspect zijn de verschillen groter. Waar Chris de indruk wekt zichzelf als open te beschouwen als hij het religieus gesprek uitkleedt tot 'God bestaat' wekken Dirk, Eduard en Gerda de indruk dat die houding juist de geslotenheid van de kerk typeert. Daarbij wekken Dirk, Eduard en Gerda en Albert de indruk dat ze in de praktijk een grotere drempel ervaren dan alleen 'God bestaat'. Op deze aspecten lopen de beelden zover uit elkaar dat er sprake lijkt van een ongepaste virtuele ruimte. Op basis van de inspanning die Chris zegt te doen, en die herkend en gehonoreerd wordt door Albert en Dirk, lijkt het me gerechtvaardigd niet te spreken van een virtuele realiteit.

Als de kerk(gemeente breed) de fietsenhandelaar is, en de maatschappij is de klant, zegt Chris wat over gemeente zijn en zijn waardering voor de relaties onderling. Dirk geeft aan dat hij waardering heeft voor de aandacht die gelovigen hebben voor relaties onderling en schetst daarmee eenzelfde beeld. Albert geeft met zijn voorbeeld van de pastoor bij het overlijden van zijn oma aan ook een zelfde beeld te zien. Tegelijkertijd geeft Albert in het voorbeeld van zijn oom Eddo aan een heel ander beeld te zien. Dit duiden in termen van gepaste en ongepaste virtuele ruimtes is lastig. Wat niet wegneemt dat de signalen er liggen en onderdeel kunnen zijn van de verhalenworkshop.

Op basis van de omschrijvingen van de Dorpskerk die ik gekregen heb, en die houdend tegen de oriëntaties zoals Van Dinten en Schouten die geformuleerd hebben, zou ik de Dorpskerk in De Bilt willen typeren als sociaal en rationeel georiënteerd.

Van de organisatievormen die daarbij passen, normeren en sociale samenhang, en rationaliseren en overtuigen, lijkt met name de sociale samenhang herkend te worden door Chris, Fadi, en Dirk. Chris en Fadi geven aan de gemeenschap daarvoor nodig te hebben. Samen sterker staan in het geloof. Dirk geeft aan dit te herkennen en te waarderen in de kerk.

Gerda, Eduard en Albert lijken het beeld van rationaliseren en overtuigen te herkennen. Albert en Gerda geven aan niet uit de voeten te kunnen met de regeltjes in de kerk, Eduard geeft aan moeite te hebben met het uit-gerationaliseerde. Het gegeven dat het doordacht en daarmee af is.

Tot zover mijn analyse van de verhalen. Ik denk niet dat het binnen mijn afstuderen nog lukt, maar op basis van de verhalen wil ik nog erg graag een verhalenworkshop houden. Want als de betrokkenen zelf en met elkaar de analyse uitvoeren, kan deze rijker zijn dan wat ik op basis van hun verhalen analyseer.

In mijn volgende brief zal ik nog een reflectie geven op mijn onderzoek, en dat zal dan mijn laatste brief zijn. Die komt binnenkort.

Met vriendelijke groet,

Hilco

Afz. Hilco Hoksbergen
Prof. Dr. H.A. Lorentzweg 14
3731 KW De Bilt

Aan Martin de Jong
Verweg 12
1234 AB De Bilt

Hi Martin,

Yeah!!! Mijn laatste brief! Als deze brief klaar is, is mijn onderzoek af.

In deze brief wil ik een reflectie geven op mijn onderzoek en ik wil in ieder geval drie dingen aan de orde hebben.

Ten eerste wil ik terugkijken op de keuze van mijn onderzoeksopzet. Pasten het paradigma en de methodologie achteraf bij mijn onderzoek, of had ik het beter anders kunnen doen?

Ten tweede wil ik terugkijken naar de manier waarop ik het onderzoek heb uitgevoerd. Heb ik me aan de voornemens gehouden die ik je eerder stuurde toen ik je schreef over mijn onderzoeksvoorstel en de methodologie, of heb ik het anders gedaan? En daar waar ik het anders gedaan heb, was dat expres en onderbouwd, of overkwam het me. En wat zijn de gevolgen voor mijn onderzoek?

En als laatste wil ik nog even nadenken over wat ik nu het afgelopen half jaar heb geleerd.

Het kan zijn dat je een deel van wat je straks leest al eerder hebt gelezen omdat ik het in eerdere brieven al genoemd heb. Het zij zo, dan staat het hier nog een keer netjes op een rijtje.

Allereerst dan maar de onderzoeksopzet.

Heeft het sociaal constructionistisch paradigma me geholpen bij het vinden van een antwoord op mijn onderzoeksvraag?

Eerst even een kanttekening: Ten eerste is mijn onderzoek niet af in de zin dat ik na het afronden van deze scriptie het laatste deel van het onderzoek, de verhalenworkshop, nog uit wil voeren. Daarmee samenhangend is het doel van dit onderzoek de betrokkenen helpen het antwoord te vinden. Daarbij is interpretatief onderzoek

een adequate manier om dit onderzoek uit te voeren. Ze geeft inzicht in wat er aan de hand is, en geeft daar ook betekenis aan. Juist bij zaken als geloof, religie, spiritualiteit en zingeving is die betekenis belangrijk. Een gedachte als 'wat gij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet' is door verschillende mensen genoemd als leidraad voor het leven, maar er zijn heel verschillende betekenissen aan gegeven. Dat sluit aan bij gedachte achter het sociaal constructionistisch paradigma dat de sociale werkelijkheid subjectief is, en dat mensen de dingen om zich heen interpreteren in interactie met andere mensen. Daarnaast heb ik met verschillende mensen gesproken die aangaven dat het gesprek dat we voerden de aanleiding was er (weer eens) over na te denken. Dat sluit aan bij de gedachte dat je als onderzoeker onderdeel bent van het onderzoeksveld, en het onderzoek beïnvloedt.

Door de genoemde en andere betekenissen van mijn gesprekspartners in beeld te krijgen, te analyseren en te verwerken in de verhalen uit mijn vorige brief heb ik de mogelijkheid gekregen een gesprek te organiseren waarin betrokkenen dit naar elkaar toe uit kunnen spreken en uit kunnen leggen.

En heeft de manier van data verzamelen me geholpen bij het vinden van een antwoord?

Over het algemeen wel. Waarbij ik op deze plek moet opmerken dat ik me vooraf had voorgenomen mijn data te verzamelen door gesprekken te voeren, te observeren, en documenten en artefacten te verzamelen. Tijdens mijn onderzoek heb ik 21 gesprekken gehouden, met in totaal 27 mensen. Het observeren heeft beperkt plaatsgevonden. De gesprekken vonden over het algemeen plaats bij de mensen thuis, Daar kan ik uiteraard om heen kijken. Maar ik zag weinig relevante informatie voor mijn onderzoek, of aanknopingspunten voor in het gesprek. Dat zegt natuurlijk evengoed wat over mijn vooroordelen en verwachtingen dan over de omgeving van de geïnterviewden, dat ik daar van tevoren een

ander beeld bij had, bijvoorbeeld kruisjes, Boeddha-beeldjes, Yin - Yang kettinkjes en dat soort zaken. Een paar keer heb ik gevraagd of er voorwerpen waren die verwijzen naar het beleven van religie. Als er voorwerpen waren, zoals een paaskaars of een gedicht, dan geeft dat duidelijke aanknopingspunten voor het gesprek.

Voor het gesprek dat bij mij is thuis gevoerd is observeren, anders dan de persoon zelf, helemaal onmogelijk.

Ook het verzamelen van documenten en artefacten heeft maar beperkt plaatsgevonden. Het gaat dan om beleidsdocumenten van de kerk, een aantal krantenartikelen, en een aantal bestanden op het internet die me zijn doorgestuurd door een van mijn gesprekspartners. Per saldo komt veruit de meeste informatie uit de gesprekken.

En heb ik me een beetje aan mijn eigen plan gehouden?

Voor wat betreft de dataverzameling heb ik hierboven al een en ander verteld. Mijn plan was om de analyse uit te voeren zoals Abma dat beschrijft en in eerste instantie heb ik dat ook gedaan. Na de eerste serie analyses had ik het gevoel niet volledig te zijn. Ik had de indruk dat ik, door te letten op de samenhang, thema's over het hoofd zag. Dus heb ik voor een aantal gesprekken waarbij ik dat gevoel had, een analyse uitgevoerd zoals Erlandson die beschrijft.

Toen ik, weer een stap verder in het proces, de verhalen ging opstellen en analyseren, bleek dit een iteratief proces waarbij de thema's (die ik hier en daar inderdaad over het hoofd had gezien) alsnog boven water kwamen. Ik vermoed dat dit enerzijds te maken heeft met mijn onervarenheid als onderzoeker, en anderzijds met de hang naar structuur waarin ik vanaf mijn vooropleiding geoefend en ervaren ben (als het niet in Excel past, kan het nooit deugen, fluistert de HTSer digitale techniek me dan in het oor)

Doordat ik al snel na het uitwerken van de gesprekken begonnen ben met analyseren, ontstond er al redelijk snel een ordening voor

de verhalen. Achteraf werden andere ordeningen zichtbaar die ik in eerste instantie niet had gezien, en waarvan ik niet aan kan geven of ik ze zou hebben gezien als ik een meer ervaren onderzoeker zou zijn, of minder betrokken zou zijn bij de inhoud. Ik heb nog wel een paar voorbeelden van andere ordeningen gegeven, op de tweede en derde pagina van mijn brief met de verhalen.

In mijn onderzoeksvoorstel had ik me voorgenomen door te gaan met gesprekken houden tot er geen nieuwe data meer werd toegevoegd, met een maximum van 20 gesprekken, in verband met de tijd. Dat betekent dat ik na 20 gesprekken ben gestopt.

In mijn voorstel had ik ook opgenomen dat ik triangulatie wilde toepassen, het vergelijken van de data die uit de verschillende bronnen om te komen tot meer betrouwbare informatie. Het blijkt dat verschillende bronnen soms tegengestelde informatie leveren. Dat is echter geen vorm van minder betrouwbare informatie, maar een vorm van inzicht in de meervoudigheid aan verhalen. Het terugleggen van de verhalen heeft nog niet plaatsgevonden. Dit gebeurt wel, en ik hoop dat de reacties voor het inleveren van de definitieve versie binnen zijn.

In het begin van mijn onderzoek heb ik een aantal mensen (kennissen en experts die ik benaderd had) mee laten denken en lezen. In het tweede deel van het onderzoek heb ik te weinig gebruik gemaakt van hun kennis. Een beter gebruik van hun hulp had me denk ik sturing kunnen geven, maar me vooral kunnen wijzen op mijn bias. Het is namelijk ontzettend lastig om je eigen bias scherp te krijgen en te houden.

Wel heb ik diverse versies van mijn stukken laten lezen aan mijn begeleiders, peer group leden en familie en kennissen.

In mijn onderzoeksvoorstel stond een lijstje met aandachtspunten over mijn bias.

Als ik het verhaal van Chris langs mijn eigen bias houdt (los van de overtuiging dat een mens niet in staat is zijn eigen bias scherp te hebben), dan is het verhaal van Chris ontstaan uit 6 gesprekken. daarin zit gelijk het eerste stuk onervarenheid en of bias. Met 6 van de 26 gesprekspartners vertegenwoordigt Chris een relatief grote groep gesprekspartners doordat gelovigen zowel in de maatschappelijke gesprekslinger voorkomen, als in de gesprekslinger die ik binnen de kerk ben gestart.

De gesprekken met de gelovigen lijken soepel te lopen omdat we (gesprekspartner en ik) het geloof en daarmee ook veel taal delen. Dat is daarmee in veel van die gesprekken ook het uitgangspunt geworden, en ik merk dat ik minder vaak controlevragen stel. De term 'Christus' heeft (let op, in onze gezamenlijke context) een betekenis. Door die term te gebruiken zeggen gesprekspartners dus meer dan alleen het woord 'Christus'.

Een van mijn gesprekspartners die niet direct kerkelijk betrokken is, verving de term 'christus' door 'de christus-figuur', waardoor ik getriggerd werd te vragen naar de betekenis van die term, in dit gesprek, en in volgende gesprekken. Punt blijft dat er daarnaast vast meer termen zijn, waarvan ik me wel bewust was dat ze meervoudig uitlegbaar zijn, maar me niet had gerealiseerd dat mijn gesprekspartner een andere betekenis hanteerde dan ik, omdat ik er van uitging dat onze context gezamenlijk was.

Een ander punt met de 'Chris-en' uit dit onderzoek is dat ze voor een deel uit mijn kerkgenootschap, en dus mijn kennissenkring komen. En waar mijn onderzoek is bedoeld om betrokkenen, ook hen dus, te helpen tot wederzijds begrip te komen, kunnen ze het idee hebben mij te helpen met mijn onderzoek. Ik ben er van overtuigd dat dit verschil in insteek verschillende gesprekken oplevert.

Als ik het verhaal van Dirk langs mijn bias houd dan kostte het eerste gesprek moeite. Dit was onder andere te merken aan de

controlevragen. Als mijn gesprekspartner iets had uitgelegd, en ik probeerde het samen te vatten of terug te leggen, dan was er regelmatig een extra uitleg nodig om het verhaal scherp te krijgen. Het verschil in beleving en taal zorgde voor een moeizaam rapport (zoals Marja Flory de term gebruikt).

Het tweede gesprek vond plaats met iemand die bewust en zeker afscheid had genomen van God, maar tot en met zijn middelbare schooltijd van plan was geweest het klooster in te gaan. Hij gaf aan niet gelovig te zijn, maar wel religieus. Met de informatie uit het eerste gesprek, en taal die beter bij elkaar paste, hadden we in dit gesprek een betere aansluiting.

Ook bij de atheïsten die ik heb gesproken ben ik doorverwezen door anderen, en was het gesprek en het onderwerp van gesprek al aangekondigd, evenals mijn achtergrond. Deels door degene die me had geïntroduceerd, deels door mezelf bij het maken van de afspraak en aan het begin van het gesprek. In het gesprek refereren mensen dan bijvoorbeeld aan de 10 geboden of de bijbel. Mijn vermoeden is (maar ook dat is bias, ik heb het niet gechecked) dat als ik me bij de introductie had voorgesteld als moslim dat ze dan gerefereerd zouden hebben aan de Koran. Aan de ene kant zorgt die manier van onbewust sturen dat het verhaal bij mijn onderzoek past, aan de andere kant kan dit het gesprek 'opsluiten' in kaders waar ik met dit onderzoek juist buiten wilde treden.

Tenslotte, en wat heb ik er van geleerd?

Zowel het uitvoeren van het onderzoek als het schrijven van de scriptie erover gebeurden op een manier die niet direct aansluit bij de kennis en ervaring die ik heb opgedaan in mijn vorige studie en mijn werk tot heden. Ik heb geleerd dat dingen doen buiten mijn comfort zone moeilijk maar leerzaam is. De kreet 'daar ben ik niet goed in' is wat dat betreft een self fullfilling prophecy.

Sinds ik gestart ben met het schrijven van deze scriptie voel ik een sterkere noodzaak te onderbouwen wat ik schrijf. Niet omdat het in

het boekje staat, maar omdat het onderzoek er beter van wordt, en de lezer er recht op heeft. (net zo goed als dat de fietser in mijn dode hoek er recht op heeft dat ik over mijn schouder kijk).

Sinds mijn afstudeeronderzoek lees ik teksten van anderen anders.

Als ik mijn ogen dichtdoe probeer ik te 'horen hoe de schrijver zijn tekst voorleest'. Dat zorgt ervoor dat teksten heel anders binnenkomen.

Daarbij heb ik ook geleerd te letten op het 'rapport'. Een van de aandachtspunten daarbij voor mij zijn het hummen en knikken: aan de ene kant is dat redelijk natuurlijk gedrag, aan de andere kant staat het ook in de boekjes en sheets over gesprekken voeren. Voor mezelf moet ik er daarbij op letten dat hummen en knikken twee dingen kan betekenen. 'Ik begrijp wat je bedoelt, ga door met je verhaal' en 'ik ben het met je eens'.

Ok, als laatste dan: hieronder heb ik nog de tekst over genomen van 'One World' van de cd 'The storyman' van Chris de Burgh.

Als eerste omdat het voor mijn gevoel maar zo een van de verhalen had kunnen zijn, en zodoende past bij de inhoud van mijn onderzoek.

Ten tweede omdat de essentie van de cd 'The Stoyrman' het vertellen van verhalen is, wat volgens mij goed past bij de opzet van mijn onderzoek.

En ten derde natuurlijk omdat ik het prachtige muziek vind.

Zo, en met het schrijven van deze laatste brief zit het er op. Ik hoop dat je het onderzoek nuttig en leerzaam vond. Ik wil je bedanken voor het lezen van mijn brieven.

Met vriendelijke groet,

Hilco

One World, (Chris de Burgh, The Storyman)

I can feel it in my blood, I can hear it in my footsteps, I can see it all around,
that everywhere connections are breaking away, and people know that something must change,
must change;

There are better men than I, who with courage and conviction are patrolling the lines,
waking up the sleepers who will not decide, and do not think there's anything wrong;

But we are all living here in this beautiful world, sharing sunrises every day,
we may have different lives, but for all of us, here we will stay;

We're living in one world, sleeping in one world, dreaming in one world,
and no-one's going anywhere,
We're living in one world, working in one world, breathing in one world,
We're just the same as anyone;

I believe there is a God, but it doesn't mean that my God is greater than yours,
it only means we all have the right to believe, 'cos nobody knows it for sure, for sure;
if there's a Heaven or Hell, or a sweet Paradise, or a place where we all meet again,
'cos with minimal change everyone here is the same;

We're living in one world, sleeping in one world, dreaming in one world, and no-one's going anywhere,
We're living in one world, working in one world, breathing in one world, we're just the same as anyone,
We're living in one world, sleeping in one world, dreaming in one world, and no-one's going anywhere;
We're living in one world, working in one world, breathing in one world, we're just the same as anyone;

Listen to the voice of millions calling me and you,
Take good care of everywhere 'cos this is my home too,

Laughing in one world, crying in one world, hoping in one world,
Praying in one world, trying in one world, this is my home too,
One World.

Maat 41

Hi Martin,
in deze schoendoos vindt je de spullen die horen bij mijn brieven uit De Bilt
have fun reading ;-)
groet, Hilco

KHH

sportswear

- 1) Onderzoeksvoorstel
- 2) Literatuurlijst
- 3) Levensverhaal
- 4) Omschrijving De Bilt
- 5) Omschrijving Dorpskerk
- 6) Omschrijving Hilco

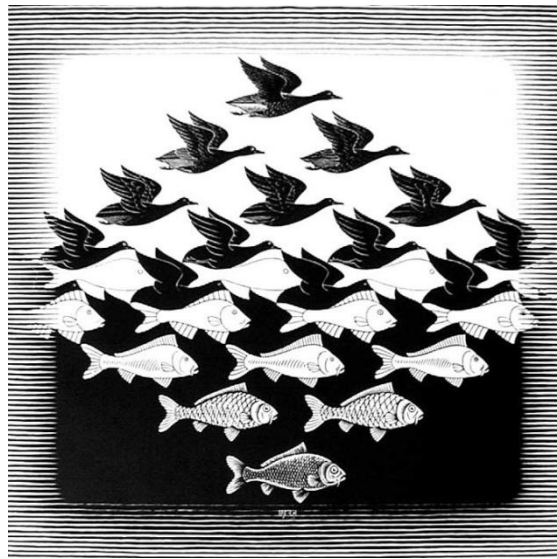

Afstuderen

Onderzoeksvoorstel

PTO MScBA/drs. Bedrijfskunde

Management van Verandering

No we're never gonna survive unless
we are a little
crazy¹

Naam: Hilco Hoksbergen
Studentnr.: 338778
Opleiding: PTO MScBA / drs Bedrijfskunde
Vak: Management van Verandering
Opdracht: Afstuderen
Begeleiders: Ir. A.J. Roodink en M.W.S. Dirks
inleverdatum: 13 mei 2011

¹ Crazy, written by Seal and Guy Sigsworth, performed by Seal on the album Seal

Inhoudsopgave

0	<i>Inhoudsopgave</i>	5
1	<i>Inleiding</i>.....	6
1.1	Aanleiding	6
1.2	Achtergrond en context	6
1.3	Doelstellingen	7
1.4	Opbouw van het onderzoeksvoorstel	6
2	<i>De onderzoeksvraag</i>.....	7
2.1	Probleemstelling	7
2.2	De onderzoeksvraag	7
2.3	Kader	7
2.4	Belanghebbenden	8
2.5	Wetenschappelijke relevantie	8
2.6	Praktische relevantie	8
3	<i>Ontwerp van het onderzoek</i>	8
3.1	Deelvragen	8
3.2	Ontwerp	9
3.2.1	Paradigma	9
3.2.2	Methodologie	9
3.2.3	Methode en Technieken	9
3.2.4	Theoretische onderbouwing	11
3.3	Betrouwbaarheid en validiteit	11
3.4	Bias	8
4	<i>Uitvoeren van het onderzoek</i>.....	14
4.1	Deelvraag 1	15
4.1.1	Waarom	15
4.1.2	Wat	15
4.1.3	Wie	15
4.1.4	Waar	15
4.1.5	Hoe	15
4.1.6	Hoeveel	15
4.2	Deelvraag 2	15
4.2.1	Wat	15
4.2.2	Waarom	15
4.2.3	Wie	16
4.2.4	Waar	16
4.2.5	Hoe	16
4.3	Deelvraag 3	16
4.3.1	Wat	16
4.3.2	Waarom	16
4.3.3	Wie	16
4.3.4	Waar	16
4.3.5	Hoe	16
5	<i>Structuur van het uiteindelijke artikel</i>.....	17
6	<i>Bibliografie</i>	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

Inleiding

Aanleiding

De aanleiding voor dit onderzoeksvoorstel is tweeledig:

De eerste aanleiding is procesmatig. In het kader van mijn afstuderen bij de parttime opleiding bedrijfskunde aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam wil ik een wetenschappelijk onderzoek uitvoeren en aan de hand daarvan een wetenschappelijke scriptie schrijven.

De inhoudelijke aanleiding voor dit onderzoek is (onder andere) een door Motivaction op verzoek van de Protestantse Kerk Nederland (PKN) uitgevoerd onderzoek met betrekking tot bevolkingsgroepen die wel / niet bereikt worden door de kerk.

De inhoudelijke aanleiding van dit onderzoek is een onderzoek dat is uitgevoerd door het bureau Motivaction en gepubliceerd door de PKN, waarin is onderzocht waar de kerk wel en waar de kerk geen aansluiting heeft bij de maatschappij.

Motivaction deelt de maatschappij in 8 'mentality milieus'² en stelt dat 2 van de 8 van deze milieus door de kerk worden bereikt met hun communicatie, samen zo'n 26 % van de Nederlandse bevolking. Daarmee wordt volgens dit onderzoek zo'n driekwart van de Nederlandse bevolking niet bereikt door de kerk. Daarmee is echter niet gezegd dat (een deel van) deze mensen geen behoefte heeft aan een kerk / God / religie / zingeving.

In dit onderzoek wil ik op zoek naar de vraag hoe mensen en kerk in contact kunnen komen met elkaar.

Achtergrond en context

De maatschappij is de afgelopen jaren veranderd, de kerk is op veel punten veel minder snel mee veranderd.

Afhankelijk van het kerkgenootschap, zijn er veel kerken die minder aansluiting hebben bij de maatschappij als geheel, en zich vooral richten op de eigen leden.

In opdracht van de Protestantse Kerk Nederland (PKN) heeft Motivaction een onderzoek uitgevoerd naar welke groepen in de maatschappij wel en niet worden bereikt door de kerk.

Zelf ben ik meelevend lid van de Dorpskerk in de Bilt, een PKN gemeente, en 9 jaar lid geweest van de kerkenraad.

Opbouw van het onderzoeksvoorstel

Voor dit onderzoeksvoorstel is gebruik gemaakt van de modellen uit Business Research (Collis & Hussey, 2009), Responsieve methodologie (Abma & Widdershoven, 2006) en Doing naturalistic inquiry (Erlanson, Harris, Skipper, & Allen, 1993).

In hoofdstuk 2 wordt de onderzoeksvraag uitgewerkt.

² Binnen dit onderzoek wordt deze indeling niet perse over genomen of gebruikt. Wel is het mogelijk dat er door betrokkenen die dit onderzoek kennen naar verwezen wordt.

In hoofdstuk 3 wordt het ontwerp van het onderzoek uitgewerkt.

In hoofdstuk 4 wordt aandacht besteed aan de uitvoering van het onderzoek.

Hoofdstuk 5 beschrijft kort de opbouw van de uiteindelijke scriptie.

Hoofdstuk 6 vermeldt welke literatuur is gebruikt bij het maken van dit onderzoeksvoorstel.

De onderzoeksvraag

Probleemstelling

1. Maatschappij is de afgelopen 40 jaar sterk veranderd. (aangeven wie dat vindt)
2. Deel van de kerk is traditioneel gebleven (aangeven wie dat vindt, o.a onderzoek PKN)
3. Aansluiting tussen kerk en een deel van de maatschappij is weg (aangeven wie dat vindt, onder andere onderzoek door de PKN)
4. Aansluiting meer en meer bij gelijk denkenden uit de regio.
5. Plaatselijke kerk in De Bilt mist aansluiting bij een deel van de bevolking van De Bilt
6. Vraag: hoe vinden betrokkenen (weer) aansluiting bij de kerk? Wat hebben ze nodig, of beter, hoe aansluiting te vinden bij deze mensen?
 - a. Hebben mensen behoefte aan religiositeit. En zo ja, welke behoeften hebben ze, en hoe beleven ze dit.
 - b. Kan de kerk, met inachtneming van haar eigen principes, aansluiten bij deze behoeften en beleving.
 - c. Wat moet de kerk daarvoor doen.

De onderzoeksvraag

Bovenstaande probleemstelling leidt tot de volgende centrale vraagstelling:

Hoe kan de kerk, met inachtneming van haar eigen principes, aansluiten bij de wensen die leven op religieus gebied in De Bilt.

Doelstellingen

Doelen van dit onderzoek zijn tweeledig.

1. Enerzijds heeft dit onderzoek tot doel mijn studie aan de Erasmus universiteit af te ronden.
2. Anderzijds is het doel het beantwoorden van de onderzoeksvraag, het resultaat inbrengen in de gemeente waar ik toe behoor, met als doel het contact tussen de kerk en haar omgeving te verbeteren.

Wellicht hebben andere gemeentes die zich herkennen in de genoemde problemen en context iets aan de uitkomsten van dit onderzoek.

Kader

Het eerste kader is praktisch en geografisch van aard. Het onderzoek beperkt zich tot:

- Het dorp De Bilt
- Protestantse Gemeente van de Dorpskerk in De Bilt

Een ander kader betreft de eigenheid van een kerk. Als in deelvraag 1 blijkt dat er behoeftes zijn die strijdig zijn met de principes van de kerk, kan en mag in deelvraag 2 de conclusie worden getrokken dat daarop niet aangesloten kan worden.

Belanghebbenden

Dorpskerk in De Bilt als organisatie

De leden van de Dorpskerk De Bilt, woonachtig zowel binnen als buiten De Bilt.

Het dorp De Bilt

In een ander licht ben ik als onderzoeker belanghebbende bij dit onderzoek, zie ook paragraaf 1.3

Wetenschappelijke relevantie

Onderzoek, zoals uitgevoerd in opdracht van de PKN of Geloven in Gemeenschap (Brouwer, 2009), laat zien dat kerken lang niet altijd aansluiting hebben in de omgeving waar ze staan. Met dit onderzoek wil ik uitwerken of en hoe, binnen de geschetste context, de kerk aansluiting kan vinden bij de mensen om zich heen.

Dit onderzoek zal zich met name richten op één specifieke gemeente. Door de context zo goed mogelijk te beschrijven kan dit onderzoek ook relevant zijn voor anderen, die de context als herkenbaar beschouwen.

Praktische relevantie

Genoemde onderzoeken tonen aan dat mensen wel zoeken naar zingeving, maar vinden dat niet in de kerk.

Met dit onderzoek wil ik er aan bij dragen dat de kerk aansluiting vindt bij het dorp, en het dorp, daar waar gewenst, de aansluiting vindt bij de kerk.

Ontwerp van het onderzoek

Onderzoeksvraag en deelvragen

In paragraaf 2.2 is de centrale vraag gesteld:

Hoe kan de kerk, met inachtneming van haar eigen principes, aansluiten bij de wensen die leven op religieus gebied in De Bilt.

Deze vraag wordt beantwoord middels de volgende vier deelvragen.

- Welke wensen leven er op religieus gebied in De Bilt
- Kan de kerk, met inachtneming van haar eigen principes, aansluiten bij deze behoeften en beleving.
- Wat moet de kerk daarvoor doen.
- Hoe kan er een gesprek ontstaan tussen het dorp en de kerk

Hoe deze vragen worden beantwoord wordt in de volgende paragrafen uitgewerkt.

Ontwerp

Paradigma

Zo dicht mogelijk bij de betrokkenen blijven: Etnografisch / naturalistisch onderzoek.

Etnografie probeert dicht bij de betrokkenen te blijven en gaat er van uit dat het totaal niet te verklaren is uit de som der delen, maar juist uit de samenhang ervan.

- Wensen van belanghebbenden: alleen persoonlijk te pijlen
- Aansluiting is niet te benoemen als losse punten, maar een 'totaal gevoel' holistisch

Methodologie

Abma en Widdershoven en Erlandson

Data verzameling

Voor data verzamelen wordt de methode van Erlandson et al gebruikt. Dat betekent dat data wordt verzameld uit gesprekken, waarnemingen, documenten en artefacten. Omdat binnen religie symbolen en artefacten een belangrijke rol spelen ligt het voor de hand deze mee te nemen in het verzamelen van de data. Hierdoor is er minder kans op het missen van relevante data.

Data analyse.

De analyse van de data gebeurt conform de methode van Abma. Dit omdat hierbij de verbanden tussen de verschillende geïdentificeerde onderwerpen beter zichtbaar blijven. Ook is de kans kleiner dat het eerste interview de opdeling in onderwerpen bepaalt en de volgende interviews voornamelijk door de 'bril' van deze onderwerpen worden gevoerd en geanalyseerd.

Theorie studie.

Naast de genoemde manieren van dataverzameling zal ook data verzameld worden door literatuurstudie.

Als eerste als de literatuur gebruikt worden voor het voorbereiden van de interviews. Hiervoor zal de theorie met betrekking tot religie en met betrekking tot het verbinden (individu naar kerk en kerk naar individu) worden bestudeerd, en gebruikt in de interviews.

Daarnaast zal de theorie een onderdeel zijn bij de uitwerking van het onderzoek.

Methode en Technieken

Theorie

Methodologische theorie

Startdocumenten:

- Business Research (Collis & Hussey, 2009)
- Responsieve methodologie (Abma & Widdershoven, 2006)
- Doing naturalistic inquiry (Erlandson, Harris, Skipper, & Allen, 1993)

Substantiële literatuur

Voor dit onderzoek zijn als startdocumentatie gebruikt:

- onderzoek PKN (Motivaction, 2011)

- Geloven in gemeenschap (Brouwer, 2009)
- Nieuwe kerken in een nieuw concept (Vellekoop, 2008)
- En de wind steekt op (Roest)
- Voor de verandering (Stoppels)

Deze documenten gaan voornamelijk over hoe mensen die al iets met de kerk hebben zich verbonden voelen met de kerk.

Verder literatuuronderzoek zal zich richten op manieren waarop kerken zich verbinden met mensen om zich heen, waarbij gezocht zal worden naar verbinden tussen organisaties (in het algemeen) en de maatschappij, en verbinden van kerken in het bijzonder.

De theorieën en ervaringen uit deze literatuur kunnen in de interviews en waarnemingen worden ingebracht als bespreekpunt, of worden getoetst (niet als te toetsen theorie, maar als onderdeel van het gesprek).

Interviews / gesprekken

De nadruk ligt op het houden van een dialoog tussen de onderzoeker en de respondent. De eerste vraag is de start van het gesprek, en zal rechtstreeks afgeleid zijn van de hoofdvraag of een van de deelvragen. De laatste vraag; “wie heeft of kan een ander inzicht hebben op de gestelde openingsvraag” is van belang, om zo een relevante variëteit te maximaliseren (purposive sampling). Voor deelvraag 1 en 3 zal gestart worden bij een van mijn burens. Deze hebben een hoge mate van bereikbaarheid, en voldoen aan de criteria dat ze onderdeel zijn van de maatschappij en wonen in De Bilt.

Na de start zal ik me telkens door laten verwijzen naar een volgende respondent, met de slotvraag wie er een aanvullend / afwijkend verhaal kan vertellen. Het einde van de interviewketen wordt bereikt als nieuwe interviews geen nieuwe data meer opleveren.

Hierbij wordt het risico onderkend dat er blinde vlekken ontstaan, bijvoorbeeld, doordat kerkelijke respondenten alleen naar (andersdenkende) kerkelijke respondenten zullen verwijzen. Op het moment dat dit onderkend wordt in het onderzoek zal een nieuwe interviewketen worden gestart buiten de genoemde groep.

De verwachting is (maar dat zal in de loop van het onderzoek moeten blijken) dat respondenten zijn te groeperen naar groepen met ongeveer dezelfde wensen en behoeften. Hierbij geldt dat niet op voorhand wordt uitgegaan van de groepen zoals die in het eerder genoemde onderzoek van Motiveaction zijn genoemd, maar dat deze groepen, als ze ontstaan, ontstaan op basis van de data analyse.

Voor deelvraag 2 zal gestart worden bij de voorzitter van de kerkenraad.

Voor deelvraag 4 zal geprobeerd worden een gesprek op gang te brengen tussen (een vertegenwoordiging van) de verschillende groepen.

Observaties

Waarnemingen in dit onderzoek alleen aanvullend. Betrokkenheid zelf is niet direct zichtbaar.

Mensen die enerzijds hun betrokkenheid tonen door bijvoorbeeld naar de kerk te komen kunnen wel geobserveerd worden, m.b.t. signalen die ze uitzenden (de hele dienst geeuwen, actief luisterende houding, wel / niet meelesen en zingen, etc.) uit deze signalen zelf kan wellicht niet direct iets worden afgelezen, maar ze kunnen ingebracht worden in de gesprekken.

Hoe: kijken

Wat, gedrag, signalen

Waar: kerk, verenigingen, etc.

Voor mensen die aangeven zich niet betrokken te voelen: signalen tijdens het gesprek: inbrengen in het gesprek

Documenten

Tijdens het onderzoek zal aan de respondenten gevraagd worden om documenten die in hun ogen relevant zijn. Te denken valt aan bijvoorbeeld boeken die betrokkenen hebben over religie en zingeving, beleidsplannen van de kerk, etc.

Artefacten

Naast het verzamelen van documenten zullen ook artefacten verzameld worden. Artefacten zijn alle materiele objecten die van belang zijn voor het onderzoek. De artefacten kunnen van belang zijn voor het interpreteren van de interviews en waarnemingen.

Voorbeelden: foto's van ondernomen activiteiten, spullen die mensen met kerk en hun betrokkenheid daarbij associëren, (Bijbels, wandtegels, boeddha beeldjes e.d.),

Theoretische onderbouwing

Onderzoek naar bindingen tussen mensen en organisaties in zijn algemeenheid en kerken in het bijzonder. Zie ook paragraaf 3.2.3. en verder diverse boeken en artikelen van Bert de Leede, Wim Dekker, Paul Visser

Betrouwbaarheid en validiteit

Binnen het naturalistisch paradigma is het belangrijk de geloofwaardigheid, betrouwbaarheid, overdraagbaarheid en bevestiging te borgen. In onderstaande tabel wordt aangegeven hoe dit in dit onderzoek gewaarborgd is.

Onderwerp	Algemene omschrijving	Dit specifieke onderzoek
Geloofwaardigheid	De onderzoeker dient bij het waarnemen langdurig in de context aanwezig te zijn, om zo doende versterking als gevolg van aanvankelijke vooroordelen en tijdelijke versterkingen te voorkomen	<ul style="list-style-type: none"> - Als inwoner van De Bilt en lid van de kerk heb ik de mogelijkheid langdurig in de genoemde context aanwezig te zijn. - Nadeel daarvan is dat ik al jaren in die context aanwezig ben, en daarmee zo mijn vooroordelen heb, en dat het deel van de context dat mij kent, haar

		<p>(voor)oordelen over mij kan hebben.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vooroordelen door kennis van deze omgeving benoemen in de paragraaf vooroordelen.
	De onderzoeker moet geduldig door experimentele analyse tot verdieping van interpretaties komen en betrokkenen helpen om tot interpretaties te komen	<p>Hanteren van interactief groeiproces.</p> <p>Gesprekken voeren met verschillende belanghebbenden.</p> <p>De belanghebbenden aan laten geven wie nog meer belanghebbend zijn. (bij voorkeur met een aanvullende kijk op het onderwerp.)</p> <p>Doorgaan met onderzoeken tot nieuwe gesprekken geen informatie meer toevoegen.</p> <p>Verhalen opstellen op basis van de interviews en controleren of betrokkenen zich herkennen in de interpretaties</p>
	De onderzoeker dient data van verschillende bronnen met elkaar te vergelijken en zodoende de informatie te controleren (triangulatie)	<p>De data wordt bij verschillende personen en instanties en op verschillende momenten verzameld.</p> <p>De data van de verschillende belanghebbenden wordt met elkaar vergeleken, en gebruikt in volgende gesprekken.</p>
	De onderzoeker dient de resultaten ter controle voor te leggen aan experts (peer debriefing)	Voor de controle van de verzamelde data zal gezocht worden naar experts buiten het onderzoeksveld op de gebieden die relevant zijn. Deze worden bepaald door de projecten die voortkomen uit de inventarisatie.
	De onderzoeker dient de	Tijdens de gesprekken zullen de

	resultaten ter controle voor te leggen aan de ondervraagde (member check)	uitkomsten en interpretaties worden geverifieerd bij de gesprekspartner. Een deel van de interviews zal, indien mogelijk, per mail ter controle aan de respondent voorgelegd. De uitgewerkte verhalen zullen ter controle worden aangeboden aan een deel van de geïnterviewde.
	De resultaten van het onderzoek dienen zo rijk mogelijk beschreven te worden	De resultaten worden verwerkt in een aantal verhalen, die de verschillende groepen binnen de geïnterviewde weergeven.
	Rapportage	Opstellen reflectieve journal
Overdraagbaarheid	Om een zo rijk mogelijk beeld te verkrijgen worden respondenten bewust geselecteerd.	Selectie van de respondent bij de start van het onderzoek gebeurt bewust uit de verschillende groepen belanghebbenden. Daarna zal ik me door respondenten laten adviseren in de keuze van nieuwe respondenten
	Rapportage	Opstellen reflectieve journal
Betrouwbaarheid	Betrouwbaarheid verwijst naar de herhaalbaarheid van het onderzoek. Door principiële onmogelijkheden van het herhalen van het naturalistisch onderzoek is de invulling hiervan de herhaalbaarheid van het trekken van conclusies op basis van het verzamelde materiaal	Opstellen van een betrouwbaarheidsverslag. Dit verslag bestaat uit documenten (uitgebreide beschrijvingen van kenmerkende of juist unieke gebeurtenissen oftewel kritieke episodes, interviewverslagen, etc.) en een beschrijving van het verloop van het proces
	Rapportage	Opstellen reflectieve journal
Bevestiging	De mate van objectiviteit van de onderzoeker. Vanwege de	Binnen dit onderzoek wordt dit vormgegeven door:

	<p>onderkende onmogelijkheid van objectiviteit binnen deze onderzoeksmethode gaat het in dit onderzoek over</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Neutraliteit; Open staan voor de werkelijkheden van betrokkenen 2. Normativiteit; oppassen voor de normativiteit van de eigen werkelijkheid. 3. de bevestiging van de informatie en het terug kunnen voeren van de conclusies op de informatie en de uiteindelijke bron die eraan ten grondslag ligt. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. samen met 2. Het na laten lezen (in ieder geval in het begin) van volledig uitgeschreven interviews, zodat meelezers een gebrek aan neutraliteit en normativiteit kunnen onderkennen in de vraagstelling en geïnterviewden dit kunnen vaststellen in de uitwerking.. 3. Opstellen van een verslag waarin duidelijk beschreven is hoe de conclusies en informatie terug te voeren zijn op een bepaalde bron
	Rapportage	Opstellen reflectieve journal

Bias

- Zelf ben ik onderdeel van de kerkgemeenschap waarover het onderwerp gaat en 9 jaar kerkenraadslid geweest.
- Ik ben geneigd vanuit de kerk naar de context te kijken i.p.v. vanuit de context naar de kerk
- Geneigd al oordelen te hebben en daarmee te sturen in m'n vragenstellen.
- Geneigd al vooraf groepen te formeren en deze niet te laten ontstaan in het onderzoek (blind voor andere vormen van samenhang dan die ik in mijn hoofd heb.
- Geneigd 'het verhaal' van de kerk als één verhaal te zien, in plaats van ook daarin de meervoudigheid te zoeken
- Minder objectief in luisteren naar mensen die het anders beleven dan ik (ja, maar, de kerk bedoelt het zo goed, en ze doen zo hun best) kans me beledigd te voelen als de kerk wordt 'aangevallen'.
- Moeite met begrijpen van buitenkerkelijken
- Moeite met begrijpen van kerkelijke mensen die 'het verkeerd zien' (= anders zien dan ik)
- Zoeken van de juiste start respondenten (risico die te zoeken in 'gelijken').
- Manier van doorvragen (welke vragen stel ik aan wie).
- Mensen kunnen ook ervaring hebben met mij, => welke antwoorden geven ze mij, die ze een ander niet gegeven zouden hebben, en welke antwoorden geven ze me niet die ze een ander wel gegeven zouden hebben?

Uitvoeren van het onderzoek

In dit hoofdstuk wordt per deelvraag de waarom, wat, wie, waar, hoe en hoeveel behandeld.

Deelvraag 1

1. Welke wensen leven er op religieus gebied in De Bilt

Waarom

Doelstelling van deze deelvraag is het uitzoeken welke wensen en behoeften er leven in het dorp De Bilt.

Wat

Aan het einde van dit deel van het onderzoek is een lijst met activiteiten beschikbaar

Wie

Voor deze deelvraag wordt gezocht bij de inwoners van De Bilt die door de eerder genoemde keten(s) van interviews worden bevraagd.

Waar

Deze deelvraag wordt uitgevoerd binnen De Bilt

Hoe

Navragen aan betrokkenen.

Hoeveel

In principe wordt doorgegaan met interviewen totdat er geen nieuwe informatie meer uit de interviews komt. Hierbij gelden vooralsnog twee uitzonderingen:

- Als wordt onderkend dat respondenten alleen doorverwijzen binnen een cirkel wordt een nieuwe keten gestart, buiten de cirkel, ook (juist) als binnen de cirkel geen nieuwe data meer vrijkomt.
- In verband met de beschikbare tijd geldt dat als er na 30 interviews nog nieuwe data beschikbaar komt, dan wordt het interviewen gestopt en het onderzoek afgerond met de dan beschikbare data. De onbetrouwbaarheid die dit oplevert voor het onderzoek en de conclusies zal worden verwoord in het verslag.

Deelvraag 2

Deelvraag 2 is: Kan de kerk, met inachtneming van haar eigen principes, aansluiten bij deze behoeften en beleving.

Wat

Met deze vraag wil ik uitzoeken of de kerk kan aansluiten op de gevonden wensen en behoeften.

Waarom

Een kerk is een bijzondere organisatie met een eigen levensbeschouwing.

Eenzijds krijgt de kerk de mogelijkheid om de grenzen van haar principes aan te geven en te zeggen op welke wensen wel en op welke wensen geen aansluiting mogelijk is.

Anderzijds is het (fundamenteel) beantwoorden van deze vraag een eerste aanzet tot een discussie over deze grenzen en mogelijkheden die er zijn, en wellicht een eerste aanzet tot veranderingen.

Let wel, binnen de kerk kan zowel het antwoord op deelvraag 1 als op deelvraag 2 verschillend worden gegeven. Het is goed mogelijk dat verschillende vertegenwoordigers van de kerk verschillende wensen en verwachtingen hebben, en ook verschillen van mening over de vraag of, en de manier waarop de kerk daarop kan aansluiten.

Wie

Met name het bestuur van de kerk, maar ook haar bezoekers.

Waar

De Bilt (en omgeving, omdat een deel van de bezoekers van de kerk buiten De Bilt woont)

Hoe

Interviewen

Deelvraag 3

Deelvraag 3 is: Wat moet de kerk daarvoor doen.

Wat

In deze deelvraag wordt het antwoord gezocht op de vraag wat de kerk moet doen om aan te sluiten bij de wensen en behoeften van de kerk.

Waarom

Als de constatering klopt dat op dit moment de aansluiting tussen kerk en maatschappij niet optimaal is, en uit de vorige deelvragen blijkt dat deze verbeterd kan worden wordt met deze vraag in beeld gebracht welke veranderingen daarvoor nodig zijn.

Wie

Respondenten van zowel vraag 1 als 2

Waar

De Bilt

Hoe

Gesprekken met mensen

Deelvraag 4

Wat

Dit is niet zozeer een vraag als wel een poging een gesprek op gang te brengen tussen mensen die in de interviews aangeven wensen te hebben, en de kerk. Daarvoor verschillende verhalen uit de

samenleving (deelvraag 1 en 3) en de verschillende verhalen uit de kerk (deelvraag 2 en 3) opstellen en vertegenwoordigers van die verhalen met elkaar in gesprek brengen.

Waarom

Samenbrengen van maatschappij en kerk. Iets doen met de wensen en behoeften die mensen aangegeven hebben.

Wie

Kerk en samenleving in De Bilt

Waar

De Bilt

Hoe

Een gesprek regelen tussen (vertegenwoordigers van) mensen die aangeven wensen te hebben en de kerk

Structuur van het uiteindelijke artikel

De bevindingen zullen worden verwoord in een afstudeerscriptie. Voor de structuur van deze scriptie zal vooralsnog de voorgeschreven indeling worden gehanteerd, zolang deze tijdens het schrijven van de scriptie blijkt de meest bruikbare te zijn. Deze zal er ongeveer als volgt uitzien.

Titel	Titelblad volgens voorgeschreven indeling
Samenvatting	Samenvatting van het onderzoek en de belangrijkste resultaten en aanbevelingen
Inleiding	Inleiding tot de scriptie met daarin de aanleiding, achtergrond, de probleemstelling en de opbouw van de scriptie.
Vraagstelling	De vraagstelling en de deelvragen
Onderzoek ontwerp	Methodologie en methode(n) van onderzoek
Literatuuronderzoek	Beschrijving van het literatuuronderzoek behorende bij het onderzoek
Onderzoek uitvoering	Beschrijving van de manier waarop het onderzoek is uitgevoerd
Resultaten	Beschrijving van de onderzoeksresultaten en conclusies
Discussie en aanbevelingen	Discussie en aanbevelingen bij het onderzoek
Reflectie	Reflectie op het onderzoek
Literatuurlijst	Literatuurlijst met daarin opgenomen literatuur waar in het artikel naar verwezen wordt
Bijlagen	Bijlagen waarnaar wordt verwezen in het artikel

Bibliografie

Abma, T., & Widdershoven, G. (2006). Responsieve methodologie. Lemma.

Brouwer, R. (2009). Geloven in Gemeenschap. Kok.

Collins, J., & Hussey, R. (2009). Business Research. Londen: Macmillan.

Erlandson, D., Harris, E., Skipper, B., & Allen, S. (1993). Doing Naturalistic Inquiry. Sage publications.

Motivaction. (2011). Op zoek naar moderne burger met levensvragen.

Roest, P. D. (sd). En de wind steekt op.

Stoppels, S. (sd). Voor de verandering.

Vellekoop, M. (2008). Nieuwe kerken in een nieuw concept. Amsterdam.

Hi Martin,

Onderstaande literatuur heb ik gebruikt voor mijn onderzoek. Een deel ervan vind je terug in de brief over literatuur studie, een deel heeft voornamelijk gediend als achtergrond bij de gesprekken.

Bibliografie

Abma, T., & Widdershoven, G. (2006). *Responsieve methodologie*. Lemma.

Alvesson, M., & Kärreman, D. (2000). Varieties of discourse: on the study of organizations through discourse analysis. *Human Relations*, 1125 - 1149.

Berselaar, V. v. (2007). *Wetenschapsfilosofie in veelvoud*. Bussum: Coutinho.

Bogaard, M., Prent, R., & Schriever, B. (2010). *Bezinningsproces protestantse gemeente Amstelveen Buitenveldert*. Amstelveen.

Brand, A. v. (2011, mei 06). *Religieus actief zijn en niet echt geloven kan zeker*. Opgeroepen op mei 07, 2001, van www.trouw.nl:

<http://www.trouw.nl/tr/nl/5097/Spiritualiteit/article/detail/2047699/2011/05/06/Religieus-actief-zijn-en-niet-echt-geloven-kan-zeker.dhtml>

Brouwer, R. (2009). *Geloven in Gemeenschap*. Kok.

CBS. (2009). *Gemeente op maat, De Bilt*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Collins, J., & Hussey, R. (2009). *Business Research*. Londen: Macmillan.

Davison, R. M., Martinsons, M. G., & Ned, K. (2004). Principals of canonical action research. *Information Systems Journal*, 65-86.

De Walt, K. M., & De Walt, B. R. (2002). *participant observations, a guide for fieldworkers*. Oxford: AltaMira Press.

Dinten, W. v. (2002). *Met gevoel voor realiteit*. Delft: Eburon.

Dinten, W. v., & Schouten, I. (2010). *Zijn zij gek of ben ik het?* Delft: Eburon.

Eisenhardt, K. M., & Graebner, M. E. (2007). Theory building from cases: opportunities and challenges. *Academy of Management Journal*, 25-32.

Erlandson, D., Harris, E., Skipper, B., & Allen, S. (1993). *Doing Naturalistic Inquiry*. Sage publications.

Es, R. v. (2009). *Veranderdiagnose*. Deventer: Kluwer.

Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (2000). Competing paradigms in qualitative research. In N. Denzin, & Y. Lincoln, *Handbook of Qualitative research* (pp. 105-117). Sage: thousands Oaks.

hoofdredacteur. (2008, 12 06). *Laten we ons even voorstellen*. Opgeroepen op 2011, van Dorpskerk De Bilt: <http://www.dorpskerkdebilt.nl/node/14>

- Kolm, G. J. (2001). *De verbeelding van de kerk*. Boekencentrum.
- Maxwell, J. A. (2005). *Qualitative research design, an interactive approach*. Sage.
- Motivaction. (2011). *Op zoek naar moderne burger met levensvragen*.
- PKN. (2011). *Missionair werk en kerkgroei*. Opgeroepen op 2011, van Protestantse kerk:
<http://www.pkn.nl/missionair/>
- Roest, P. D. *En de wind steekt op*.
- Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (2005). *Qualitative interviewing*. California: Sage Publications.
- Sarot, M. (2006). *De goddeloosheid van de wetenschap*. Zoetermeer: Meinema.
- SCP. (2011). *Religie*. Opgeroepen op 2011, van Sociaal Cultureel Planbureau:
http://www.scp.nl/Onderwerpen/P_t_m_Z/Religie
- Stoppels, S. *Voor de verandering*.
- Taylor, C. (2010). *Een seculiere tijd*. Rotterdam: Lemniscaat.
- Velde, K. v. (2011). *Flirten met God*. Ten Have.
- Vellekoop, M. (2008). *Nieuwe kerken in een nieuw concept*. Amsterdam.
- Visser, S. (2009, 07 10). *Sjaak Visser Blog*. Opgeroepen op 2011, van Een seculiere tijd, samenvatting:
<http://sjaakvisserseculieretijd.blogspot.com/>

Eerste herinneringen

Een van mijn eerste herinneringen is tegelijk het enige en laatste wat ik weet van mijn opa. Mijn opa en oma woonden in Kampen, en wij woonden in Wierden, en de afstand en reistijd vormden toen, begin jaren 70, nog een drempel. Ik weet nog van één keer dat ze bij ons op bezoek waren, en dat ze met de auto (die had toen nog niet iedereen) aankwamen. Mijn oma reed omdat mijn opa's gezondheid toen al slecht was.

Ik weet nog dat hij bij ons in de kamer op de bank zat en wij met hem 'stoeiden' door voor hem langs te lopen, waarbij hij (net deed alsof) hij ons probeerde te pakken. Wat later liepen we met zijn allen om de boerderij van mijn ouders, waarbij mijn vader en mijn opa met elkaar praatten. Verder weet ik niets meer van mijn opa, alleen dat mijn oma nadien altijd alleen was, en jarenlang volgens de geldende traditie in zwarte klederdracht heeft gelopen.

Ik heb er geen idee meer van waarover ik praatte, maar ik herinner me nog wel dat ik als kind regelmatig te horen kreeg dat ik veel praatte en veel fantasie had.

Van de kleuterschool herinner ik me eigenlijk voornamelijk het spelen met vriendjes op het plein en in de zandbak. En de liedjes. Zoals 'Un dun dip' en 'Ozewiezewozewiezewallakristalla'. Tja, toch triest dat dit toch een van mijn eerste herinneringen is van de kleuterschool ;-). Dat had onder andere te maken met deze liedjes. Het waren de lievelingsliedjes van een klasgenootje, maar zelf was ik er al snel op uitgekeken en uitgezongen. Dus als we in de kring zaten en er moest gezongen worden wisten we niet hoe snel we iets (wat dan ook) op moesten geven, gewoon om te voorkomen dat we dat gingen zingen. Toch werd altijd de vraag gesteld: "Juf, zingen we Ozewiezewozewiezewallakristalla?". En dan zei de juf: "ja, leuk." Ozewiezewozewiezewallakristalla werd voor mij weer leuk toen in Asterix en Obelix op Corsica een van de hoofdfiguren 'Ozewiezewozewiezewallakristallix' bleek te heten.

De schoolfotoğraf was een fenomeen op zich. Die dag moesten we met onze zondagse kleren naar school en werden we geacht die de hele dag netjes te houden. Dan werd er een groepsfoto gemaakt, en een familiefoto. Mijn broer en ik schelen anderhalf jaar, en onze school werkte met combinatieklassen, dus op een groot deel van de foto's staan we samen. Op mijn eerste foto zitten we op de rand van de zandbak.

Op een gegeven moment mochten we ons eigen speelgoed meenemen naar de kleuterschool. Ik koos voor het speelgoedgeweer van mijn broer. Mijn vriendjes vonden dat ook een leuk stuk speelgoed en in het tumult om wie er nu mee mocht spelen sneuvelde het geweer. Ik boos op mijn vriendjes: het was mijn geweer, en zij hadden er af moeten blijven. Mijn broer boos op mij: het was zijn geweer en ik had er af moeten blijven....

Lagere school

De lagere school herinner ik me eigenlijk per leerkracht. De eerste twee jaar hadden we een juf. Op het middelste deel van het plein werd meestal gevoetbald door de grotere jongens, en de kleintjes deden meestal andere spelletjes op het voorste deel, of in de zandbak achteraan. Voor het knikkeren hadden we in ons dorp een hele set eigen spelregels. Je legde een knikker neer, en sprak met je tegenstander af vanaf welke afstand (uitgedrukt in tegels) hij mocht proberen de knikker te raken

met een van zijn knickers. Als hij raakte waren beide knickers voor hem, als hij miste waren ze voor mij. Ik heb geen idee waar deze regels vandaan kwamen.

De eerste paar jaar op de lagere school kon ik de 'R' niet uitspreken. Die verving ik die door een 'W'. En dat was lastig, want bij het leren lezen gebruikte onze juf een heel rijtje woorden, te beginnen met 'boom roos vis vuur, etc'. Dat werd in mijn geval dus 'boom woos vis vuuw...'. We hebben veel geoefend, omdat de juf dacht dat ik de letters niet goed kende, en ik écht dacht dat ik het goed deed. "Nee Hilco, het is Boom, RRRoos." "Ja, dat zeg ik, Boom, Woos".

In de hogere klassen ging het knikkeren over in voetballen op het plein. Meestal was ik keeper. Omdat twee palen van het fietsenhok als doelpalen dienden was het verstandig de fiets niet in dat deel van het fietsenhok neer te zetten. Scoren ging soms ten koste van een achterlicht van een fiets.

Thuis begonnen we te tafeltennissen. We hadden een eettafel die je uit kon schuiven, en dan kwam 'ie voor ons gevoel qua grootte in de buurt van een echte tafeltennis tafel. Als we er dan een netje op knutselden werkte het perfect. Het was een beetje opletten met vazen en ander breekbaar huisraad, maar het werkte verder perfect, en zo is mijn voorliefde voor tafeltennis ontstaan.

In de vierde klas kreeg ik een bril. De eerste dag op school met bril was dat onder m'n vriendjes onderwerp van gesprek. Totdat een van mijn vriendjes nuchter opmerkte: "ach, we noemen 'm gewoon één dag vieroog, en dan is dat ook weer normaal". Een bril is wel lastig bij het voetbal. Zolang de bal laag blijft, is er niets aan de hand; hoge ballen zijn vervelend. Ik heb ooit een bril in tweeën gekopt.

Ook in de vierde kreeg ik wat problemen met mijn gezondheid. Ik heb last van hooikoorts, en mijn ouders hadden en boerderij. Ik heb een aantal winters achter elkaar behoorlijk last van longontsteking gehad.

Iets wat de hele lagere-school periode doorging was het leren van psalmversjes. Dat begon al in de eerste klas en ging door tot de 6^e klas. Daar waren m'n ouders behoorlijk strikt in. Geen 10 voor het psalmversje was donderen thuis. Die enkele keer dat het gebeurde vertelde ik het dus niet, en vernamen mijn ouders het wel als ik het gemiddelde weer had opgewerkt. Die truc heb ik overigens lang volgehouden, op de middelbare school bij andere vakken.

Verder ben ik de lagere school redelijk gemiddeld doorgerold. Ik kon goed meekomen en haalde nette resultaten al ben ik altijd een langzame lezer geweest en gebleven.

Middelbare school

Het eerste jaar op de Mavo in Vriezenveen had ik weinig aansluiting. De klas waarin ik terecht kwam bestond uit leerlingen van twee basisscholen uit Vriezenveen, en ik. Alle andere kinderen kenden elkaar al en alle groepen waren al gevormd. Ik had in mijn klas een paar vrienden, maar had vooral contact met kinderen uit parallel klassen bij de tafeltennistafel in de pauzes.

De Mavo had een duidelijk christelijke identiteit, en elke dag werd begonnen met Bijbel lezen en gebed. Het merendeel van de leraren was ook gelovig. Zo niet onze leraar wiskunde. Hij besteedde

het lezen en bidden dan ook uit aan de leerlingen. En hoewel ik al sinds klas 3 of 4 op de lagere school het 'Onze Vader' uit mijn hoofd kende, sloeg ik dicht op het moment dat ik voor de klas moest bidden. Meestal helpt de laatste zin herhalen dan wel, maar ik wist niet meer wat ik nog moest zeggen, en ook niet meer wat ik al gezegd had. Helemaal de weg kwijt. Ik heb maar 'Amen' gezegd.

In het tweede jaar kwam ik in een andere klas, bij een aantal vrienden, waarmee ik toen al veel tafeltenniste in de pauzes. Dat maakte het tweede jaar veel leuker dan het eerste. Met een van die vrienden ben ik samen lid geworden van de tafeltennisvereniging. Aan het einde van dat jaar zijn we in de vakantie ook met die vriendenclub op tienertoer geweest. Mijn vakanties bestonden uit vakantiecampen en tienertoer. Mijn ouders gingen toen nooit op vakantie omdat mijn vader de boerderij niet aan een ander toevertrouwde. Ze gingen voor het eerst op vakantie toen ik 15 en mijn broer (die de boerderij over wilde nemen) 17 was. Ik vond mezelf toen te oud om mee te gaan.

Op school hoefde ik voor de exacte vakken niet zo veel te doen (en dat deed ik dus ook niet). Voor de talen werkte dat helaas heel anders (en mijn ouders zorgden er ook wel voor dat dat echt anders werkte).

Voor Duits en scheikunde hadden we dezelfde docent, die tijdens de Duitse les regelmatig klaagde 'ik wilde dat je voor Duits evenveel moeite deed als voor scheikunde'. Mijn standaard antwoord was: 'Nou, ik wilde dat ik daar genoeg aan had'. Bijzonder was dat onze verhouding veranderde met het vak. Tijdens Duits zaten we elkaar voortdurend in de haren. Tijdens de scheikunde les konden we het prima vinden. Die manier van haat – liefde ging ver. Zo ben ik in het laatste jaar een tentamen Scheikunde vergeten. Die stond in mijn agenda op 14.00 uur, maar begon in werkelijkheid 9.00 uur. In strijd met de feitelijke regels heeft hij me een hertentamen laten maken.

MBO

Na de Mavo ben ik MTS elektro gaan doen. Mijn plan op dat moment was de MTS afmaken, aan het werk gaan en daarna werken en leren tegelijk. Het eerste jaar MTS kostte weinig inspanning. De stof boeide me, ik had een leuke klas, so far, so good. Het tweede jaar moest ik ineens leren werken. De stof werd moeilijker en kwam me niet meer automatisch aanwaaien. Ik zat dat jaar in een kleine klas, en met mensen die het goed konden vinden met elkaar. We hielpen elkaar en hielden elkaar scherp. En met iets meer werken (maar dat kon het wel lijden) ben ik ook de tweede klas zonder kleerscheuren doorlopen.

Niet vermeld tot hier toe is dat ik ben opgegroeid in een redelijk conservatief christelijk gezin. En eigenlijk pas laat kennismakte met popmuziek. In eerste instantie Nederlandstalig (bijvoorbeeld Normaal, ik kom tenslotte uit het oosten van het land). Dat liep al snel uit op een voorliefde voor Amerikaanse gitaarrock, en op de MTS werd daar bij tijd en wijle hardrock aan toegevoegd. Metallica is mede verantwoordelijk voor een van de belangrijkste veranderingen in mijn leven.

Zonder dat ik er bewust voor gekozen had afscheid te nemen van God, was mijn beeld van en mijn waardering voor Hem behoorlijk veranderd. Ik denk nu dat ik nog wel geloofde dat Hij bestond, maar dat Hij niet zoveel meer met deze wereld en mijn leven te maken had. Desondanks ging ik nog regelmatig met mijn ouders naar de kerk. Toen we op een goede zondag terug kwamen uit de kerk, en de koffie met gevulde koek op hadden, vertrok ik naar mijn kamer om muziek te luisteren. Dat werd Master of puppets van Metallica. Een van de nummers op het cassettebandje was 'Lepper

Messiah'. Dat nummer laat zich redelijk kritisch uit over de kerk en God. Het verschil tussen het ene moment in de kerk zitten en het andere moment dit nummer, heeft me aan het denken gezet en ik heb op dat moment besloten dat, wat ik ook zou gaan geloven, ik wilde het bewust gaan doen, en niet onbewust laten gebeuren.

Het stagejaar op de MTS was een afknapper. Ik mocht meelopen met jongens die de MTS inmiddels afgerond hadden. Het leek me allemaal redelijk onzinnig. 4 jaar lang naar school gaan om in detail te leren hoe elektronica werkt, hoe je er schakelingen mee op kan bouwen, waar je op moet letten bij hoogfrequente techniek, laagfrequente techniek, sterkstroom, zwakstroom etc. En dan huis aan huis kabeltjes door de muur boren of elke keer met hetzelfde stelschroefje hetzelfde apparaatje afstellen. Het stond in geen verhouding tot wat ik geleerd had. Al snel in het stagejaar nam ik het besluit dat ik na de MTS nog de HTS zou gaan doen.

Tijdens de zomervakantie leerde ik op Terschelling mijn huidige vrouw kennen. Na een half jaar bellen en schrijven (in 1987 was er nog geen mail en geen sms...) kregen we verkering. In die tijd werd ook de OV studentenkaart ingevoerd, en dus werd het in de weekends treinen naar elkaar. Daarnaast ontstond vanuit school en de zaterdagavonden een kleine maar stabiele vriendenclub.

Om toegelaten te worden op de HTS had ik een MTS diploma en een aantal HAVO deelcertificaten nodig. En dus heb ik na mijn stage 2 jaar lang diploma's en certificaten verzameld. Het eerste jaar daarvan heb ik mijn MTS diploma gehaald, het tweede jaar certificaten Wiskunde, Natuurkunde, Nederlands en Engels. Omdat het 2^e jaar daarmee niet helemaal vol zat heb ik in die tijd ook mijn middenstandsdiploma gehaald.

HBO tijd

Mijn HTS tijd was niet bijzonder spannend. Ik vond dat ik in het voortraject al voldoende tijd had verspild, en wilde nu zo snel mogelijk klaar zijn. Ik kon goed meekomen, maar was niet briljant. Ik wilde een diploma en dan aan het werk.

Vlak voordat ik ging afstuderen zijn we getrouwd. We hadden een flatje in Bilthoven gehuurd waar we gingen wonen.

Met mijn afstudeerbedrijf had een soort van geluk. Het was een bedrijf in Bilthoven en dus op fietsafstand, ze hadden een leuke opdracht, en wilden een nette afstudeervergoeding betalen. Ik ben geslaagd met een mooi cijfer.

En toen ging het bedrijf failliet. Dus heb ik de curator gebeld met de mededeling dat ik nog 3 maanden afstudeer vergoeding tegoed had. "Maar meneer, u bent veel te laat. Dat is allemaal al afgehandeld". Toen ik vroeg hoe dan kon, omdat ik er een maand eerder nog gewerkt had zei hij: "Aaah... nu begrijp ik het. U heeft de verkeerde aan de lijn. Kijk, in ben de curator van het vorige faillissement. U zoekt de curator van het huidige faillissement." Ik kreeg nog wel het telefoonnummer van de juiste curator, maar het is nooit goed gekomen...

Trouwen en werken

Toen ik klaar was met de HTS zat de elektrotechniek in een dip. Terwijl ik solliciteerde (ruim 100 brieven verstuurd) werkte ik eerst voor een uitzendbureau. Mijn vrouw was toen zwanger van een tweeling. Beide kinderen zijn te vroeg geboren en hebben niet geleefd.

Een paar maanden daarna kreeg ik een baan in de automatisering bij een eenmansbedrijf in Utrecht. Het bedrijf had twee projecten. Het ene nam mijn werkgever voor zijn rekening, het andere deed ik. Toen na twee jaar mijn project ongeveer klaar was, liep ook mijn contract voor 2 jaar af. Omdat ik niet het risico wilde lopen dat er geen nieuw project zou zijn, en mijn contract niet verlengd zou worden ben ik op zoek gegaan naar een andere baan. Dit keer was 1 brief voldoende en kwam ik terecht bij een detachingsbureau. Daar heb ik zes jaar gewerkt.

Toen onze oudste geboren werd wilden we onze flat graag inruilen voor een huis met tuin, en zijn we voorzichtig op huizenjacht gegaan. Toen onze tweede geboren was zijn we verhuisd van Bilthoven naar De Bilt. Feitelijk zijn we ongeveer een kilometer opgeschoven. Onze derde zoon is in De Bilt geboren.

Mijn werk bij het detachingsbureau (veel overwerk en veel reistijd) was in die periode niet te combineren met de thuissituatie. Op zoek naar regelmatig werk dicht bij huis vond ik een baan bij Hogeschool Utrecht.

Binnen de kerk ben ik zo'n 9 jaar lid geweest van de kerkenraad, het bestuur van de kerk. De eerste 5 jaar als diaken, daarna 4 jaar als bezoekerderling. Een van de taken van een kerkenraadslid is het vervangen van de predikant als deze niet op komt dagen. Dat was bij ons in de kerk al 30 jaar niet meer gebeurd. Maar op de voorlaatste zondag dat ik kerkenraadslid was, overkwam het me. Gelukkig had ik, voor het geval dat, altijd een uitgewerkte dienst bij me, en die heb ik dan ook gehouden. Maar ik moest me voor de laatste zondag wel weer opnieuw voorbereiden.

RSM tijd

Toen ik een jaar of 6 voor de HU werkte vroeg mijn toenmalige leidinggevende of het wellicht goed zou zijn om wat meer afstand te nemen van de echte techniek en wat meer kennis te nemen van de bedrijfskunde. Na enig nadenken leek me dat een goed idee. Toen we het in gang gingen zetten gebeurden er 2 dingen. Als eerste werden er binnen de HU bezuinigingen afgekondigd en alle opleidingsbudgetten bevroren. En kort daarna ging mijn leidinggevende weg. Zo heeft de situatie ongeveer een jaar stilgelegen. Na dat jaar heb ik de vraag opnieuw gesteld en was het eigenlijk verbazingwekkend snel geregeld.

Na een intake gesprek met Job Hogendoorn kreeg ik een verzameling boeken mee. In de vakantie mocht ik die lezen en er een kritisch excerpt over schrijven. Graag inleveren voor begin september. En daarmee was ik eigenlijk al voordat de studie begon ineens weer student.

Tijdens de studie is het doel van de studie al wel veranderd. Omdat ik binnen de HU voornamelijk zaken doe met financiële en HRM mensen was mijn eerste insteek het volgen van de vakken financieel management en HRM management. Het bleek al snel dat niet zozeer de harde inhoudelijke kennis van toegevoegde waarde was, maar veel meer de vragen over hoe je de dingen doet. En daarmee werd mijn afstudeer vak Management van Verandering

Omschrijving Gemeente De Bilt

De gemeente De Bilt heeft een grondoppervlakte van 6.713 hectare. Het totale aantal inwoners bedraagt ca. 42.500. De gemeente ligt in de driehoek van de grotere plaatsen Utrecht, Hilversum en Amersfoort. De gemeente kenmerkt zich door een sterke overgang van het bosrijke Utrechtse Heuvelrug naar de polders en watergebieden ten noorden van Utrecht (Gooi- en Vechtstreek).

De inwoners zitten daarmee in de comfortabele positie dat zij wonen in een gemeente met een nog grotendeels groen dorpskarakter, terwijl de faciliteiten die behoren bij grotere steden (ziekenhuizen, vervolg onderwijsinstellingen, sport, bioscopen, theaters en restaurants) binnen 20 minuten, hetzij per auto, hetzij met het openbaar vervoer, snel te bereiken zijn. Dit neemt niet weg dat ook in de gemeente De Bilt zelf de basale voorzieningen goed voorhanden zijn.

De gemeente De Bilt is op 1 januari 2001 ontstaan na de gemeentelijke herindeling van de gemeenten De Bilt en Maartensdijk. Het grondgebied bestaat nu uit de dorpskernen De Bilt, Bilthoven, Maartensdijk, Groenekan, Hollandsche Rading en Westbroek. De Bilt en Bilthoven zijn daarbij de twee aan elkaar gegroeide hoofdkernen. De Bilt en Bilthoven-zuid zijn dichtbevolkte kernen met een kleinstedelijke uitstraling en een begin van stedelijke sociale problemen. Bilthoven-noord is daarentegen een zeer ruim en groen opgezette villawijk. De overige kernen zijn aanzienlijk kleiner van aard en hebben een sterk agrarisch karakter.

De gemeente De Bilt kent reeds tientallen jaren een relatief stabiele politieke situatie. De grotere politieke partijen VVD, PvdA en het CDA maken doorgaans in wisselende partijsamenstelling deel uit van het college van burgemeester & wethouders. De afgelopen 10 jaar is een tendens waarneembaar van een toename van het aantal kleine fracties in de gemeenteraad.

De eerder genoemde bijzonder hoge sociaal-culturele diversiteit komt ook tot uiting in een grote diversiteit aan kerkelijke richtingen in de gemeente De Bilt. Daarvan zijn onder meer te noemen de Nederlands Gereformeerde Kerken (NGK) in Westbroek, de Hersteld Hervormde Kerk in Maartensdijk, de Vrijzinnige Gemeente in Bilthoven, de Apostolische geloofsgenootschap in Bilthoven en de Evangelische gemeente in De Bilt. De Protestantse Gemeente en de Rooms - Katholieke kerk zijn achtereenvolgens in alle en in meerdere kernen vertegenwoordigd.

Wat de Dorpskerk voor mij betekent:

De Dorpskerk is voor mij een huis waar God is. Hier ben ik samen met anderen die ook in God geloven en het daarom ook fijn vinden over God te horen. Omdat het moeilijk is te geloven in mijn eentje, heb ik anderen nodig zoals een dominee en een gemeente, om vol te houden in mijn geloof. Doordat de zondag door God ingesteld is als rustdag, raas ik niet door zoals de andere dagen in de week. Er moet zoveel in de week, rust nemen is er vaak niet bij. Op zondag mag je naar de kerk om rustig te worden in God en dan te leren, te luisteren, te zingen, te bidden, en samen te zijn. Dit heb ik nodig en zou ik erg missen als ik niet naar de kerk zou kunnen gaan.

Nu ben ik van kleins af aan opgegroeid met het geloof en ga ik al vele jaren naar de kerk. Toch is het geen automatische gang elke zondag, maar een nieuwsgierigheid naar God. Niet elke zondag wordt die nieuwsgierigheid bevredigd maar dat weerhoudt mij er niet van toch weer te gaan. Mijn mening is dat het goed is ook eens in een andere kerk een dienst mee te maken. De invulling van de dienst kan verrassend anders zijn, waardoor ik geprikkeld raak. Ik sta open voor andere liederen, andere manier van verkondiging. Toch blijft mijn basis in de Dorpskerk waar gewerkt wordt aan kerk-zijn in deze moderne tijd met behoud van de eigen identiteit.

De Bilt.

Een korte beschrijving van Hilco.

Vriendelijk, rustig en bedachtzaam. Prettig om samen te werken.

Bovendien ook zeer analytisch en kritisch, dat komt voort uit zijn bedachtzaamheid. Hij neemt ruim de tijd om zijn besluiten te nemen en af te wegen. Hij betreft zijn omgeving in zijn besluitvorming.

Samenwerking:

Hij werkt constructief met anderen samen om doelen te bereiken. Staat open voor andere meningen en visies.

Hij komt met beargumenteerde adviezen naar voren; sluit daarbij goed aan bij de vraag van de ander. Hij straalt geloofwaardigheid en expertise uit.

Oordeelsvorming:

Hij weegt gegevens en mogelijke handelswijzen in het licht van de relevante criteria tegen elkaar af en komt tot realistische beoordelingen.

Organisatiebewust:

Hij heeft kennis en ervaring met betrekking tot veel verschillende onderdelen van de bedrijfsvoering en houdt bij het ontwikkelen van nieuwe strategieën en plannen rekening met de organisatiestrategie. Hij heeft oog voor de veranderingen binnen de organisatie en binnen andere organisatieonderdelen en is op de hoogte van de belangen.

Valkuil:

Mondeling communicatie: De aandacht vasthouden van gesprekspartner.

Pas op dat rustig en bedachtzaam gezien kan worden als niet krachtig.